

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Λέκτορας Θεολογικής Σχολής Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ
ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Λέκτορας Θεολογικῆς Σχολῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ
ΣΕ ΔΡΟΜΟΥΣ
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

*Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ὁ Ἐφημέριος»
ἔτους 1983. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀποστολι-
κῆς Διακονίας.*

*Ἐξώφυλλο : Ὁ Καλὸς Ποιμὴν, παλαιοχριστι-
ανικὸ χάραγμα.*

ΑΘΗΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ βίος ἐνὸς ἱερέως ἀπαρτίζει μία ζωντανή πινακοθήκη ἀπὸ στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ὅπου ἐπιχειρεῖ νὰ ποιμάνει μὲ περισσὴ μέριμνα, φροντίδα καὶ ἀγάπη τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ ἐπιτελέσει τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ τὴν ἀποστολή του εἶναι ἀναγκαῖο ὁ ποιμένας νὰ ἔχει ὀρισμένες *π ρ ο ὕ π ο θ έ σ ε ι ς*. Τέτοιες προϋποθέσεις, γιὰ ν' ἀπαριθμήσουμε μερικές, εἶναι ἡ ἱερατικὴ κλήση, τὰ διάφορα πρότυπα πρὸς μίμηση, ἰδιαίτερα ἡ μορφὴ τοῦ Καλοῦ Ποιμένου, ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἡ περισυλλογὴ καὶ ἡ ἄσκηση στὴν πνευματικὴ ζωὴ, παιδεία καὶ μόρφωση.

Διαθέτοντας ἐπὶ πλέον χιοῦμορ, ψυχραιμία, τὰκτ καὶ φαντασία, ὁ ποιμένας ἔρχεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἀνθρώπους στὶς διάφορες μορφές ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει ἡ ποιμαντικὴ του διακονία. Ἐἴτε κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἱ. Μυστηρίων (Ἐξομολόγηση, Ἐσχέλαιο) εἴτε στὶς συναντήσεις του μὲ τὸν ποιμαινόμενο σὲ ὥρες δυσκολιῶν ἢ ἀναφυχῆς, μεμονωμένα ἢ σὲ ομάδες.

Ἡ ποιμαντικὴ διακονία, ὅσο καὶ νὰ παίρνει τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ συγκεκριμένου ποιμένα, ποὺ ἀσκεῖ τὸ ποιμαντικὸ ἔργο, στηρίζεται σὲ ὕποθηκεις τοῦ παρελθόντος, ποὺ συνιστοῦν ἀσφαλεῖς ἐγγυήσεις γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Φροντίσαμε, λοιπόν, νὰ περιλάβουμε, κατὰ τίς διαδρομὲς μας, σταθμοὺς ἀνεφοδιασμοῦ, ὅπως τίς διδαχὰς τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ, τὸν λόγο τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, σελίδες τοῦ Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη κ.ἄ.

Γνωρίζοντας καλά τὴν συμβολὴ τοῦ βιβλίου στὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, συγκροτήσαμε μιὰ θεματικὴ Ποιμαντικὴ Βιβλιοθήκη, στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ἀνατρέχει ὁ ποιμένας γιὰ πληρέστερη ἐνημέρωση σὲ ζητήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν. Σὲ παράρτημα δώσαμε συγκεντρωμένο τὸ ὄλικό ποὺ χρησίμεψε στὴ διακόσμηση καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν ἄρθρων ποὺ περιελάβαμε στὶς στήλες «Ποιμαντικὰ στιγμιότυπα» ἢ «Περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας» καὶ δημοσιεύθηκαν τὸ 1983 στὸν «Ἐφημέριο». Τὰ ἄρθρα αὐτὰ συγκροτοῦν τὸν παρόντα τόμο, ποὺ ὁ τίτλος του συνδυάζει τίς ὀνομασίες τῶν δύο αὐτῶν στηλῶν.

Θερμότερες εὐχαριστίες ὀφείλονται στὸν καθηγητὴ κ. Εὐάγγελο Θεοδώρου, διευθυντὴ τῶν περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὴν τιμητικὴ πρότασή του νὰ συνεργασθῶ μὲ τὸν «Ἐφημέριο» καὶ γιὰ τὴν μὲ κάθε τρόπο συμπαράστασή του ὡς πρὸς τὸν προγραμματισμὸ τῆς ὕλης καὶ τὴν ἐκτύπωση τοῦ παρόντος «ἀνατόπου».

Εὐχαριστῶ ἐπίσης θερμὰ τὸν ἀγαπητὸ φίλο κ. Μιχαὴλ Μακράκη γιὰ τὸν κόπο ποὺ κατέβαλε κατὰ τὸν σχεδιασμὸ καὶ τὴ διάταξη τῶν στηλῶν. Πρέπει ἀκόμα νὰ γίνῃ μνεῖα ὄλων ἐκείνων ποὺ μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ ἀναπαραγάγουμε κείμενα, σκίτσα ἢ φωτογραφίες. Τοὺς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο συνέβαλαν στὴν ἀρτιότερη ἐμφάνιση αὐτοῦ τοῦ τόμου.

A. M. Σταυρόπουλος

Νέο Φάληρο
26 Ὀκτωβρίου 1983

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	9
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ	
ΕΡΓΟΥ	17
Ἱερατικές κλήσεις (ψυχολογικὴ θεώρηση)	19
Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς	30
Ὁρες περισυλλογῆς («Ἰλάσθητι ἡμῖν, ὁ Θεός»)	35
Παντελῆ Πάσχου, Ἔκβαλε	38
Ἀντιόχου μοναχοῦ, Εὐχὴ Ἀποδείπνου	39
Νίκου Καρούζου, Ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου	40
Πανεπιστήμιο καὶ ζωὴ (ἄσκηση αὐτογνωσίας)	41
Ἡ δύναμη τῆς παιδείας	50
Ἀδαμαντίου Κοραῆ, Παπᾶ Τρέχας	57
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	65
Ποιμένες καὶ χιοῦμορ («Λόγος ἄλατι ἠρτυμένος...»)	67
Ποιμαντικὴ ψυχραιμία	72
Ποιμαντικὸ τάκτ	76
Ἀββᾶ Λωροθέου, Ποιμαντικὴ φαντασία	83
σὲ μείζονα καὶ ἐλάσσονα κλίμακα	83
ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ	85
Ἐνας λόγος γιὰ τὸ καλοκαίρι	87
Μητροπολίτου Μηθύμνης Ἰακώβου, Καλοκαιρινὰ θαύματα	91

Ἀποχαιρετισμὸς στὸ καλοκαίρι	99
Φθινοπωρινὰ	101
Μάθημα ποιμαντικῆς οἰκονομίας	108
Κωνσταντίνου Θεοτόκη, Ἄμαρτησε;	110
Τὸ μυστήριον τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἀρρώστιας	116
Ἐκκλησία καὶ σύγχρονος κόσμος	127
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΗΚΕΣ	139
<i>Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, Διὰ ἐσένα, παιδί μου,</i> <i>ὅπου μέλλεις νὰ γένῃς παπᾶς</i>	<i>141</i>
<i>Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, Ἡ ποιμαντικὴ</i> <i>πρόνοια</i>	<i>144</i>
<i>Κωστή Μπαστιᾶ, Εἰλαβικοὶ ἐφημέριοι</i> <i>στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη</i>	<i>153</i>
<i>Ἐλένης Καριτᾶ, Μιὰ ζωγραφιὰ τοῦ Παρα-</i> <i>δείσου</i>	<i>159</i>
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	161
<i>Πρωτοπρ. Κ. Β. Ἀνδρουλάκη, Σ' ἓνα Θεο-</i> <i>λόγο ποὺ ἔγινε Κληρικὸς</i>	<i>163</i>
<i>Εὐγενίου Βουλγάρεως, Οἱ ἱερεῖς ἐτάχθησαν</i> <i>ὡς φωστῆρες ἐπὶ τοῦ στερεώματος τῆς</i> <i>Ἐκκλησίας</i>	<i>166</i>
<i>Σήφη Κόλλια, Ὁ γέρο παπᾶς</i>	<i>168</i>
<i>Ἀμβροσίου Μεδιολάνων, Δέηση</i>	<i>169</i>
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΗΓΩΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ	171
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	173

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, πού τὰ ἔργα του συνιστοῦν καί μόνα τους μιᾶ δλόκληρη «Ποιμαντική Βιβλιοθήκη».

Ὁ βιογράφος του Ἱερομόναχος Εὐθύμιος ἀναφέρει: «... καί ὄντως θαῦμα ἦτο νά τόν βλέπη τις τόν εὐλογημένον ὅπου ἐκάθητο εἰς τὸ σκαμνίον καί πέριξ του εἶχε τὰ βιβλία, ἄλλα ἀνοικτὰ καί ἄλλα κλεισμένα, καί μέ τὸ κονδύλιον εἰς τήν δεξιάν ἐθεωροῦσε πότε τὸ ἓνα καί πότε τὸ ἄλλο» (Πηδάλιον 1970, σ. ε').

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

«Τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλὰ οὐκ ἔστι περασμός» λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής (16' 12). Ἐμεῖς ὅμως ὀφείλουμε, στή Βιβλιογραφία τουλάχιστο πού παραθέτουμε, νά θέσουμε κάποια ὄρια. Αὐτὸ τὸ κάνουμε, ὄχι μόνο γιατί ἡ «πολλὴ μελέτη» εἶναι «κόπωση σαρκός»... Ἀπὸ τῆ φύση του τὸ παρὸν ἀφιέρωμα θέτει ὀπωσδήποτε ὀρισμένους περιορισμούς. Ἐτσι, στήν προτεινόμενη Βιβλιογραφία, δέν σημειώνουμε τίτλους μιᾶς γενικῆς ποιμαντικῆς βιβλιογραφίας ἢ ἔργα πού ἀφοροῦν σὲ ἐξειδικευμένες μορφές καί διαστάσεις τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἀκόμα βιβλία ἀναφερόμενα στοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. Ἡ Βιβλιογραφία πού ἀκολουθεῖ εἶναι θεματικὴ καί ἀναγκαστικὰ ἐνδεικτικὴ. Εἶναι δυνατό νά διαπιστωθοῦν ἀτέλειες στή διαίρεση καί στήν κατάταξη τῶν βιβλίων. Ἐπιλέξαμε ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα ἀπὸ κάθε κατηγορία πού ἀποφασίσαμε νά περιλάβουμε. Ἡ τοποθέτησή τους ἔγινε μὲ χρονολογικὴ σειρὰ: ἐλάβαμε ὑπόψη τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἢ δεύτερης ἐκδόσεως σημειώνοντάς το μέσα σὲ παρενθεση. Δέν διατεινόμεθα ὅτι ἐξαντλοῦμε τὴν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἐλλείψεις. Οἱ παραλείψεις ὅμως δέν ἔγιναν σκόπιμα. Γι' αὐτὸ ἐλπίζουμε νά ξεπεραστοῦν σὲ μεταγενέστερη ἐκδοση μὲ τὴ συνδρομὴ ὅλων ἐκείνων πού θὰ θελήσουν νά προσφέρουν τὴν βοήθειά τους.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, πού τὰ ἔργα του συνιστοῦν καί μόνα τους μιᾶ δλόκληρη «Ποιμαντική Βιβλιοθήκη».

Ὁ βιογράφος του Ἱερομόναχος Εὐθύμιος ἀναφέρει: «... καί ὄντως θαῦμα ἦτο νά τόν βλέπη τις τόν εὐλογημένον ὅπου ἐκάθητο εἰς τὸ скаμνίον καί περίξ του εἶχε τὰ βιβλία, ἄλλα ἀνοικτὰ καί ἄλλα κλεισμένα, καί με τὸ κονδύλιον εἰς τὴν δεξιάν ἐθεωροῦσε πότε τὸ ἓνα καί πότε τὸ ἄλλο» (Πηδάλιον 1970, σ. ε').

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

«Τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλὰ οὐκ ἔστι περασμός» λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής (ιβ' 12). Ἐμεῖς ὅμως ὀφείλουμε, στή Βιβλιογραφία τουλάχιστο πού παραθέτουμε, νά θέσουμε κάποια ὄρια. Αὐτὸ τὸ κάνουμε, ὄχι μόνο γιατί ἡ «πολλή μελέτη» εἶναι «κόπωση σαρκός»... Ἀπὸ τὴ φύση του τὸ παρὸν ἀφιέρωμα θέτει ὁπωσδήποτε ὀρισμένους περιορισμούς. Ἔτσι, στὴν προτεινόμενη Βιβλιογραφία, δὲν σημειώνουμε τίτλους μιᾶς γενικῆς ποιμαντικῆς βιβλιογραφίας ἢ ἔργα πού ἀφοροῦν σὲ ἐξειδικευμένες μορφές καί διαστάσεις τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἢ ἀκόμα βιβλία ἀναφερόμενα στοὺς διαφόρους κλάδους τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. Ἡ Βιβλιογραφία πού ἀκολουθεῖ εἶναι θεματικὴ καί ἀναγκαστικὰ ἐνδεικτικὴ. Εἶναι δυνατὸ νά διαπιστωθοῦν ἀτέλειες στὴ διαίρεση καί στὴν κατάταξη τῶν βιβλίων. Ἐπιλέξαμε ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα ἀπὸ κάθε κατηγορία πού ἀποφασίσαμε νά περιλάβουμε. Ἡ τοποθέτησή τους ἔγινε μὲ χρονολογικὴ σειρὰ· ἐλάβαμε ὑπόψη τὸ ἔτος τῆς πρώτης ἢ δεύτερης ἐκδόσεως σημειώνοντάς το μέσα σὲ παρένθεση. Δὲν διατεινόμεθα ὅτι ἐξαντλοῦμε τὴν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία. Ὑπάρχουν ἀσφαλῶς ἐλλείψεις. Οἱ παραλείψεις ὅμως δὲν ἔγιναν σκόπιμα. Γι' αὐτὸ ἐλπίζουμε νά ξεπεραστοῦν σὲ μεταγενέστερη ἐκδοση μὲ τὴ συνδρομὴ ὅλων ἐκείνων πού θὰ θελήσουν νά προσφέρουν τὴν βοήθειά τους.

1. Ἁγιογραφικὲς καὶ πατερικὲς μαρτυρίες.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος Β', Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἕνεκεν (τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα), PG 35, 408-513. Τὸ κείμενο μὲ γενικὴ εἰσαγωγή τοῦ Π. Κ. Χρήστου καὶ εἰδικὴ εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια τοῦ Ν. Ἐμμ. Ἀποστολάκη ἔχει ἐκδοθεῖ στὴ σειρὰ «Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» ἀρ. 18 τῶν Πατερικῶν Ἐκδόσεων «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Θεσσαλονίκη 1975, σ. 74-215.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ἐξ περὶ ἱερωσύνης λόγοι, PG 48, 623-692. Τὸ κείμενο μὲ εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια τοῦ Π. Κ. Χρήστου βλ. στίς Ἐκδ. Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 21960 (1954), 240 σ. Βλ. ἐπίσης Διονυσίου (Μητρ. Λήμνου), Ἡ ἱερωσύνη κατὰ τὸν Ἱερὸν Χρυσόστομον, Ἀθήναι 21957 (1952), 73 σ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπὶ τῇ θάψει τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, Ἀθήναι 1952, 120 σ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ, Λόγος ΛΑ' πρὸς τὸν ποιμένα, δι' οὗ παραινεῖ αὐτόν, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ πολιτεύεται, καὶ νὰ διδάσκη τὰ λογικὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα (PG 88, 1164-1210). Κλίμαξ Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Ἐκδ. «Ἀστέρως», 1976, σ. 397-427.

ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ Μελετίου, Ὁ Ποιμὴν κατὰ τὰς ποιμαντικὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, Ἀθήναι, «Ἀποστολικὴ Διακονία», 1956, 86 σ.

ΠΑΤΣΑΒΟΥ Ἡλία Ι., Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κλῆρον κατὰ τοὺς πρώτους πέντε αἰῶνας, Ἀθήναι 1973, 270 σ.

Τί εἶναι ὁ ἱερεὺς. Ἀπαντήσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων, Ἀθήναι, «Ἀποστολικὴ Διακονία»: Ἐφῶδια Ἱερέως ἀρ. 1, χ.χ., 24 σ.

2. Ἡ κλήση καὶ τὰ προβλήματα τῆς.

ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΥ Μαρίας, Ψυχολογία τῆς κλήσεως, περ. «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» 1959, σ. 11-15.

ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Σταματίας, Ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποστολὴ τῆς οικογενείας, Ἀθήναι 1962, 28 σ.

ARNAUD EUGENE, Αἱ ἱερατικαὶ κλήσεις τῶν παιδιῶν εἰς τὴν Γαλλίαν, περ. «Ἀνάπλασις», Μάρτιος 1968, σ. 5-6.

ΘΕΟΧΑΡΗ Ἀθανασίου, Περὶ τὸ πρόβλημα τῶν ἱερατικῶν κλήσεων, Ἀθήναι 1970, 29 σ.

ΚΟΤΤΑΔΑΚΗ Ἀθανασίου, Ἄν γινόμεον ἱερέας, περ. «Ἀνάπλασις», Δεκέμβριος 1970, σ. 4-7.

Ἡ ἱερωσύνη καὶ οἱ σημερινοὶ λαϊκοὶ (ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἱερωσύνης). Δύο ἐπιστολὲς στὸ περ. «Ἀνάπλασις», Ὀκτώβριος 1972, σ. 6-7, 14-15.

3. Προτρεπτικὰ στὴν Ἱερωσύνη.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (Μητρ. Λήμνου), Προσκλητήριο, Ἀθήναι 1956, 68 σ.

ΖΙΛΛΕ Λέβ, Γίνε ἱερεὺς μου, Ἀθήναι, «Ἐλαφος», 1968, 63 σ.

ΖΙΛΛΕ Λέβ, Ὁ ποιμὴν, Ἀθήναι, «Ἐλαφος», χ.χ., 59 σ.

4. Ὁ ποιμὴν καὶ τὸ ἔργο του.

ΣΤΟΥΡΖΑ Ἀλεξάνδρου, Ἐπιστολαὶ περὶ τῶν καθήκοντων τῆς Ἱερωσύνης, Ἀθήναι 1852, τόμοι Α', Β', 214 καὶ 208 σ.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Χρυσόστομου (Ἀρχιμ.), Περὶ Ἱερωσύνης, Ἀθήναι 1912, 108 σ. Ἀπὸ τῆ μελέτη αὐτῆ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν δημοσιεύτηκαν σὲ συνέχειες ἕξι ἄρθρα στὸν πρῶτο τόμο τοῦ «Ἐφημερίου» (1952).

ΜΙΧΑΗΛ (Ἀρχιεπ. Ἀμερικῆς), Ὁ Ἱερεὺς, ἤτοι ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ καὶ τὸ διδακτικόν, ἀγιαστικόν καὶ ποιμαντορικόν του ἔργον, Ἀθήναι, «Ἀστήρ», 3 1971 (2 1945), 151 σ.

ΘΕΜΕΛΗ Χρυσοστόμου (Μητρ. Μεσσηνίας), Ποιμαντικὰ ἐνασχολήσεις, Ἀθήναι 1952, 55 σ.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (Μητρ. Τρίκκης καὶ Σταγῶν), Ὁ πιστὸς οἰκονόμος (Ἐγκόλπιον Ἱερέως), Ἀθήναι 4 1972 (2 1954), 278 σ.

ΔΕΛΕΓΚΑ Γεωργίου (Ἀρχιμ.), Ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ, Πειραιεὺς 1966, 19 σ.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ (Μητρ. Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως), Ἐμεῖς οἱ κληρικοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι του, Ἀθήναι 1972, 111 σ.

ΜΠΑΡΔΑΚΟΥ Παντελεήμονος (Μητρ. Σάμου καὶ Ἰκαρίας), Ἐργάτες στὸν ἀμπελώνα Του, Ἀθήναι, Ἐκδοσὴ τοῦ περ. «Μεταμόρφωσης», χ.χ. [1983], 138 σ.

5. Μορφές Ποιμένων.

ΚΕΡΑΜΙΔΑ Ἄνδρ. — Ν. Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΥ, Ἐφημεριακὸς Κλῆρος (1834-1962), ἄρθρο «Ἀθήναι», στὴν Ἐρησκειτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 1, 1962, στ. 798-806.

ΓΚΕΩΡΓΚΙΟΥ Βιργκίλ, Ἀπὸ τὴν εἰκοστὴ πέμπτη ὥρα στὴν αἰωνία ὥρα, Ἀθήναι, «Ἐλαφος» 1967, 134 σ.

ΚΟΤΤΑΔΑΚΗ Ἀθανασίου, Συναξάρι τοῦ εικοστοῦ αἰῶνα, Ἀθήναι, «Τῆνος»: Σειρὰ Ὁδηγητικῆς Μορφῆς ἀρ. 1, 1972, 119 σ.

ΙΑΚΩΒΟΥ (Μητρ. Μηθύμνης), Ὑπηρετῆς καὶ Οἰκονόμος. Ἠθιογραφία ἀπὸ ζωντανῆς σκηνῆς, Καλλιπὴ 1974, 38 σ.

ΙΑΚΩΒΟΥ (Μητρ. Μηθύμνης), Ζητήσαι καὶ σῶσαι, Ἀθήναι 1974, 46 σ.

Παπα - Δημήτρης Γκαγκαστάθης (ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, 1902-1975). Βίος - Θαύματα - Νουθεσίαι καὶ Ἐπιστολαὶ ἐνὸς ἀπλοῦ καὶ ἀγίου κληρικοῦ τῶν ἡμερῶν μας. Πρόλογος Ἀρχιμ. Φιλοθέου Ζερβάκου. Θεσσαλονίκη, «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», 1975, 768 σ.

ΚΟΤΤΑΔΑΚΗ Ἀθανασίου, Αὐτοὶ ποὺ ἀνιέξαν τὸ δρόμο, Ἀθήναι, «Τῆνος», 1976, 198 σ.

ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ἠλία (Ἀρχιμ.), Ἄγιες μορφές τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθήναι, «Τῆνος», 1977, 176 σ.

6. Ποιμαντικὰ μυθιστορήματα.

ΚΟΡΑΗ Ἀδαμαντίου, Ὁ Παπατρέχας. Ἐπιμέλεια Ἄλκη Ἀγγέλου, Ἀθήνα, «Ἐρμῆς»: Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΔΠ ἀρ. 3, 1978 (1811-1820), σ. 25-147.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν), Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωριοῦ, Ἀθήναι, «Ἀποστολικὴ Διακονία», 7 1977 (1938), 68 σ. (ὑπὸ ἐπανάκδοση).

ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ Σώτου, Στὸν ἀγρὸ τοῦ θερισμοῦ (μυθιστόρημα), Ἀθήναι, Ἐκδ. Κ. Κακουλίδη, 3 1959, 229 σ.

ΚΑΡΙΤΑ Ἐλένης, Μιὰ ζωγραφιὰ τοῦ Παραδείσου (μυθιστόρημα), Ἀθήναι, «Τῆνος» 2 1969, 205 σ.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ (Μητρ. Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως), Τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς λευίτη, Ἀθήναι 1975, 230 σ.

ΡΩΜΑΙΟΥ Ἀντωνίου (Ἀρχιμ.), Ἀνάμεσα σὲ δύο μάνες (μυθιστόρημα), Πρόλογος Ι. Κορναράκη, Ἀθήνα 1982, 174 σ.

7. Ἐρευνες.

ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ Παύλου, Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ κλήρου τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἐστίας», Ἰωάννινα 1975, 68 σ.

ΓΙΟΥΛΤΣΗ Β. Τ., "Έλληνες πτυχιούχοι ὀρθόδοξων Θεολογικῶν Σχολῶν 1941-1975. Κοινωνιολογικὴ ἔρευνα, Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ἐφῶν Κυριακίδη, 1977, 190 σ.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Ἰωάννου (Ἄρχιμ.), Ἱερατικὴ ἐκπαίδευση στὶς «Ἐκκλησιαστικὲς σχολές» τῆς Ἑλλάδος σήμερα (Διδακτορικὴ διατριβὴ στὰ γαλλικά), Στρασβούργο 1981, 335 σ.

ΓΟΥΣΙΔΗ Ἀλεξάνδρου, Ἐκκλησία καὶ κοινωνία. Ἐμπειρικὴ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα σὲ δύο κοινότητες, Θεσσαλονίκη 1982, 192 σ.

8. Ἀφιέρωματα περιοδικῶν.

«Ζωή», Ἀφιέρωμα εἰς τοὺς ἱερεῖς, 30 Ἰανουαρίου 1964, σ. 33-40.

«Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τοῦ 1977, ἀφιερωμένο στὸν Ἐφημεριακὸ Κλῆρο.

«Ὁρθόδοξος Παρατηρητής» (τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου). Στὸ ἀγγλικὸ τμῆμα τοῦ περιοδικοῦ σελίδες ἀφιερωμένες στὸν ἱερέα, 1 Φεβρουαρίου 1978.

«Ὁρθοδοξία» (περιοδικὸ τοῦ Πατριαρχείου Ρουμανίας), ἀφιέρωμα στὴν Ἱερωσύνη, τεύχος Ἀπριλίου - Ἰουνίου 1979, σ. 217-370 (στὴ ρουμανικὴ γλώσσα).

«Τὰ Κρίνα» (νεανικὸ περιοδικό), Ἀφιέρωμα στὸν Ὁρθόδοξο Κλῆρο, Φεβρουάριος 1981, σ. 17-40.

ΠΡΟ·Υ·ΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

«Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὐ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησιν τὰ πρόβατα καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα. Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτὸς ἐστὶ καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων».

(Ἰωάννου ι' 11-13).

«Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς οὐχὶ τοὺς λύκους ἀπελαύνει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόβατα νενοσηρότα θεραπεύει μετ' ἐπιμελείας ἀπάσης. Ἐπεὶ, τί τὸ κέρδος, ὅταν τῶν μὲν θηρίων τὰ στόματα διαφεύγη τὰ ποιμνία, ὑπὸ δὲ τῆς ἀρρωστίας κατεσθίηται;»

(Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος).

ΙΕΡΑΤΙΚΕΣ ΚΛΗΣΕΙΣ

Ψυχολογικὴ θεώρηση

1. Κλήση καὶ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς.

Κυκλοφόρησε, τελευταία, τὸ βιβλίον: «Ἐέρεις πῶς νὰ διαλέξεις τὸ ἐπάγγελμα σοῦ;» (Ἀθήνα 1981, 80 σ.). Γραμμένο ἀπὸ δύο Ψυχολόγους - συμβούλους Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ¹, ἀπευθύνεται σὲ ἀγόρια καὶ κορίτσια ποὺ σκοπεύουν νὰ διαλέξουν ἓνα ἐπάγγελμα καὶ ἐπιδιώκει νὰ τὰ προβληματίσει γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος καὶ νὰ τὰ παρακινήσει νὰ ἀπαντήσουν σὲ μερικὰ βασικὰ ἐρωτήματα πρὶν πάρουν τὴν τελικὴ ἀπόφαση γιὰ τὸ ἐπάγγελμα ποὺ θὰ διαλέξουν.

Τὸ παιδί πρέπει νὰ κάνει μερικὰ «βήματα» καὶ νὰ ἐξετάσει μὲ τὴ βοήθεια διαδοχικῶν πινάκων τὰ ἐνδιαφέροντά του, τὶς ἰκανότητές του, τὴν κατάστασιν τῆς υγείας του, τοὺς στόχους του, τὸ μορφωτικὸ του ἐπίπεδο καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ φθάσει στὴν τελικὴ του ἐπιλογή διαλέγοντας ἀπὸ πινάκες ἐπαγγελμάτων αὐτὸ ποὺ τοῦ ταιριάζει καλύτερα. Δίπλα στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα οἱ πινάκες σημειώνουν μὲ μιὰ κουκίδα ποιὰ ἐνδιαφέροντα ἔχουν ἀνεπτυγμένα οἱ περισσότεροι ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα αὐτό.

Ἔτσι, δίπλα στὸ ἐπάγγελμα ἰέρεις, σημειώνεται μὲ μιὰ μαύρη κουκίδα ἡ στήλη ἐνδιαφέροντα κοινωγνικά. Κοινωνικά εἶναι, σημειώνουν οἱ συγγραφεῖς, τὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὰ ἀν-

Ὁ ἱερεὺς Ἰάκωβος ὁ Πρωτοφάλης.

«Ἄμεινον καὶ συμφερότερον ἰδιώτας καὶ ὀλιγομαθεῖς ὑπάρχειν ἱερεῖς καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπείρους δοκοῦντας εἶναι, βλασφήμους εἰς τὸν ἑαυτῶν εὐδοκασθαι Δεσπότην...» (Μ. Βασίλειος).

θ ρ ώ π ι ν α π ρ ο β λ ή μ α τ α. Ἔχουν τέτοια ἐνδιαφέροντα ὅσοι βοηθοῦν τοὺς ἄλλους νὰ λύσουν τὰ προβλήματα τους. Γιὰ νὰ ἀκολουθήσει κάποιος ἀνάλογα ἐπαγγέλματα, νὰ γίνει, δηλαδή, βρεφονόμος, δάσκαλος, διαιτολόγος, ἐπισκέπτρια ἀδελφή, ἱερέας, κοινωνικός λειτουργός, νοσοκόμος, ψυχολόγος (ἡ σειρά ἦταν ἀλφαθητική), πρέπει νὰ ἔχει ἀναπτύξει ἢ νὰ μπορεῖ νὰ ἀναπτύξει γ λ ω σ σ ι κ ῆ ἰ κ α ν ό τ η τ α καὶ διὰ π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ἔ π α φ ῆ.

Ὅπωςδήποτε, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐμπλακοῦμε ἐδῶ σὲ ἐρωτήματα τοῦ τύπου, ἀν καὶ κατὰ πόσο ὁ ἱερέας εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα ἢ σὰν τὰ ἄλλα κοινωνικά ἐπαγγέλματα, ἢ ἀν ἡ ἱερωσύνη εἶναι ἐπάγγελμα ἢ λειτουργημα, ἀν εἶναι χάρισμα ἢ καρπὸς μακρᾶς μαθητείας. Ἄν εἶναι μία ἀπ' εὐθείας ἄμεση ἢ ἔμμεση κλήση, ἢ μήπως εἶναι ἓνα ἐσωτερικὸ κάλεσμα. Ἡ μήπως ἀκόμα γι' αὐτὴν τὴν κλήση χρειάζεται μιὰ ὀρισμένη κλίση καὶ προδιάθεση, ἢ μήπως τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι συνδυασμὸς ὄλων αὐτῶν ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω²;

Χωρὶς νὰ ἀγνοοῦμε ἢ νὰ ἀποφεύγουμε ἀπαντήσεις σὲ τέτοιου εἶδους ἐρωτήματα, χαιρετίζουμε ὡς θετικὸ τὸ γεγονός, ὅτι σ' ἓναν «ἐπαγγελματικὸ ὁδηγὸ» ἔχει τὴ θέση του τὸ «ἐπάγγελμα» τοῦ ἱερέως. Ἔτσι, οἱ μαθητὲς ποὺ θὰ παρακολουθοῦν στὸ σχολεῖο τὸ μάθημα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐξετάσουν καὶ τὸ ἐνδεχόμενο μιᾶς τέτοιας τελικῆς ἐπιλογῆς. Ἴσως, μάλιστα, στίς εὐκαιρίες ποὺ ὀρισμένα σχολεῖα ὀργανώνουν γιὰ μιὰ ἄμεση ἐπαφὴ τῶν μαθητῶν τους μὲ ἐκπροσώπους διαφόρων ἐπαγγελμάτων, νὰ προγραμματίζονται καὶ ἡ προβολὴ τοῦ ἔργου τοῦ ἱερέα ἀπὸ ἓναν ἱερέα, ποὺ θὰ τοὺς μιλοῦσε γιὰ τοὺς στόχους, τίς δυσκολίες καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ δικοῦ του «ἐπαγγέλματος».

Ἐδῶ, θὰ θέλαμε νὰ σημειώσουμε, ὅτι εἶναι χαρακτηριστική ἡ ὀνομασία πού ἐπιφυλάσσει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στήν Ἱερωσύνη. Τήν ἀποκαλεῖ ἐπιγάγγελα καί χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο αὐτό καί σ' αὐτήν ἀκόμα τήν ἐπιγραφή τοῦ περίφημου Ἀπολογητικοῦ Λόγου του («τί τὸ τῆς Ἱερωσύνης ἐπάγγελμα» PG 35,408). Σὲ ἓνα σημεῖο μάλιστα, ἠμιλεῖ καί γιὰ «ἀναξίους τοῦ ἐπαγγέλματος» (στήλη 416A). Ὅπως δὲ ποτε ἡ χρῆση τοῦ ὄρου γίνεται ὑπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ὑπουργήματος καί λειτουργήματος. Ἀλλά, ἤδη στήν πρώτη σημασία τῆς λέξεως «ἐπάγγελμα» ὑπάρχει καί ἡ ἔννοια τῆς ἐπαγγελίας, τῆς ὑποσχέσεως, ὅτι κάποιος θέλει ἢ μπορεῖ νὰ πράξει κάτι³.

Προχωρώντας τίς σκέψεις μας, μπορούμε νὰ διαβεβαιώσουμε ὅτι, χωρὶς νὰ ἀγνοοῦμε τίς προϋποθέσεις πού θέτει ἡ Ἐκκλησία μας γιὰ τὴν εἴσοδο στὸν Κλῆρο τῶν ὑποψηφίων ἱερέων⁴, δὲν μπορούμε παρὰ νὰ συμφωνήσουμε κατ' ἀρχήν, τόσο μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα ὅσο καί μὲ τίς ἱκανότητες πού ἀναφέρονται στὸ βιβλίον καί πού σημειώσαμε πρὸ πάνω σὰν ψυχολογικὲς προϋποθέσεις στήν ἀσκηση ἑνὸς κοινωνικοῦ ἐπαγγέλματος. Ὅσο κι ἂν προβάλλονται μὲ τρόπο περιεκτικὸ χωρὶς περαιτέρω ἀνάλυση, ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι θίγουν τίς οὐσιαστικὲς προϋποθέσεις ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀσκηση τοῦ ἱερατικοῦ ἐπαγγέλματος.

2. Ἀποτελέσματα ψυχολογικῶν ἐρευνῶν.

Μὲ αὐτὰ πού ἀναφέρουμε, βέβαια, δὲν ἐξυπακούεται ὅτι γιὰ τὴν ἐπιλογή τῶν ὑποψηφίων ἱερέων θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεαι εὐρεῖα χρῆση ψυχομετρικῶν ἢ ἄλλων ψυχολογικῶν δοκιμασιῶν (τέστ προσωπικότητος ἀνάμεσα σὲ ἄλ-

λα). Ἐνδεχομένως θὰ εἶχαν τὴ θέση τους ἐξετάσεις πού θὰ ἀπέβλεπαν σὲ μιὰ γρήγορη διάγνωση καί ἀνακάλυψη χονδροειδῶν ἀντενδείξεων ψυχοπαθολογικῆς φύσεως. Ἀκόμα, θὰ ἦταν χρήσιμη ἡ χρησιμοποίηση ἑνὸς ἐρωτηματολογίου πού θὰ βοηθοῦσε ἕναν ὑποψήφιο σπουδαστὴ Ἱερατικῆς ἢ Θεολογικῆς Σχολῆς νὰ ἐλέγξει τὴν προσωπικὴ «ἐτοιμότητα γιὰ τὴν Ἱερωσύνη» μὲ τὴν συνειδητοποίηση ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καί τῶν ἐνδιαφερόντων του καί τοῦ εὐρους μιᾶς ἱερατικῆς ἀποστολῆς στοὺς καιροὺς μας. Τέτοιο «ἐρωτηματολόγιο» χρησιμοποιεῖται σὲ μεγάλη ἔκταση, ἀπ' ὅτι γνωρίζουμε, στίς ὀρθόδοξες ἱερατικὲς καί θεολογικὲς σχολῆς στίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Ἀποτελεῖ τμῆμα ἑνὸς εὐρύτερου προγράμματος τοῦ Συνδέσμου Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν ΗΠΑ καί τοῦ Καναδά⁵.

Ἐκεῖνο ἕμεις, πού ὄλο καί περισσότερο χρησιμοποιεῖται εὐρύτερα ἀπὸ τοὺς Ψυχολόγους - συμβούλους, εἶναι ἕνας νέος τύπος διαγνώσεως πού ἐφαρμόζεται σ' αὐτοὺς πού προτίθενται νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἱερατικὴ κλήση. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τελεῦτα ἔρευνες πού ἔχουν γίνεαι γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Ψυχολογίας τῆς ἱερατικῆς καί μοναχικῆς κλήσεως⁶, ἐκεῖνο πού προέχει εἶναι νὰ διαπιστωθεῖ ἀπὸ τοὺς Ψυχολόγους - συμβούλους, σὲ συνεργασία μὲ τοὺς ὑπευθύνους γιὰ τὴν ἐπιλογή καί κατάρτιση τῶν ὑποψηφίων κληρικῶν, ἐὰν ὁ ὑποψήφιος ἔχει τὴν ἱκανότητα α) νὰ ζήσει ὡς μέλος μιᾶς κοινότητος, β) νὰ ἀντιδρᾷ σὲ περιστάσεις καί καταστάσεις πού μετὰ βάλλονται —πολλὲς φορὲς μάλιστα ραγδαῖα καί ἀπότομα—, καί κυρίως, γ) ἂν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ κατανοεῖ σὲ βάθος προσωπικότητες διαφορετικὲς ἀπὸ τὴ δική του. Συνοψίζοντας θὰ λέγαμε, νὰ μπορεῖ ὁ ὑποψήφιος νὰ κινεῖται ἄνετα στίς διαπροσωπικὲς σχέσεις τηρώντας ἀνά-

λογη απόσταση και κάνοντας τις αναγκαίες ταυτίσεις ζώντας σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ζωής που είναι η σημερινή μεταβαλλόμενη κοινωνία μας.

Οι τελευταίες ψυχολογικές έρευνες μάς βοήθησαν να εξάλλου να αντιληφθούμε και να διακρίνουμε σαφέστερα ποικίλους παράγοντες που ενεργούν στα διάφορα στάδια της πορείας μιας κλήσεως. Η κλήση δεν είναι κάτι το στιγμιαίο, εγγράφεται σε ένα συνεχές ρεύμα ζωής, που χαρακτηρίζεται από διαφορετικά στάδια, φάσεις, καταστάσεις. Στο κάθε στάδιο ενεργούν ή επικρατούν και διαφορετικοί παράγοντες που είναι καθοριστικοί για την αντίστοιχη αυτή φάση. Αυτό δεν αποκλείει, μερικοί παράγοντες να είναι παρόντες και σε άλλα στάδια προηγούμενα ή επόμενα.

Αν τώρα επιχειρούσαμε να συγκεκριμενοποιήσουμε τις φάσεις μιας κλήσεως, θα λέγαμε ότι περιλαμβάνονται σ' αυτές α) η επιλογή της κλήσεως, β) η επιμονή και παραμονή σ' αυτήν, γ) η αποτελεσματικότητα της δράσεως, δ) η εύρεση ενός νοήματος.

Σύμφωνα με τις έρευνες που αναφέραμε, φαίνεται ότι είναι διαφορετικοί οι παράγοντες που μας επηρεάζουν α) στην απόφαση να επιλέξουμε μια συγκεκριμένη κλήση, από τους παράγοντες εκείνους που β) επηρεάζουν τη διάθεσή μας να επιμένουμε να παραμείνουμε στο πλαίσιο ζωής που επιλέξαμε με την πρώτη μας εκείνη απόφαση. Επίσης φαίνεται ότι διαφέρουν γ) οι παράγοντες που επιδρούν και μάς κάνουν να είμαστε αποτελεσματικοί στη δραστηριότητά μας στο συγκεκριμένο περιβάλλον που δρούμε, από εκείνους, δ) που μάς καθιστούν ικανούς να θρίσκουμε σ' αυτή μας τη δράση νόημα.

τόσο στην επιτυχημένη όσο και στην αποτυχημένη της μορφή.

Ένα άλλο σημαντικό εύρημα αυτών των ερευνών σε σχέση με αυτό που ονομάζουμε «κρίση των κλήσεων» ήταν, ότι αυτή η κρίση οφείλεται πολύ συχνά στην αποθάρρυνση που προκύπτει από την μη ικανοποιητική λειτουργία των δομών των εκκλησιαστικών οργανισμών (από έρευνες κυρίως στις ΗΠΑ). Άλλες φορές πάλι προβάλλονται ως ανασταλτικοί παράγοντες στην απόφαση να ιερωθούν τυχόν επιταγές της εκκλησιαστικής αρχής ως προς την άσκηση της ιερωσύνης. Έτσι, στους ρωμαϊκο-καθολικούς κύκλους, φαίνεται ότι παίζει έναν αυξημένο ρόλο για την μη προσέλευση νέων κληρικών ή υποχρεωτική αγαμία του κλήρου που επιβάλλεται από την Έκκλησία αυτή. Απ' ό,τι όμως αποκαλύπτεται στη συνέχεια της διερευνήσεως, τις περισσότερες φορές λειτουργεί ο ψυχολογικός νόμος της «μεταθέσεως». Στην πραγματικότητα, οι υποψήφιοι «μεταθέτουν» στον παράγοντα αγαμία, ένα δυναμικό σύνολο προσωπικών δυσκολιών τους να προσαρμοστούν στις ιδεολογικές, λειτουργικές και δομικές αλλαγές του σύγχρονου κόσμου. Μεταθέτουν τελικά την ευθύνη της δικής τους άρνήσεως να ιερωθούν στις θεσμικές επιταγές, ενώ σ' ένα μεγάλο μέρος είναι συνυπεύθυνες και οι προσωπικές τους αδυναμίες.

3. Δυνατότητες και ρόλα ψυχολογικής βοήθειας.

Αν αναφέραμε αποτελέσματα που προκύπτουν από τελευταίες ψυχολογικές έρευνες, δεν το κάναμε γιατί πιστεύουμε ότι η Ψυχολογία μπορεί να δώσει την τελική απάντηση για τις δυσκολίες που υπάρχουν στον χώρο των ιερατικών κλήσεων. Θελήσαμε απλώς να στηρίξουμε μια

ἐνδεχόμενη βοήθεια καὶ «συνδρομή» ἀπὸ μέρους τῆς πάνω σὲ παρατηρήσεις ποὺ ἔγιναν στὰ δικά τῆς ἐρευνητικὰ πλαίσια καὶ ποὺ θὰ μπορούσαν ἐνδεχομένως νὰ ἐπιτρέψουν μιὰ καλύτερη κατανόηση ὀρισμένων παραγόντων ποὺ συμμετέχουν στὴν ἐκλογή ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ καὶ στὶς καταστάσεις ποὺ προκύπτουν ἀπ' αὐτήν.

Ἡ Ψυχολογία θεωρεῖ τὴν ἀπόφασιν γιὰ ἀποδοχὴ μιᾶς ἱερατικῆς κλήσεως ὡς ἕνα πέρασμα, ποὺ κατ' ἀρχὴν γίνεταί στὸ τέλος τῆς ἐφηβείας, πέρασμα ἀπὸ ἕνα περιβάλλον ποὺ ἔχει ἐπιβληθεῖ (οἰκογενειακὸ, σχολικὸ ἢ προσωρινὸ ἐπαγγελματικὸ) πρὸς ἕνα περιβάλλον ποὺ ἐπιλέγεται καὶ ποὺ ἐκφράζει τὸ ἔσχατο θρησκευτικὸ νόημα τῆς ὑπάρξεως.

Στὰ κίνητρα μιᾶς τέτοιας ἀποφάσεως περιλαμβάνονται ὄχι μόνο οἱ εἰκόνας ποὺ τὸ ἄτομο σχηματίζει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ καὶ οἱ παραστάσεις ποὺ σχηματίζει γιὰ τίς κοινωνικὲς λειτουργίες ἢ τοὺς ρόλους ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἐκπληρώσει στὸ μελλοντικὸ του πλαίσιο ζωῆς καὶ ἐργασίας. Στὴ διατομὴ αὐτῶν τῶν δύο σειρῶν ἀπὸ δυναμικὲς εἰκόνες, ποὺ ἐπηρεάζονται πλατεῖα ἀπὸ πολιτιστικὰ ἐπικρατοῦσες ἀξίες καὶ ἀπὸ κοινωνικοὺς θεσμοὺς λίγο πολὺ μεταβαλλόμενους, μπορεῖ νὰ γεννηθεῖ μιὰ «μοναδική» ἐκλογή. Τὸ πρακτικὸ ἔργο ἐνὸς εὐαίσθητου στὶς ψυχολογικὲς διεργασίες καὶ διαδικασίες ὑπευθύνου θὰ ἦταν νὰ εὐνοήσῃ μιὰ «προσωπικὴ» ἀπόφασιν αὐτὸ τὸ σταυροδρόμι τῶν ὑφισταμένων ἐπιρροῶν καὶ τῶν προβλεπομένων καταναγκασμῶν καὶ πιέσεων.

Εἶναι ἀκόμα δυνατό —ποιὸς νὰ τὸ ξέρει;— ἢ γνῶσιν αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν, νὰ βοηθήσῃ μερικοὺς νεώτερους (ἢ λιγώτερο νέους) ὑποψηφίους ἢ καὶ ἐν ἐνεργείᾳ

κληρικούς, μέσα στὴν ἔνταση μιᾶς προσδοκίας καὶ ἀναμονῆς ἢ μιᾶς ἀπογοητεύσεως ποὺ ἔχουν ἤδη διώσει ὑποκειμενικά, νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ποικιλία τῶν παραστάσεων καὶ τῶν συγκινήσεων ποὺ ἐνυπάρχουν ἐδῶ. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἀνακαλύψουν τὴν δυνατότητα ποὺ ὑφίσταται νὰ ὀργανώσουν ἢ νὰ ὀργανώσουν ἐκ νέου προσδοκίες καὶ ἀπογοητεύσεις μὲ πίστη καὶ πιστότητα στὴν ἀποστολὴ τους. Ἡ πιστότητα αὐτὴ, παίρνει ξανά γι' αὐτοὺς ἕνα καινούργιο νόημα, ποὺ τοὺς ἐμπνέει «νὰ φέρονται ἀντάξια πρὸς τὴν κλήσιν ποὺ ἔλαβαν» (Ἐφεσίους δ' 1). Ἐδῶ μπορεῖ νὰ ἔχει ἐφαρμογὴ, παραλλαγιμένη θεοαίως, ἡ γνωστὴ ἔκφραση ποὺ λέγεται συνήθως γιὰ τὸ γάμο. Τί πρέπει νὰ προτιμήσουμε: «γάμο ἐξ ἔρωτος ἢ ἔρωτα ἐκ γάμου»; Στὴν περίπτωσιν ποὺ μιᾶς ἀπασχολεῖ θὰ διατυπώσαμε τὸ ἐρώτημα: «ἱερωσύνη ἐκ κλήσεως ἢ κλήσιν ἐξ ἱερωσύνης»; Ἀνακάλυψη, δηλαδή, τῆς κλήσεως γιὰ τὸ μεγάλο ἀξίωμα μέσα ἀπὸ τὴν διακονία στὸ ἀξίωμα αὐτό.

Μὲ ὅλα ὅσα γράφτηκαν πρὸ πάνω, δὲν ἐξαντλεῖται ὀπωσδήποτε, τὸ μεγάλο θέμα, ποὺ μερικὲς φορὲς εἶναι ἀλήθεια ὅτι γίνεταί καὶ πρόβλημα, τῶν ἱερατικῶν κλήσεων⁷. Προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε μερικὰ μόνο στοιχεῖα μιᾶς πρώτης ψυχολογικῆς προσεγγίσεως. Δίπλα στὴν Ψυχολογία τῆς κλήσεως ἀνοίγεταί ὁ χώρος μιᾶς Παιδαγωγικῆς καὶ Πομπαντικῆς τῶν κλήσεων, ποὺ ἢ τελευταία Ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὀριοθετεῖ καὶ διαγράφει τίς προοπτικὲς τοὺς⁸.

Ἡ ὕλοποίησιν ὅμως τῶν προοπτικῶν ἀναγγέλεται μακρὰ καὶ επίπονος καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἐργασία καὶ συνεργασία πολλῶν. Ὁλόκληρο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας «καλεῖται» νὰ μεριμνήσῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴ. Σεβα-

σμιώτατοι Μητροπολίτες, στελέχη τῶν Ἱ. Μητροπόλεων, κληῖρος καὶ λαός, ἐπίσημο κράτος καὶ ἄλλοι θεσμοί, ὅπως τὸ σχολεῖο καὶ ἰδιαίτερα ἡ οἰκογένεια⁹, ὀφείλουν νὰ δώσουν τὸ μεγάλο «παρὼν» στὸ κάλεσμα τῆς Ἱ. Συνόδου. Τὸ πρόγραμμα μιᾶς γενικώτερης κινητοποιήσεως ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ προετοιμάζεται πρὸς ἐφαρμογή. Ὁ κόσμος περιμένει, «ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, μὰ οἱ ἐργάτες εἶναι λίγοι». Τὸ πῶς ἐπεῖγον αὐτὴ τῆ στιγμή εἶναι, ὅλοι μαζί νὰ ἐνώσουμε τῆ φωνή μας καὶ «νὰ παρακαλέσουμε τὸν Κύριο τοῦ θερισμοῦ νὰ στείλει ἐργάτες στὸν θερισμὸ τοῦ» (Ματθαίου θ' 37-38).

1. Α. Μοστριοῦ καὶ Μ. Σουγιουλτζόγλου.

2. Βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ Σ. Γ. Μακρῆ, Κληῖσις καὶ κλίσις (Ποιμαντική), στὴν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» τόμος 7, 1965, στήλες 691-693.

3. Βλ. Ἱ. Σταματάκου, Λεξικὸν ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης, Ἀθῆναι 1949, σ. 355. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἓνα φυλλάδιο μὲ τὰ ἀρχικά Α.Π.Δ., Ἡ Ἱερωσύνη, Ἔργον καὶ ἐπάγγελμα μὲ ἀπαράγραπτα δίκαια ὀρισμένων ἀμοιβῶν, Ἀθῆναι 1940, 16 σ. Ἡ Ἱερωσύνη ἀπὸ ἀνθρωπίνης ἀπόψεως εἶναι ἐπάγγελμα καθότι τυγχάνει «ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τις τακτικῶς πρὸς βιοπορισμὸν» (σ. 5).

4. Πολὺ ἐπωφελῆς κρίνεται ἡ μελέτη τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Ἡ. Πατσαβοῦ, Ἡ ἐξοδος εἰς τὸν κληῖρον κατὰ τοὺς πέντε πρώτους αἰῶνας, Ἀθῆναι 1973, 270 σ.

5. Readiness for Ministry. Casebook for Entering Seminarians. The Association of Theological Schools in the United States and Canada, Vandalia, Ohio 1980, 48 σ. Κάτι ἀνάλογο ἔχει χρησιμοποιηθεῖ καὶ στὴν Ἑλλάδα: Διὰ τοὺς ὑποψηφίους σπουδαστὰς τῶν Ἀνωτέρων Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν (Πρὸς χρῆσιν ὑπὸ τοῦ ἐξεταστοῦ).

6. Συνοπτικὴ εἰκόνα καὶ κριτικὴ θεώρηση τῶν ἔρευνῶν μιᾶς δεκαπενταετίας (1960-1974), δίνει ὁ γνωστὸς καὶ ἀπὸ ἄλλες μελέτες τοῦ καθηγητῆς τῆς Ψυχολογίας τῆς Θεολογίας

στὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτο Lumen Vitae τῶν Βρυξελλῶν, André Godin, στὴ μονογραφία του: Psychologie de la vocation (un bilan), Paris, Éd. du Cerf, 1975, 90 σ.

Τὴν ἴδια χρονολογία τὸ ἀξιόλογο γαλλικὸ περιοδικὸ «de Supplément», ἀφιέρωνε τὸ τεῦχος τοῦ Μαΐου 1975 στὴν ἴδια θεματικὴ. Ὑπάρχει καὶ νεώτερη βιβλιογραφία. Θὰ θέλαμε νὰ ἐπισημάνουμε μιὰ παλαιότερη δημοσίευση ποὺ ἀπηχεῖ τις πρὶν ἀπὸ τὸ 1960 προσπάθειες γιὰ ψυχολογικὴ πρόσβαση τῆς κλήσεως. Πρόκειται γιὰ τὸ ἄρθρο τῆς Μαρίας Πετρούτσου, Ψυχολογία τῆς κλήσεως, στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή», τόμος 1959, σ. 11-15.

7. Πρβλ. Ἀθ. Θεοχάρη, Περὶ τὸ πρόβλημα τῶν ἱερατικῶν κλήσεων, Ἀθῆναι 1970, 29 σ.

8. Τὸ κείμενο τῆς Ἐγκυκλίου βλ. στὸ παρὸν τεῦχος τοῦ Ἐφημερίου σ. 91. Ἀνάλυσή της ἔκανε ὁ Ἀρχιμ. π. Χρυσόστομος Κακουλίδης στὴν ἐφημερίδα «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», στὸ τεῦχος 151 τῆς 16 Ἰανουαρίου 1983. Ὁ ἴδιος συνεργάζεται καὶ στὸ ἀνά χεῖρας τεῦχος, τῆς 1ης Ἀπριλίου 1983, σ. 92-93.

9. Ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια ἡ Σταματία Μαστρογιαννοπούλου εἶχε ἐπισημάνει τὴ σημασία τῆς συμβολῆς τῆς οἰκογενείας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ἀξίῶν τῆς ἀποστολῆς των κληρικῶν. Ἡ ἐργασία της: Ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποστολὴ τῆς οἰκογενείας, δημοσιεύθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1962, 28 σ.

Ο ΠΟΙΜΗΝ Ο ΚΑΛΟΣ

«Τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ συντετριμμένον καταδήσω καὶ τὸ ἐκλείπον ἐνισχύσω καὶ τὸ ἰσχυρὸν φυλάξω καὶ θοσκήσω...».

Μὲ τὸν στίχο αὐτὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ (λδ' 16) σκιαγραφεῖται μὲ τρόπο προφητικὸ καὶ προβάλλεται πρὸς μίμηση τὸ πρότυπο τοῦ Κ α λ ο Ὡ Π ο ι μ έ ν ο ς. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ προσφιλεῖς ἀλληγορικές παραστάσεις τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς τέχνης καὶ συμβολίζει τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος ἦλθε «ζητήσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς» (Λουκᾶ ιθ' 10). Ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη Του, οἱ ἱερεῖς γίνονται θοσκοὶ λογικῶν προβάτων καὶ ἔχουν τὴν φροντίδα νὰ ποιμαίνουν τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ποιμαντικὴ μέριμνα εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν» (PG 35,425 B) καὶ μόνο ἐφόσον ἔχουν π ε ρ ι σ σ ῆ ἄ γ ά π η γιά τὸν ἀρχιποίμενα Χριστὸ εἶναι δυνατὸ νὰ δραστηριοποιηθοῦν ποιμαντικά οἱ ὀρθόδοξοι ποιμένες καὶ νὰ συμπαρασταθοῦν ἐνεργὰ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν κρίσιμων προβλημάτων ποῦ ἀπασχολοῦν τὴν σύγχρονη ἐλληνικὴ κοινωνία καὶ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο.

Ἡ στιχομυθία ἀνάμεσα στὸν ἀναστάντα Κύριο καὶ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο στὸ τέλος τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου (κα' 15-17, 20) εἶναι εὐγλωττη καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτό. Σὰν φωτογραφικὸ σ τ ι γ μ ι ὀ τ υ π ο περνᾷ ἀπὸ τὰ μάτια μας ἢ σκηγὴ τῆς συναντήσεως καὶ ὁ διάλογος μεταξὺ τους.

Ἔτε οὖν ἠρώτησαν,
λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς·
—Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων;
λέγει αὐτῷ·
—ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλοῦ σε.
λέγει αὐτῷ·
—θόσκε τὰ ἀρνία μου.
λέγει αὐτῷ πάλιν δευτέρον·
—Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με;
λέγει αὐτῷ·
—ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλοῦ σε.
λέγει αὐτῷ·
—ποιμαίνε τὰ προβάτι(ι)ά μου.
λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον·
—Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με;
ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον,
φιλεῖς με;
καὶ εἶπεν αὐτῷ·
—Κύριε, σὺ πάντα οἶδας,
σὺ γινώσκεις ὅτι φιλοῦ σε.
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
—θόσκε τὰ πρόβατά μου.
καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ·
—ἀκολουθεῖ μοι¹.

Μελετώντας τὸ κείμενο αὐτὸ ζοῦμε μοναδικές στιγμές, στίς ὁποῖες ὁ Ποιμὴν ποιμαίνει μὲ ἀνεπαγάληπτο τρόπο τὸν ποιμένα καὶ ἀξίζει νὰ διερωτηθοῦμε γιὰ τὸ ὑψίστης σημασίας ποιμαντικὸ μάθημα ποῦ μᾶς προσφέρει. Τοῦτο τὸ περιστατικὸ, ἐξάλλου, ὑποδεικνύει τὴν πραγματικὴ ἀγάπη ποῦ ὑφίσταται γιὰ διαποιμάνση καὶ τῶν ποιμένων, ὥστε στὴ συνέχεια νὰ ποιμάνουν καὶ

ἐκείνοι μὲ τῆ σειρά τους «τὸ τοῦ Κυρίου ποίμνιον». Σὲ τελευταία ἀνάλυση, αὐτὸ πού ἐπιζητεῖται ἀφορᾶ σὲ μιὰ ποιμαντικὴ ἐπιστάσια καὶ ἀνταλλαγὴ, πού πραγματοποιεῖται σὲ πολλαπλᾶ ἐπίπεδα, μὲ ἀμοιβαῖες περιχωρήσεις καὶ ἀμφιδρομήσεις ἢ μᾶλλον πολυδρομήσεις ἀνάμεσα στὸ Χριστό, τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, μοναχοὺς καὶ λαϊκοὺς. Τελικὸς στόχος αὐτῆς τῆς ἐπιστασίας εἶναι ἡ ὀρθὴ διαποίμανση τοῦ ποιμαινομένου ἀνθρώπου.

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος περιγράφει, στὸν Ἄποστολικὸ λόγον του, τὴν ἐπιστάσια καὶ τοὺς στόχους τῆς πού ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἀσκεῖ στὸ ἔργο τοῦ ἱερέως. «Ποιμαίνων ποιμαίνοντας καὶ ὀδηγῶν ὀδηγοῦντας, ὡς ἂν ποιμαίνομεν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ μετ' ἐπιστήμης, ἀλλὰ μὴ ἐν σκεύεσι ποιμένος ἀπειροῦ» σημειώνει (PG 35, 513C). Δηλαδή, ὁ Χριστὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ποιμαίνει τοὺς ποιμένες καὶ ὀδηγεῖ τοὺς ὀδηγούς, γιὰ νὰ ποιμαίνομε τὸ ποίμνιό του κατὰ τὸν σωστὸ τρόπο καὶ ὄχι μὲ ἀπειρία.

Μέσα ἀπὸ τίς πολλαπλές αὐτὲς σχέσεις καὶ ἀνταλλαγές πού ἀναφέραμε, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι δημιουργεῖται ἓνα διαπροσωπικὸ δίκτυο ἀγάπης πού συνιστᾶ τὴν πηγὴ ἀλλὰ καὶ τὸν στόχο τῆς «ποιμαντικῆς προνοίας». Τοῦτο, βέβαια, δὲν εἶναι αὐτονόητο. Εἶναι δωρεὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποτέλεσμα ἐντόνου καλλιιεργείας καὶ προσευχῆς. Ὁ Κλήμης Ρώμης τὸ ἐγνώριζε ὅταν συνιστοῦσε: «Δεώμεθα οὖν καὶ αἰτώμεθα ἀπὸ τοῦ ἐλέους αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀγάπῃ ἐύρεθῶμεν» (Πρὸς Κορινθίους Α', L 1, 2, BEΠ 1, 33).

Γιὰ νὰ συγκρατήσουμε στὴ μνήμη μας τὴν ἀξιαγάπητη καὶ ἀξιολύπητη μορφή τοῦ Κ α λ ο ὕ Π ο ι μ ε ν

ν ο ς θελήσαμε νὰ καθιερώσουμε ὡς σῆμα τῆς στήλης μιὰ ἀπὸ τίς πολλές αὐτὲς ζωγραφικὲς καὶ γλυπτὲς παραστάσεις πού ἔχουν διασωθεῖ μέχρι σήμερα (ὀποιοῦνται πάνω ἀπὸ τριακόσιες). Ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτῆ μορφή, χαραγμένη ἐπάνω σὲ πολύτιμο λίθο, ἀποτελεῖ ἀληθινὸ κόσμημα τῆς πρωτοχριστιανικῆς τέχνης. Ἡ τρυφερότητα μὲ τὴν ὁποία ὁ Καλὸς Ποιμένας φέρει στοὺς ὄμους του τὸ εὐρεθὲν πρόβατο, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὰ ἄλλα ἔξη τὸν περιστοιχίζουσι παίζοντας καὶ ἔχοντας στραμμένα τὰ πρόσωπά τους πρὸς αὐτόν, δείχνουν τὴ χαρὰ πού θὰ ἐπικρατεῖ, ὅταν «γενήσεται μιὰ ποίμνη, εἰς ποίμνην» (Ἰωάννου ι' 16). Ἐπισημαίνουμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπτὰ παριστᾶ ὀλόκληρο τὸ ποίμνιο, καθὼς καὶ οἱ ἐπτὰ ἀστέρες τὸν οὐράνιο θόλο· ἀριθμοὶ δηλαδή πού ὑποδηλώνουν τὸ πλήρες, τὸ τέλειο².

Εἶναι περιττὸ νὰ τονίσουμε, ὅτι αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἀποβλέπει στὸν ἔσχατο καὶ οὐσιαστικὸ στόχο τῆς ποιμαντικῆς δράσεως, στὸν ὁποῖο, ὅμως, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μποροῦμε νὰ φθάσουμε μόνο μὲ διαδοχικὲς προσεγγίσεις. Τὸ μεταξὺ χρονικὸ διάστημα, καὶ ἰδιαίτερα ἡ σημερινὴ ἐποχή, ἀποτελεῖ εὐρύχωρο πεδίο ποιμαντικῆς διακονίας, κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας καλοῦνται μὲ

τρόπο δυναμικό να αναπτύξουν τη μέγιστη και άριστη δραστηριότητά τους, ώστε να μη στερηθούν τίποτε, αυτοί που έχουν την ανάγκη τους και να οδηγηθούν «σε λιβάδια χλοερά και σε δρόμους κρυστάλλινες πηγές» όσοι τούς ακολουθούν. Οί σημερινοί, άλλωστε, άνθρωποι καθώς και οί παλαιότεροι, μιὰ τέτοια ακριβώς προσδοκία δὲν ἔχουν και σ' αὐτὸ δὲν ἀποβλέπουν και δὲν ἐλπίζουν ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ καλεῖται ποιμένας εἴτε Θεὸς εἶναι αὐτὸς εἴτε ἄνθρωπος; Ὁ εἰκοστὸς δεύτερος ψαλμὸς, ἐξάλλου, πέρα και πάνω ἀπὸ τὸν συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, αὐτὸ τὸ μήνυμα και αὐτὸ τὸ αἷτημα, τὸ πάντοτε ἐπίκαιρο, δὲν διατυπώνει;

Εὐτυχῆς θὰ πρέπει νὰ αἰσθανθεῖ ἐκεῖνος, ποὺ στὰ τέλος τῆς ζωῆς του, θὰ μπορέσει, ὡς ποιμὴν καλὸς αὐτὸς και μαθητῆς τοῦ Καλοῦ Ποιμένου, νὰ ἀκούσει νὰ τοῦ ἀπευθύνουν τὰ λόγια τοῦ ἐξαποστειληρίου τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Βουκόλου, ποὺ ὑπῆρξε Ἐπίσκοπος Σμύρνης και ἡ μνήμη του τιμᾶται στίς 6 Φεβρουαρίου. «Ποιμαντικῶς ὠδήγησας, πρὸς νομάς εὐσεβείας, τὸ τοῦ Κυρίου» ποιμνιον,....».

*Κύριος ποιμαίνει με, ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως·
και οὐδέν με ὑστερήσει, ἐξέθρεψέ με,
εἰς τόπον χλόης, τὴν ψυχὴν μου
ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν, ἐπέστρεψε.*

1. Ἐπιτυχή ποιμαντικὴ ἀνάλυση τῆς περικοπῆς κάνει δὲ ἐπικουρικὸς καθηγητῆς Παν. Μπούμης στὴν ἐργασία του, Ἐρ-
χ α ἰ τ ο ὦ π ο ι μ α ν τ ι κ ο ὕ ἔ ρ γ ο υ τ ο ὦ ἱ ε -
ρ έ ω ς, Ἄθῆναι 1978, 28 σ.

2. Τίς πληροφορίες και τὸ σχέδιο πήραμε ἀπὸ τὸ γαλλικὸ-
Λ ε ξ ι κ ὸ Χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ς Ἄ ρ χ α ι ο λ ο γ ῖ α ς
και Λ α τ ρ ε ῖ α ς, τόμος XIII, 2, στ. 2384 - 85 και τόμος
I, 2, στ. 3010 - 13.

ΩΡΕΣ ΠΕΡΙΣΥΛΛΟΓΗΣ

«Ἰλάσθητι ἡμῖν, ὁ Θεός»

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, μὲ τὴν Κυριακὴ τοῦ Ζαχαρίου, ἀρχίσουμε τὴν προετοιμασία γιὰ τὴν περίοδο τοῦ Τριωδίου. Ὅταν τὸ τεῦχος αὐτὸ θὰ βρισκεται στὰ χέρια σας, ὁ τελώνης και ὁ φαρισαῖος θ' ἀνεβαίνουν «εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι». Οἱ ἡμέρες, ποὺ ἀνοίγονται μπροστά μας, εἶναι κατεξοχὴν καιρὸς προσευχῆς και πνευματικῆς περισυλλογῆς. Εἴτε ὅταν θρῆσκόμεστε μόνοι στὸ «ταμειῖον» μας, εἴτε ὅταν συμμετέχουμε στίς ἀκολουθίας στὸ ναὸ, τὴν ὥρα ἐκεῖνη τῆς προσευχῆς μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία γιὰ περισσότερη αὐτογνωσία, γιὰ ἐξακρίβωση τῆς πορείας μας, γιὰ μιὰ πιὸ ολοκληρωμένη διάγνωση τῆς ψυχικῆς μας καταστάσεως. Καὶ τότε, ἀνάλογα μὲ τίς διαπιστώσεις μας ἐκφράζουμε δοξολογία, εὐχαριστία ἢ ἰκεσία στὸν δοτῆρα τῶν πάντων Θεό. Ποιμένες και λαῖκοι διώνουμε ποιήματα συναισθήματα κατὰ τὴν ἱερὴ στιγμή τῆς προσευχῆς, εἴτε ἀτομικῆς εἴτε ὁμαδικῆς, και ὁ καθένας μας μὲ συγκίνηση θυμᾶται αὐτὰ ποὺ ἔζησε και αὐτὰ ποὺ ἀποφάσισε νὰ πράξει.

Ὁ τεχνίτης τοῦ λόγου ἡμῶς, εἴτε μοναχὸς εἶναι αὐτὸς, ὅπως ὁ Ἄντιχος, εἴτε κοσμικὸς, ὅπως οἱ ποιηταὶ μας Νίκος Καρούζος και Παντελῆς Πάσχος, ἔχει τὸ πρόνομο και τὸ χάρισμα νὰ καταγράψει στὸ χαρτὶ μὲ περισσὴ τέχνη αὐτὴ τὴν εὐαισθησία του και νὰ μᾶς τὴν μεταδίδει. Κατὰ πόσον ὁμοῦς ἡμεῖς μπορούμε νὰ μετασχουμε και νὰ τὴν οικειοποιηθοῦμε αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄλλο ζήτημα. Στίς σημερινές μας περιπλανήσεις,

στήλη που ἐγκαταλείψουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου», διαλέξαμε κείμενα ποὺ ἔχουν σὲ ὄλους μας κάτι νὰ ποῦν καὶ μεταφέρουν στὸν μυστικὸ λειμῶνα τῆς ψυχῆς μας σπέρματα ποὺ ἐλπίζουμε θ' ἀνθήσουν καὶ θὰ καρποφορήσουν.

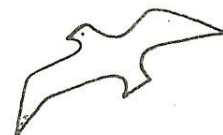
Θελήσαμε γὰ διακοσμήσουμε τὰ κείμενα μὲ μορφὲς «θεομένων» ἀπὸ τὸν πλούσιο διάκοσμο τῶν κατακομιδῶν. Οἱ μορφὲς αὐτὲς συνήθως συμβολίζουν εἴτε τὴν ἴδια τὴν προσευχή, εἴτε τὴν ψυχή, εἴτε τοὺς νεκροὺς στοὺς τάφους τῶν ὁποίων ἦσαν χαραγμένες. Ἡ ὀρθία στάση ὑποδηλώνει τὴν βεβαιότητα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐν Χριστῷ ὅλων τῶν κοιμηθέντων στὸ ὄνομά Του. Μᾶς θυμίζουν συγχρόνως τὴν πορεία τῆ δικιά μας πρὸς τὸ Πάσχα καὶ τὴν Ἀνάσταση μέσα ἀπὸ τὶς περιπλανήσεις μας στὴν «ἔρημο» τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

Γιὰ μιὰ συνειδητοποίηση τοῦ τεράστιου θησαυροῦ ποὺ κρύβεται στὰ βιβλία τῆς λειτουργικῆς περιόδου ποὺ διανύουμε καὶ γιὰ μεγαλύτερη ἐμβάθυνση στὸ νόημά της συνιστοῦμε ἔνθερμα στοὺς ἱερεῖς ἀλλὰ καὶ στοὺς λαϊκοὺς ποὺ τυχὸν διαβάζουν τὴ στήλη μας δυὸ βιβλία - βακτηρίες γιὰ τὴν πορεία ποὺ ἀναφέραμε.

Τὸ πρῶτο εἶναι: Ἡ μ ο ρ φ ω τ ι κ ῆ ἀ ξ ί α τ ο ὦ ἰ σ χ ὺ ο ν τ ο ς Τ ρ ι φ ῶ δ ῖ ο υ, τοῦ καθηγητοῦ Ἐυαγγελίου Θεοδώρου ποὺ παρὰ τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια ποὺ ἔχουν περάσει ἀπὸ τὴν ἔκδοσή του —τυπώθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1958— διατηρεῖ στίς 170 σελίδες του τὴν ἐπικαιρότητα καὶ τὴν ζωντάνια τῶν πηγῶν του καὶ ἐπισημαίνει τὸν τρόπο τῆς πλήρους ἀξιοποιήσεως τοῦ Τριφιδίου γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωή.

Τὸ δεύτερο, ἡ Με γ ἄ λ η Σ α ρ α κ ο σ τ ῆ, τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου καθηγητοῦ Ἀλεξάνδρου Σμέμαν

σὲ προσεγμένη μετάφραση τῆς Ἑλένης Γκανούρη, κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἀκρίτας» τὸ 1981. Ὁ συγγραφέας, γνωστὸς γιὰ τὶς λειτουργικὲς του ἔρευνες καὶ μελέτες, ἐρμηνεύει μὲ τρόπο γλαφυρὸ καὶ σύντομο στίς 164 σελίδες τοῦ βιβλίου τὴν περίοδο αὐτὴ —πορεία πρὸς τὸ Πάσχα— βασισμένος κυρίως στίς πηγές της. Συμβάλλει στὴ βαθύτερη κατανόηση καὶ συμμετοχὴ στὴ λειτουργικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας.

Μορφή δεομένη

ΕΚΒΑΛΕ

Ἄνοιγ'ω λάκκο γιὰ νὰ θάψω ἐκεῖνο
τὸ σάπιο χέρι ποὺ ἀμάρτησε.
Στὸν ἄνεμο νὰ ρίξω αὐτὸ ἐδῶ
τὸ μάτι μου, ποὺ τόσο ταπεινώθηκε.
Στὴ θάλασσα τὸ πόδι ποὺ δὲ γίνεται
νὰ ξαναμάθει τὸ σωστὸ περπάτημα.
Καὶ τὴν ψυχὴ μου στὴ βροχή,
νὰ τὴν ξεπλύνει ἀπ' τὴ σκουριά.
Παντελῆ Πάσχου, Αἰχμαλωσία ὕψους.

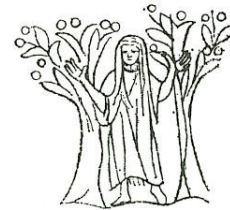
*

Κύριε τῶν δυνάμεων, μεθ' ἡμῶν γενοῦ·
ἄλλον γὰρ ἐκτὸς σου βοηθὸν ἐν θλίψεσιν οὐκ ἔχομεν·
Κύριε τῶν δυνάμεων, ἐλέησον ἡμᾶς.

Τροπᾶριον Ἐποδείπνου

Δεόμενος

Ψυχὴ δεομένη

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΗΜΩΝ,
ΙΗΣΟΥΝ ΧΡΙΣΤΟΝ

Καὶ δὸς ἡμῖν, Δέσποια, πρὸς ὕπνον ἀπιοῦσιν, ἀ-
νάπασιν σώματος καὶ ψυχῆς· καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς
ἀπὸ τοῦ ζοφεροῦ ὕπνου τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀπὸ πάσης
σκοτεινῆς καὶ νυκτερινῆς ἠδυναθείας. Παῦσον τὰς
δράμας τῶν παθῶν, σθέσον τὰ πεπωρωμένα θέλη τοῦ
πονηροῦ τὰ καθ' ἡμῶν δολίως κινούμενα· τὰς τῆς
σαρκὸς ἡμῶν ἐπαναστάσεις κατὰσειλον καὶ πᾶν γεῶ-
δες καὶ ὕλικὸν ἡμῶν φρόνημα κοίμισον. Καὶ δώρη-
σαι ἡμῖν, ὁ Θεός, γρήγορον νοῦν, σώφρονα λογισμὸν,
καρδίαν νήφουσαν, ὕπνον ἐλαφρὸν καὶ πάσης σατανι-
κῆς φαντασίας ἀπηλλαγμένον. Διανάστησον δὲ ἡμᾶς
ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς ἐστηρικμένους ἐν ταῖς
ἐπιτολαῖς σου καὶ τὴν μνήμην τῶν σῶν κριμάτων ἐν
ἐαυτοῖς ἀπαράθραστον ἔχοντας. Παννύχιον ἡμῖν τὴν
σὴν δοξολογίαν χάρισαι, εἰς τὸ ὑμνεῖν καὶ εὐλογεῖν
καὶ δοξάζειν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά
σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
Ἀμήν.

Εὐχὴ Ἐποδείπνου, Ἀγτιόχου μοναχοῦ.

ΑΠΟΒΛΥΣΑΙ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΣΟΥ*

(μέσ' στὸ φθινόπωρο 1953)

Νηστεύει ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ πάθη
καὶ τὸ σῶμα μου δλόκληρο τὴν ἀκολουθεῖ.
Οἱ ἀπαραίτητες μόνο ἐπιθυμίες
καὶ τὸ κρανίο μου δλημερὶς χῶρος μετανοίας
ἔπου ἡ προσευχὴ παίρνει τὸ σχῆμα θόλου.
Κύριε ἀνῆκα στοὺς ἐχθρούς σου
σὺ εἶσαι ὅμως τώρα πού δροσίζεις
τὸ μέτωπό μου ὡς γλυκύτατη αὔρα.
Ἔβαλες μέσα μου πένθος χαρωπὸ
καὶ γύρω μου

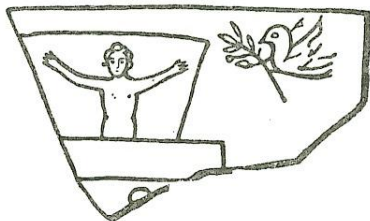
ὄλα πιά ζοῦν καὶ λάμπουν.

Σηκώνεις τὴν πέτρα καὶ τὸ φίδι
φεύγει καὶ χάνεται.

Ἄπ' τὴν ἀνατολὴ ὡς τὸ βασίλειμα τοῦ ἡλίου
θυμᾶμαι πὼς εἶχες κάποτε σάρκα καὶ ὅστᾳ γιὰ μένα...

Ἡ νύχτα καθὼς τὴν πρόσταξες ἀπαλὰ μὲ σκεπάζει
κι ὁ ὕπνος πού ἄλλοτε ἔλεγα πὼς ὁ μανθῦας του
μὲ χίλια σκοτάδια εἶναι καμωμένος
ὁ μικρὸς λυτρωτῆς — ἔπως ἄλλοτε ἔλεγα—
μὲ παραδίδει ταπεινὰ στὰ χέρια σου.

Νίκου Καρούζου, *Ποιήματα*

*Ο Νῶε

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ἄσκηση αὐτογνωσίας

Ἄρχές ποιμαντικῆς ἐκπαιδεύσεως

Κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς σύγχρονης ποιμαντικῆς θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀποτελεῖ ἡ ἄμεση σύνδεση τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας στὴν αἴθουσα μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὶς ἐφαρμογές της πού πραγματοποιοῦνται στὸν ἐκκλησιαστικὸ καὶ τὸν γενικότερο κοινωνικὸ χῶρο. Ἄν ἡ πράξη συνιστᾷ προϋπόθεση τῆς θεωρίας, τῆς θέας, δηλαδή, τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ ἔκφραση «πρᾶξις γὰρ θεωρίας ἐπίθασις», συνιστᾷ συνάμα καὶ φάση γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς ἐπιστημονικῆς ποιμαντικῆς θεωρίας.

Ἐποιαδήποτε γνώση πρέπει νὰ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς ἀσκήσεως στὰ διάφορα ἐπίπεδα τῆς διαπομπάνσεως. Αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία σὲ σχέση μὲ τὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Δὲν πρέπει μάλιστα νὰ λησμονοῦμε, ὅτι ὁ ἑαυτός του παραμένει γιὰ τὸν ποιμένα τὸ κύριο ἐργαλεῖο καὶ ὄργανο δουλειᾶς, κι αὐτὸν πρέπει νὰ γνωρίζει ὅσο ἰσχυρὰτερά γιὰ καλύτερη ἀπόδοση στὴν ἐργασία του. Ἡ αὐτογνωσία αὐτὴ ἀπαιτεῖ ἔγαν δάσκαλο δόκιμο καὶ ἔμπειρο, πού θὰ καθοδηγήσει τὸν μαθητευόμενο καὶ θὰ τοῦ συμπαρασταθεῖ στὸν δρόμο του, θὰ ἐπιστατήσει καὶ θὰ ἐποπτεύσει τὴν πορεία του.

Μὲ τὸ τρίπτυχο πού μόλις ἀναφέραμε καὶ πού περιλαμβάνει τὴν ἐμπειρία, τὴν αὐτογνωσία καὶ τὴν καθο-

δήγηση, θέσαμε τούς αναγκαίους όρους μιάς όρθης ποιμαντικής θεολογικής εκπαιδεύσεως. Οί όροι αυτοί όρισθετούν τά πλαίσια μέσα στα όποια πρέπει νά κινηθεί ή πανεπιστημιακή θεολογική διδακτική διαδικασία ώστε νά ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές επιταγές τής μακράιωνος όρθόδοξου παραδόσεως. Η τελευταία βλέπει τήν πρόοδο στή γνώση σέ συνάφεια μέ τήν πρακτική τής πνευματικής ζωής. Άλλιώς τó πράγμα καταντάει επικίνδυνο σύμφωνα μέ τόν '6' λόγο τής 'Αμμιās Συγκλητικής:

«Επικίνδυνο, τόν μή διά πρακτικού βίου άναχθέντα, διδάσκειν». (Είναί επικίνδυνο νά διδάσκει όποιος δέν προόδευσε μέ τήν πράξη τής άρετής' Τό Γεροντικόν, σ. 121).

Συνειδητοποίηση και έμβάθυνση

Έτσι, στό μέτρο πού αυτό είναι δυνατό, στήν Θεολογική Σχολή 'Αθηνών και στα πλαίσια τής εϋθύνης τού γνωστικού χώρου τής διαποιμάνσεως έπιχειρείται νά γίνουν συνειδητές στους φοιτητές, κληρικούς και λαϊκούς, οί τρεις αυτές πτυχές και διαστάσεις τής όρθόδοξου θεολογικής εκπαιδεύσεως. Πρός τó σκοπό αυτό, τούς παρέχεται κάθε δυνατή βοήθεια μέ τρόπο πού νά μπόρουν νά έμβαθύνουν στις άρχές τής έμπειρίας, τής αυτογνωσίας και τής καθοδηγήσεως.

Αυτό γίνεται μέ πολλούς και ποικίλους τρόπους, όπως για παράδειγμα,

α) μέ τήν άνάπτυξη τών θεμάτων αυτών έκ μέρους τών διδασκόντων ή

β) μέ πρακτικές άσκήσεις μέσα στήν αίθουσα, τού τύπου «Γνώρισε τόν έαυτό σου και γνώρισέ τον στους άλλους» ή

γ) μέ τήν συγγραφή φροντιστηριακών έργων έκ μέρους τών φοιτητών και συζήτηση μετά τήν παρουσίασή τους. Άκόμα

δ) μέ τήν πρόσκληση ανθρώπων τής έμπειρικής (έφηρμοσμένης) ή «μαχομένης» Ποιμαντικής. Συνιστάται έπίσης

ε) ή μελέτη κειμένων, στα όποια έχουν άποτυπωθεί έμπειρίες πνευματικής ζωής. Τέτοια κείμενα είναι π.χ. ή Φιλοκαλία, τó Γεροντικόν, τά 'Ασκητικά Έργα τού 'Αβδά Δωροθέου, ή Ψυχοφειλεστάτη Βίβλος τών Βαρσανουφίου και 'Ιωάννου, οί 'Ασκητικοί Λόγοι τού 'Αβδά 'Ισαάκ τού Σύρου, ó Εϋεργετινός, τó Συμβουλευτικόν Έγγειρίδιον τού άγίου Νικοδήμου τού 'Αγιορείτου και άλλα πολλά. Τονίζεται ακόμα

στ) ή άνάγκη, οί φοιτητές νά έχουν έναν πνευματικό σύμβουλο και γέροντα. Διοργανώνονται

ζ) έπισκέψεις σέ λαιμώνες όπου άνθει και καρποφορεί ιδιαίτερα ή όρθόδοξη πνευματική ζωή. Τέτοιους χώρους συγκροτούν οί 'Ι. Μονές και τά 'Ησυχαστήρια. Στην περίβολό τους συναντούν όλοι, διδάσκοντες και διδασκόμενοι, τήν δρόσο τού Πνεύματος, τή στοργική θαλπωρή τής πνευματικής πατρότητας και μητρότητας και τó σφρίγος τής άσκήσεως. Έπανευρίσκουν τήν έπιθυμητή ένότητα λατρείας, διακονίας και διδασκαλίας διά τού παριδείγματος. Γι' αυτόν άκριβώς τόν λόγο, όταν οί περιστάσεις τó επιτρέπουν, επιδιώκονται τέτοιου τύπου ευκαιρίες για νά μπόρει ή άνάγνωση σχετικών έργων τών φοιτητών νά γίνεται στό ανάλογο «εκπαιδευτικό» περιβάλλον.

Μιά εκπαιδευτική επίσκεψη

Με πολλή χαρά και ένθουσιασμό, μιά ομάδα τριάντα περίπου τριτοετών και τεταρτοετών φοιτητών και φοιτητριών, κληρικών και λαϊκών, τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν και τῶν δύο Τμημάτων, Θεολογίας και Ποιμαντικῆς, πού παρακολουθοῦν τὰ μαθήματα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας και Ἐξομολογητικῆς, συνοδευόμενῃ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ἰωάννη Κορναράκη και τὸν λέκτορα Ἀλέξανδρο Σταυρόπουλο, ἐπισκέφθηκε τὴ γυναικεία Ἱ. Μονὴ Βηθελέμ στὸ Κορωπί, τὴν Τρίτη στίς 25 Ἀπριλίου τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Ἡ ἐκκίνηση ἦταν πρωινή, και ἔγινε ἀπὸ τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ σύντομῃ σχετικὰ διαδρομὴ εἶχε ὑπόκρουση ἀπὸ βυζαντινὲς μελωδίες. Ἀφήνοντας τὸν κεντρικὸ δρόμο πρὸς Σούνιο μπήκαμε στὸν χωματόδρομο πού ὁδηγεῖ στὸ Μοναστήρι. Μᾶς ὑποδέχθηκε ἡ Γερónτισσα Μαγδαληνὴ μὲ τὴ συνοδεία της. Προσκυνήσαμε στὴν ἐκκλησία. Στὴ συνέχεια μᾶς κέρασαν λουκούμι, καφέ και δροσερὸ νερὸ στὴν αἴθουσα πού θὰ ἦταν στὴ διάθεσή μας γιὰ τὴν παρουσίαση τῆς φροντιστηριακῆς ἐργασίας και τίς συζητήσεις. Ἀκολούθησε ἡ ἀνάγνωση τῆς ἐργασίας τοῦ τριτοετοῦς φοιτητοῦ τοῦ θεολογικοῦ τμήματος Θανάση Ζαχαράκη μὲ τίτλο: «Αὐτογνωσία και ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ». Ἀπὸ τὴν ἐργασία αὐτὴ δίνουμε δειγματοληπτικὰ μερικὰ ἀποσπάσματα τερῶντας τὸ διάγραμμα τῆς εἰσηγήσεως.

Αὐτογνωσία και πνευματικὴ ζωὴ

Τὸ φροντιστήριό αὐτὸ ἀποτέλεσε πραγματικὰ ἓνα «φροντιστήριον ψυχῶν». Δουλειὰ πολὺ προσεγμένη βοήθησε ὅλους νὰ συνειδητοποιήσουν τὸ τί «ἄθυσσος ἀκατάληπτος εἶναι ἀληθῶς ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου» και πό-

σο «βαθέα λίαν τὰ τῆς ψυχῆς ταμεία...», ὅπως ὑποστηρίζει αὐτὸ ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος (ΒΕΠΕΣ 42, 222· 41, 325). Βοήθησε ἀκόμα νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν προτεραιότητα τῆς λειτουργίας τῆς αὐτογνωσίας πού εἶναι μιά πολὺ δύσκολη ἐργασία. Γιὰ νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσει ὑπενόμισε ἐκεῖνο πού λέγει ὁ ὁσιος Νεῖλος ὁ ἀσκητής:

«Γνώθι σαυτὸν πρὸ πάντων, οὐδὲν γὰρ δυσχερέστερον τοῦ ἑαυτὸν γινῶναι, οὐδὲν ἐπιπονώτερον, οὐδὲν ἐργωδέστερον» (PG 97, 536 C).

Ἡ τέλεια γνῶση τοῦ ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ἀσφαλῶς δουλειὰ ἀρχαρίων.

«Τὸ ἴσθαι ἑαυτὸν ἐπιγινῶναι, τέλος τῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας»

τονίζει ὁ ὁσιος Νικήτας ὁ Σιτηθᾶτος (Φιλοκαλία Γ', σ. 306).

Ἡ αὐτογνωσία δὲν συντελεῖ, ἄμως, μόνο στὴ γνῶση και τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μᾶς ἀνοίγει, μὲ τὸν δικὸν τῆς τρόπου, στὴ γνῶση τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τοῦ κόσμου, και τοῦ Θεοῦ. Γίνεται, δηλαδή, ἐτερογνωσία, κοσμογνωσία και θεογνωσία. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ πεποίθηση τῶν ἁγίων Πατέρων πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἴδου δύο σχετικὲς μαρτυρίες. Ἡ πρώτη εἶναι τοῦ ἀδδᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου:

«Τῷ γόντι ἑαυτὸν, ἡ γνῶσις τῶν πάντων δίδοται αὐτῷ. Τὸ γὰρ γινώσκειν ἑαυτὸν, πλήρωμα τῆς γνῶσεως τῶν ἀπάντων ἐστὶ» (Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά, σ. 58).

Ἡ δεύτερη προέρχεται πάλι ἀπὸ τὸν κάλαμο τοῦ ὁσίου Νεῖλου τοῦ ἀσκητοῦ:

«Όταν δὲ σαυτὸν γνῶς, τότε δυνήσῃ καὶ Θεὸν ἐπιγνῶναι· καὶ τῷ λογισμῷ ἐπελθεῖν τὰ κτίσματα, ὡς προσήκει.» (PG 79,536 C).

Τὰ διαφορετικὰ ὅμως αὐτὰ εἶδη τῆς γνώσεως, τοῦ ἑαυτοῦ μας, τῶν ἄλλων, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἄμοιρα δυσκολιῶν. Ψυχολογικὸ ἡχανισμοὶ ὅπως ἐκεῖνοι τῆς προβολῆς, τῆς ἐνδοβολῆς, τῆς ταυτίσεως καὶ ἄλλοι, μπορεῖ νὰ στέκονται ἐμπόδια στὴν ἀσκηση τῆς αὐτογνωσίας. Γιὰ νὰ ξεπεραστοῦν αὐτὰ καὶ ἄλλα ἴσως ἐμπόδια ἀπαιτεῖται αὐτοέλεγχος καὶ αὐτοκριτικὴ ὑπόδειξη διακριτικὴ ἢ χειραγωγία καὶ καθοδήγησις σοφοῦ γέροντα καὶ πνευματικοῦ. Ὑπακούοντας στὴν καθοδήγησις τοῦ διακριτικοῦ γέροντα ὁ ἀνθρώπος, τελικὰ θρῖσκει τὴν ἐλευθερία του καὶ τὴν ἀνάπαυσή του κατὰ παράδοξο τρόπο. Τὴν παράδοξη αὐτὴ διαδικασίαν περιγράφει ὁ Ἀββᾶς Δωρόθεος σὲ ἕνα καταπληκτικὸ ρητὸ ἀπὸ τὰ Ἀσκητικὰ Ἔργα του:

«Ὅποιος δὲν ἔχει δικό του θέλημα, κάνει πάντοτε τὸ δικό του. Γιατὶ ἐφόσον δὲν ἔχει δικό του, ὅτι καὶ ἂν γίνῃ τὸν ἀναπαύει. Καὶ ἔτσι εἶναι σὰν νὰ κάνει πάντα τὸ δικό του. Ἐπειδὴ δὲν θέλει νὰ γίνονται τὰ πράγματα ὅπως αὐτὸς θέλει, ἀλλὰ τὰ ἀποδέχεται ὅπως γίνονται. («Ὁ μὴ ἔχων ἴδιον θέλημα, πάντοτε τὸ ἴδιον ποιεῖ· ἐξότου γὰρ ἴδιον οὐκ ἔχει, εἴτι δ' ἂν καὶ γένηται, ἀναπαύει αὐτόν, καὶ εὐρίσκειται πάντοτε τὸ ἴδιον ποιῶν. Οὐ γὰρ θέλει τὰ πράγματα γίνεσθαι ὡς θέλει, ἀλλὰ θέλει ὡς γίνεται» παρ. 202, ρητὸ 12, Ἐκδ. «Ἐτοιμασία» 1981, σ. 438-439.

Ὅπως δὴποτε τὰ πράγματα αὐτὰ δὲν γίνονται ἀδιά-

κριτα, ἀστόχαστα καὶ τυχαῖα. Ἡ ὑπακοὴ εἶναι ἀρετὴ ποὺ δὲν λειτουργεῖ αὐτοδύναμα. Ἐντάσσεται σ' ἕνα πρόγραμμα καὶ σχέδιο ζωῆς ποὺ τὸ χαρακτηρίζει ἡ δεικρῖση, γι' αὐτὸν ἀκριθῶς τὸν λόγο καὶ δρίζεται ἡ ὑπακοὴ ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τῆς Κλίμακος ὡς «ἀπόθεσις διακρίσεως ἐν πλούτῳ διακρίσεως».

Ἐπειδὴ, ὅμως, γνωρίζουμε ὅτι ἡ αὐτογνωσία καὶ ἡ πορεία μέσα σ' αὐτὴν δὲν εἶναι ἀντικείμενο πρὸς ἐπίδειξη καὶ πρὸς ἔκθεση, φοβοῦμαι ὅτι πρέπει νὰ διακόψω τὴν παράθεση ἄλλων, ἀκόμα καὶ χαρακτηριστικῶν ἀποσπασμάτων ποὺ τυχὸν τὴν προβάλλουν καὶ τὴν ἀναδεικνύουν. Ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου μᾶς καθιστᾷ προσεκτικούς:

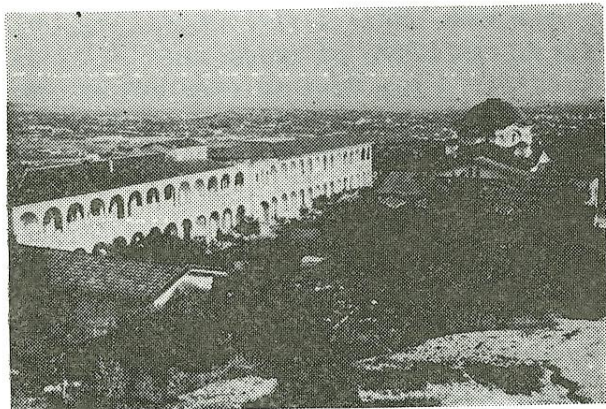
«Οἱ οὖν λόγους πνευματικούς λαλοῦντες ἄνευ τῆς γεύσεως... τὰ πράγματα οὐχ ὡς λαλοῦσιν οὕτως εἰσὶν ἅπαντα».

Ἄμοιβαῖες ἐντυπώσεις

Στοὺς δρόμους τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἡ σιωπὴ πὸ ἡλαλῆ εἶναι προτιμότερη. Καὶ τέτοια ἦταν ἡ ἀκρόασις ποὺ ἔκανε ἡ σεβαστὴ ἡγουμένη μὲ μέλη τῆς συνοδείας τῆς τὴν ὥρα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ φροντιστηρίου καὶ τῆς συζητήσεως. Ὅπως εἶπαν οἱ μοναχῆς, «ὠφελήθησαν πολὺ» ἀπὸ τὴν διαπραγματεύσει τοῦ θέματος καὶ μᾶς εὐχαρίστησαν γιὰ τὴν παρουσία μας στὴν ἀδελφότητά τους. Μᾶς προσκάλεσαν μάλιστα νὰ ἐπανέλθουμε.

Ἐμεῖς, ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε εἶναι ὁ βαθύτατος ἐντυπωσιασμὸς ὅλων μας ἀπὸ τὴν πρῶσευχομένη Θεολογία ποὺ καλλιεργοῦν ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ ἀγιολογικὴ τέχνη ποὺ θεραπεύουν καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο δεικρῖ-

νοῦν τις ἀνάγκες τῶν φιλοξενομένων τους. Ὁ χρόνος εἰδοποιήσεώς τους γιὰ τὴν ἀφιξή μας ἦταν σχεδὸν μηδέν, κι ὅμως, σὲ μέρες μεγάλης προετοιμασίας τους γιὰ τὸ Πάσχα, τὴν Τρίτη τῆς θαγιοδομάδας «ἠτοίμασαν ἐνώπιον ἡμῶν τράπεζαν» πλούσια κι εὐφρόσυνη. Μᾶς δέχτηκαν συμπροσευχαμένους στὴν Παράκληση καὶ τὸν Ἑσπερινό, κοινωνοὺς στὴν ζηλευτὴ κοινότητά τους.

Ἡ Ἱ. Μονὴ Βηθλεὲμ στὸ Κορωπί.

Φεύγοντας, τίς εὐχαριστήσαμε γιὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ μᾶς ἔδωσαν, ὑψηλὰ θέματα ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦσαν γὰρ τὰ βιώσουμε σὲ ἔδαφος κατάλληλα νοτισμένο ἀπὸ τίς ροές τῶν δακρῶν ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν. Ὁ Κύριος ἄς εὐλογεῖ τέτοιες προσπάθειες καὶ ἄς ἀξάνει τὴν καρποφορία τους, ποὺ σὲ μεγάλο μέρος ἐπιτελοῦνται μὲ τὴν ἐνίσχυση καὶ τὴν ὑψηλὴ ἐπιστάσια τοῦ συναγωνιζομένου ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς, τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς κ. Ἀγαθονίου.

Ἡ ἐπίσκεψη αὐτὴ, μᾶς ἐδραίωσε τὴν πεποίθηση γιὰ

συχνότερη ἐπαφή μὲ χώρους ὅπου ἀνθεὶ ἡ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ, ἐφόσον ἔνα ἀπὸ τὰ κύρια μελήματα τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐνασχόληση καὶ παρακολούθηση τῆς ἀναπτύξεως τῆς πνευματικῆς ζωῆς ποιμένων καὶ ποιαινομένων καὶ ἡ προετοιμασία τῶν ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ ὑπεύθυνο ποιμαντικὸ ἔργο. Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ ἡ οὐσιαστικὴ ἐπαγασύδεση τῆς πανεπιστημιακῆς ποιμαντικῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ τὰ ἀνώτατα διδασκαλεῖα καὶ φροντιστήρια τῶν ψυχῶν ἡμῶν...*

Ἐλπίζουμε ὅτι σύντομα θὰ δημοσιευθεῖ ἡ ὄραία αὐτὴ φοιτητικὴ ἐργασία —σὲ κυπριακὸ περιοδικὸ καθὼς μαθαίνουμε—, γιὰ νὰ λάβουν πληρέστερη εἰκόνα τῶν καιμένων μὲ τίς παραπομπές τους καὶ τῆς διδολογραφίας, ὅλοι ἐκείνοι ποὺ ὁ ζῆλος τους ὑποδαυλίστηκε μὲ τὰ ὀλίγα φήγματα ποὺ ἀναφέρθηκαν στὸ σημερινὸ μας σημεῖωμα.

* Περισσότερα γι' αὐτὸ τὸ θέμα βλ. στὰ Πρακτικὰ τοῦ Α' Συμποσίου Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς: Σχέσεις Ψυχολογίας καὶ Πνευματικῆς Ζωῆς, ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἑδρα Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας καὶ Ἐξομολογητικῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ συμπόσιο ἔγινε στὶς 17 - 18 Ἀπριλίου 1980 στὴν Ἱ. Μονὴ Παρακλήτου στὴ Σκάλα Ὁρωποῦ Ἀττικῆς μὲ εἰσηγητὲς πανεπιστημιακοὺς καὶ ἐξοπανεπιστημιακοὺς εἰδικούς. Τὰ πρακτικὰ ἐκδόθηκαν μὲ ἐπιμέλεια τῶν Ἰω. Κορναράκη καὶ Ἀλ. Σταυροπούλου ἀπὸ τίς Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκης 1982, 134 σ.

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Πολλά είναι τα μέτρα που κατά καιρούς προτείνονται για την ποιμαντική δραστηριοποίηση του ιεροῦ κλήρου· πολλά και ὅσα λέγονται για τις προϋποθέσεις που θεωροῦνται ἀπαραίτητες γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ. Ἀνάμεσα σ' αὐτά, σημαντικὸ ρόλο παίζει ἡ κατάρτιση τοῦ ιερέως, ἡ μόρφωση καὶ ἡ παιδεία του. Γίνεται, λοιπόν, πολὺς λόγος γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή του, νέα προγράμματα σπουδῶν ἐτοιμάζονται καὶ πολλὲς συστάσεις γίνονται πρὸς τοὺς ἱερεῖς γιὰ νὰ μὴ παραμελοῦν τὴ μόρφωσή τους.

Ἄσσοι βέβαια προτείνουν, συνιστοῦν καὶ ὑποστηρίζουν τὰ ἀνωτέρω δὲν πρέπει νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ἔχουμε καλοὺς ἱερεῖς. Χρειάζεται καὶ αὐτὴ ἀλλὰ καὶ ἄλλα πάρα πολλά. Ὁ παράγων ὅμως ἐκπαίδευση - μόρφωση, παράλληλα μὲ τὸ ἦθος τῶν ἱερέων ἐπιτρέπει μιὰ πρώτη διαφοροποίησή τους. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος (1887 - 1969), παίζοντας μὲ τις δύο αὐτὲς μεταδλητές, μόρφωση καὶ ἦθος, διαίρουσε τοὺς ἱερεῖς σὲ τέσσερις κατηγορίες. Ὑπάρχουν, ἔλεγε στὶς παραδόσεις του, τέσσερα εἶδη ποιμένων.

- 1) Οἱ μορφωμένοι καὶ καλοὶ ποιμένες.
- 2) Οἱ μορφωμένοι καὶ κακοὶ ποιμένες.
- 3) Οἱ ἀμόρφωτοι καὶ καλοὶ ποιμένες.
- 4) Οἱ ἀμόρφωτοι καὶ κακοὶ ποιμένες¹.

Ἐνα ἐρώτημα, πάντως, παραμένει: «τί κάνει τὸν ἄνθρωπο μορφωμένο» καὶ πῶς ἰδιαίτερα «τί κάνει ἕναν ἱερέα μορφωμένο»; Ἀπὸ τί ἐξαρτᾶται τὸ τί μόρφωση

θα τοῦ δοθεῖ καὶ πῶς οἱ ὑπεύθυνοι: θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ διαμορφώσει ἦθος ἱερατικὸ; Ἄλλωστε, ἕνα δεῦτερο ἐρώτημα πῶς τίθεται, εἶναι: καὶ τὸ ἀκόλουθο: «ἡ Ποιμαντικὴ διδάσκεται, ἡ Ποιμαντικὴ μαθαίνεται»; Φαίνεται, ὅμως, ὅτι καὶ τὸ ἦθος καλλιεργεῖται: καὶ ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀποδόσεως τοῦ ποιμένα στὸ λειτούργημά του ὀφείλεται στὴν ἐκπαίδευσή του. Ὅχι, βέβαια, μιὰ στιγμιαία ἢ γιὰ ἕνα μικρὸ διάστημα κατάρτιση καὶ ἐκπαίδευση, ἀλλὰ κατὰ κύριο λόγο, μιὰ διὰ βίου μόρφωση καὶ ἐπιμόρφωση κρίνεται ὡς ἀπαραίτητη, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ ἄλλα, γιὰ νὰ ἀρθεῖ ὁ σημερινὸς ποιμὴν στὸ ὕψος τῶν εὐθυνῶν καὶ τῶν καθηκόντων του. Γι' αὐτὸ, δίδεται σήμερα, ὀλοένα καὶ μεγαλύτερη προσοχὴ ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ἀλλὰ καὶ τίς ἄλλες Ἐκκλησίας στὴν κατάρτιση τῶν ποιμένων².

Ἀσφαλῶς καὶ παλαιότερα μερμινοῦσε ἡ Ἐκκλησία γιὰ μιὰ στοιχειώδη μόρφωση τοῦ ἱερέα. Τὶς τελευταῖες ὅμως δεκαετίες, ἡ μόρφωση αὐτὴ ἀντιμετωπίζεται ὀλο καὶ πῶς ὑπεύθυνα καὶ συστηματικά. Μιὰ νέα νοσοτροπία ἐπικρατεῖ στὴν κατάρτιση τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων. Γίνεται δεκτὸ, ὅτι ἡ μόρφωση ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστο τμῆμα τῶν καθηκόντων τοῦ ἱερέως· εἶναι καὶ αὐτὸ κομμάτι τῆς «δουλειᾶς» του καὶ δὲν εἶναι χαμένος κόπος καὶ χρόνος. Παρήλθε φαίνεται ὁ καιρὸς, ὅπου ἡ μελέτη δὲν ἐθεωρεῖτο σοβαρὴ ἀπασχόληση. Τὸ πάρα κάτω ἀνέκδοτο εἶναι: χαρακτηριστικὸ τῆς νοσοτροπίας πῶς ἐδέσποζε κατὰ τὸ παρελθόν.

Κάποιος ἐγορίτης ἤθελε νὰ ἀπασχολήσει τὸν παπᾶ τῆς ἐγορίας του γιὰ κάποιο ζήτημα. Δὲν ἤθελε ὅμως νὰ τὸν ἐνοχλήσει σὲ περίπτωσή πῶς ἦταν ἀπασχολημένος μὲ κάποια ἐργασία. Στέλγει: λοιπόν τὸν μικρὸ του γυιὸ γιὰ νὰ δεῖ τί ἔκανε ὁ

παπᾶς ἐκεῖνη τὴν ὥρα. Ὁ μικρὸς ἐπιστρέφει στὸ σπίτι καὶ λέει στὸν πατέρα του: «Ὁ παπᾶ Φώτης δὲν κάγει! τίποτα. Διαβάζει!».

Οἱ καιροὶ ἄλλαξαν ἀπὸ τότε, καὶ μαζί τους ὁ σεβασμὸς γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι ἀπασχολημένος μὲ τὸ διάβασμα. Στὰ χωριά, ἀκόμα καὶ ὅταν οἱ ἐργασίες ἐπείγουν, ἀφήνουν τὰ παιδιὰ τους νὰ διαβάσουν γιὰ τὸ σχολεῖο, δὲν τὰ διακόπτουν γιὰ «δουλειὰ» ἢ γιὰ «δουλειές». Κι ὁ ἱερέας, ὅλο καὶ ξεκλέβει λίγο χρόνο γιὰ νὰ μελετήσει κάτι ποὺ θὰ τὸν βοηθήσει καλύτερα στὸ ἔργο του. Ἄγοράζει βιβλία σὰν κάτι χρήσιμο, συγκροτεῖ μικρότερη ἢ μεγαλύτερη βιβλιοθήκη, χωρὶς νὰ φοβάται ὅτι θὰ τοῦ ποῦν, ὅταν τὴν δοῦν «μεστὴν βιβλίων», ὅτι «ἔλαβε τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ ἔθηκε εἰς τὴν θυρίδα ταύτην»³.

Κατὰ συνέπειαν, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ἱερεὺς νὰ συλλάβει τὰ μηνύματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ κατανοήσει τὰ αἰτήματα τοῦ καιροῦ μας, χρειάζεται πληροφόρηση καὶ ἐνημέρωση. Ἀναγκάζεται, λοιπόν, μὲ ποικίλους τρόπους νὰ ἔχει πρόσβαση στὶς νέες γνώσεις, νὰ παρακολουθεῖ τὰ συμβαίνοντα, «νὰ μπλέκει μὲ τὰ γεγονότα τῆς μέρας τίς ὀρθάνοιχτες κόρες τῶν ματιῶν του» ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητής, νὰ κρίνει, νὰ συγκρίνει, νὰ διακρίνει. Ἐτοιμάζεται, δηλαδή, γιὰ νὰ παίξει τὸν ρόλο ποὺ ἐπιτάσσει ἢ σύγχρονη ἐποχὴ ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ποὺ ἀνατέλλει.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ γιὰ μελέτη καὶ γνώση δὲν παρυσιάζεται σήμερα γιὰ πρώτη φορά. Σὲ κάθε μεταβατικὴ ἐποχὴ γίνονται ἀξιολογήσεις καὶ ἀνακατατάξεις, προσθήκες καὶ ἀφαιρέσεις στὸ ὄλικὸ ποὺ κρίνεται ἀναγκαῖο καὶ θεμελιακό, καὶ ποὺ δὲν συγχωρεῖται ἢ ἔλλειψη καὶ ἡ παράλειψή του στὴν ποιμαντικὴ ἐκπαίδευση. Ἀπὸ παλιά, ὅπως γνωρίζουμε, ἡ Ἐκκλησία ἀπαιτοῦσε

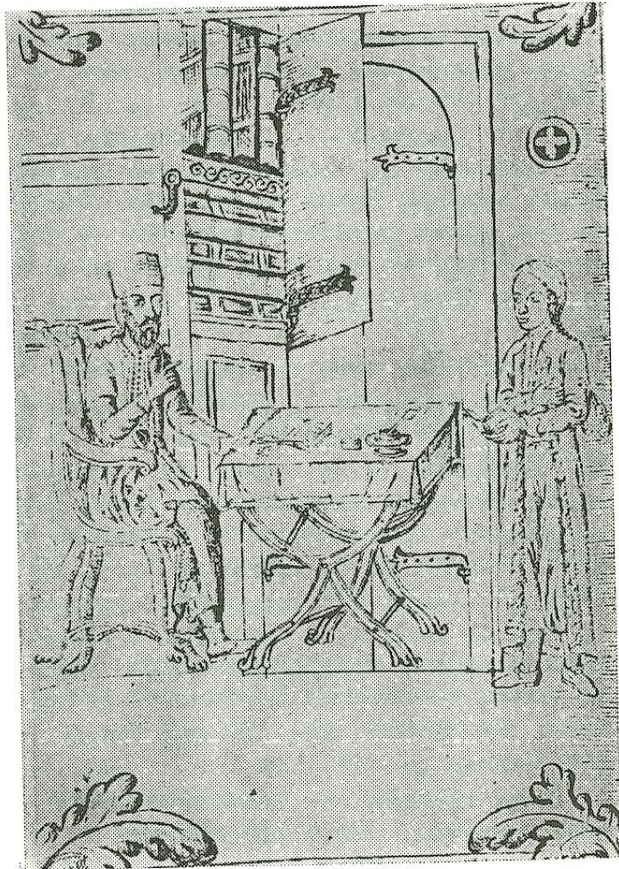
νὰ ἔχει ὁ ἱερεὺς μιὰ κάποια μὀρφωση. Εἶναι ἐπίσης πανθομολογούμενο ὅτι στοὺς κόλπους τῆς ἀναδείχτηκαν σοφοὶ ἱεράρχες καὶ φωστῆρες τοῦ πνεύματος σὲ ὅλες τίς τάξεις τῆς. Τὸ ζήτημα ἦταν νὰ μποροῦν νὰ μορφώνονται ὅλο καὶ πλατύτερα στρώματα τοῦ Κλήρου.

Ἰδιαίτερα δὲ ἐμφανίστηκε τὸ πρόβλημα στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία μετὰ ἀπὸ τοὺς τέσσερις αἰῶνες δουλείας κάτω ἀπὸ τὸν ἐπαχθὴ τουρκικὸ ζυγὸ. Τὸ θέμα τῆς ἐλλείψεως μορφωμένου κλήρου ἀντιμετωπίστηκε ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ σχεδὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833), ὑπέρμαχος ἐνὸς μορφωμένου κλήρου, εἶχε συντάξει καὶ πρακτικὸ σχέδιο γιὰ τὴ μὀρφωσή του. Παιδεία καὶ ἀρετὴ εἶναι ἐξίσου ἀπαραίτητα προσόντα γιὰ τὸν μέλλοντα νὰ χειροτονηθεῖ⁴. Ἀλλὰ καὶ μετὰ, καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἐλευθεροῦ βίου τοῦ ἔθνους μας, συνεχίστηκαν καὶ συνεχίζονται, μέχρι τώρα, οἱ προσπάθειες γιὰ τὴ μὀρφωση τοῦ Κλήρου, ὅπως σημειώσαμε καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ σημειώματός μας⁵.

«Εἰς τὴν παρούσαν ἡμῶν κατάστασιν...», ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ Κοραῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ του, πολλὰ ἀπομένουν νὰ γίνουν καὶ σήμερα γιὰ τὴ μὀρφωση τοῦ ἱερέως. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι «εἰς τὸν Κλήρον μας αὐξάνει καθημέραν ὁ ἀριθμὸς τῶν καλῶν καὶ ἀληθῶς σεβασμίων ποιμένων ὁλῆπω καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντας ἐξαιρετον φροντίδα τῆς παιδείας τοῦ γένους· ἀλλ' ἐπεθύμουν ν' αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς των», συνέχιζε. Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία συναντᾶ τίς εὐχὲς ὄλων μας γιὰ κάτι τέτοιο.

Ἐφέτος συμπληρώνονται διακόσια χρόνια ἀπὸ τὰ πρῶτα δημοσιεύματα κατηχητικοῦ περιεχομένου καὶ στίς 6 Ἀπριλίου ἑκατὸν πενήντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ «διακρινομένου ἐπὶ εὐρυτάτῃ παιδείᾳ συνδεδεασμένη μετὰ

βαθυτάτης ευσεβείας» διδασκάλου τοῦ Γένους Ἀδαμαντίου Κοραῆ⁶. Παρὰ τίς τυχόν ἀντιρρήσεις ποῦ μπορεῖ ἐνδεχομένως νὰ ἔχει κανεὶς γιὰ μερικές ἀπόψεις τοῦ Κοραῆ, εἶναι δίκαιο νὰ τονισθεῖ ἡ θετική συμβολή του στήν

Κληρικὸς δάσκαλος μετὸν μαθητὴ του.

ποιμαντική ἐκπαίδευση. Ἄς θεωρηθεῖ ταπεινὸ μνημόσυνο στὸν «κατηχητικὸ» τοῦ ζῆλο γιὰ μόρφωση τοῦ κλήρου, ἢ παράθεση κειμένων του ποῦ ἀκολουθεῖ.

Πρόκειται γιὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Π α π ᾶ Τ ρ έ χ α του, ἓνα «μυθιστόρημα ποιμαντικῆς ἐπιστημονικῆς φαντασίας» ὅπως θὰ τὸ χαρακτηρίσαμε ἢ «συναξάριον» τοῦ βίου τοῦ Βολισσινοῦ Ἐφημερίου, καθὼς τὸ χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ Κοραῆς. Τὸ ἐξάισιο αὐτὸ ἀφήγημα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ Προλεγόμενα στὶς τέσσερις πρώτες Ραψωδίες τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου ποῦ ἐξέδωσε ὁ Κοραῆς στὸ Παρίσι⁷. Μὲ ἀπαράμιλλο, πράγματι, τρόπο καταδεικνύει τὴν ἔφεση γιὰ γράμματα καὶ μόρφωση τοῦ Χίου ἐκείνου ἱερέως, ἀλλὰ καὶ τὸ κέρδος ἀπ' αὐτὴν τὴν παιδεία, ὅχι μόνο στὸ πρόσωπο τοῦ Ἐφημερίου, ἀλλὰ καὶ «εἰς ἅπαντα τὸν λαόν», ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἱ. Χρυσόστομος⁸.

1. Ποιμαντική, Ἀθήναι 1954, σ. 7.

2. Βλ. Α. Μ. Σταυροπούλου, Ποιμαντικὴ ἢ θεολογικὴ ἐκπαίδευση καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας, Ἀθήναι 1980, 28 σ., ἔπου καὶ βιβλιογραφία.

3. Ἀββᾶ Σεραπίωνος, λόγος β', Τὸ Γεροντικὸν σ. 118.

4. Βλ. τὴν ὥρατα μελέτη τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Γαλίτη, Αἰ περὶ κλήρου ἰδέαι τοῦ Κοραῆ, Ἀθήναι 1960, σ. 5-11. Ἐπίσης, τὸ ἄρθρο Κοραῆς, τοῦ Ἀλεξ. Κ. Παπαθεοῦ, στὴν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τόμος 7, 1965, σσ. 818-825.

5. Κατατοπιστικὴ καὶ εὐσύνοπτη εἶναι ἡ ἔκθεσις αὐτῆς τῆς πορείας, ποῦ κάνει ὁ καθηγητὴς Ἀνδρέας Φυτράκης στὴν μελέτη του, Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μαεπαιδεία, Τὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τῶν ἐφημερίων μας, Ἀθήναι 1981, 52 σ.

«Ο Κοραΐς πατάει στερεὰ σ' ἕνα ἔδαφος ποὺ φαίνεται πὼς τὸ ἀναπλάθει ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ὁ ἥρωάς του δὲν μπορεῖ νὰ φοβηθεῖ τὸ χρόνο· τὸν βλέπουμε καὶ σήμερα ἀκόμη: περασμένοι τὰ σαράντα, κοντός, μᾶλλον μελαχροινός, σβέλτος, ἀλλὰ καὶ ἤρεμος κατὰ τὰ ἄλλα, σὲς κινήσεις του».

Ἄλκης Ἀγγέλου

Χίτος κληρικὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα μας ντυμένος μὲ εὐτελεῖ ἔγχωρια ἀμφίεση ἀπὸ τὸ χωριὸ Κέραμος.

6. Γαλίτη 1960, σ. 3.

7. Οἱ χρονολογίες ἐκδόσεων εἶναι 1811, 1817, 1818, 1820. Ἰδιαίτερη ἔκδοση τῶν Προλεγομένων ἔγινε στὴν Ἀθήνα γιὰ πρώτη φορά τὸ 1842 ἀπὸ τὸν Δ. Ἀργυριάδη μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ ὑπότιτλο: «τῖνι τρόπῳ ὁ κληρὸς τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ δόξαν καὶ λαμπρότητα». Τὸ πλήρες κείμενο βλ. στὴ «Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» τῶν ἐκδ. Ἑρμῆς, τόμος 3, Ὁ Π α π α τ ρ έ χ α ς, σὲ ἐπιμέλεια Ἄλκη Ἀγγέλου, Ἀθήνα 1978, σ. 25-147. Τὰ ἀποσπάσματα ποὺ παραθέτουμε στὴ συνέχεια, προέρχονται ἀπὸ τὶς σ. 54-55, 64-66, 69-70. Εὐνόητο εἶναι ὅτι συνιστᾶται ἡ ἀνάγνωση ὅλου τοῦ ἔργου.

8. Π ε ρ ι Ἰ ε ρ ω σ ὄ ν η ς Λόγος Β', δ', PG 48, 635. «Τὸ δὲ τῆς ποιμαντικῆς κέρδος εἰς ἅπαντα διαβαίνει τὸν λαόν».

Παπᾶ Τρέχας

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Μιὰ ἐπίσκεψη στὴ Βιβλιοθήκη

Ἀφοῦ οἱ πολῖται τῆς Χίου ἤρχισαν νὰ συναθροίζωσι βιβλία, εἰς συγκρότησιν δημοσίου Βιβλιοθήκης, ὁσάκις μάλιστα κατευόδωσιν νέων βιβλίων, ἀφίνει τὰς ἰερατικὰς ἀσχολίας εἰς γείτονά του ἱερέα, καὶ τὰς κοσμικὰς εἰς τὴν Παπαδίαν, καὶ καταβαίνει δρομαῖος εἰς τὴν πόλιν. Μὴν ἀρκοῦμενος νὰ θεωρήσῃ τὰ βιβλία εἰς τὰς θήκας τῶν ἀποθεμένα, προπαραστέκει τὴν μετακομιδὴν αὐτῶν ἀπὸ τὸ πλοῖον, καὶ τὰ συνοδεύει ἕως τὴν Βιβλιοθήκην, διὰ νὰ γένη τῆς ἀνοίξεως αὐτῶν καὶ ἐξετάσεως ἀτύπυτης. Οἱ πολῖται τὸν ἐδέχοντο καὶ πρότερον μετὰ χαρᾶς, διὰ τὰς ἀστειότητάς του· ἀλλὰ τώρα καὶ διὰ τὰς ὁποίας δίδει εἰς αὐτοὺς φρονίμους συμβουλὰς. Ἐάν, συμβουλευόμενοι περὶ παιδείας, ἀμφιβάλλωσιν εἰς τίποτε, «Ἄς ἐρωτήσωμεν (λέγουσι) καὶ τὸν Παπᾶ Τρέχαν».

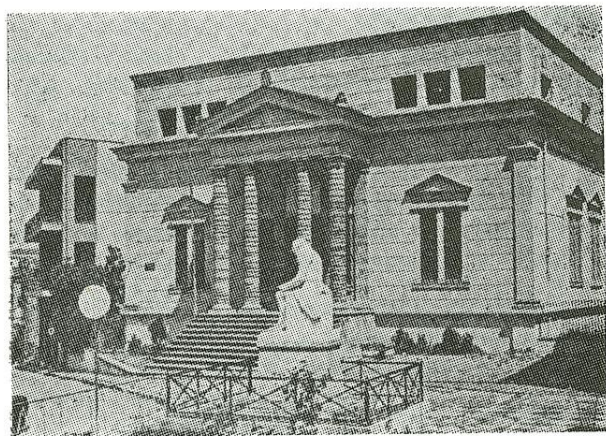
Καταρχὰς τῆς συναθροίσεως τῶν βιβλίων, μίαν τῶν ἡμερῶν εὐρισκόμενος εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, ἠρώτησεν ἔν' ἀπὸ τοὺς φιλογέλωτας ἐκεῖ παρόντας νέους, ἂν οἱ ἐπιστάται δανείζωσιν ἔξω βιβλία.

—Ναί, τὸν εἶπε, Δέσποτά μου ἡ αἰδεσιμότης σου μάλιστα ἐμπορεῖς νὰ ζητήσης χωρὶς συστολὴν ὅτι ἀγαπᾷς.

Ἐξήγησε λοιπὸν τὸν Μάρκον Ἀδρῆλιον καὶ οἱ ἐπιστάται τὸν ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὄχι εἰς τῶν χωρίων τοὺς κατοίκους, ἀλλ' οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς πολίτας

συγχωρημένον ἦτο νὰ δανείζονται βιβλία. Παρώργισε πολὺ ἢ ἀπροσδόκητος ἀπόκρισις τὸν φυσικὰ πρᾶον ἱερέα· ἀλλ' ἀφοῦ ἔμαθεν, ὅτι εἶναι νόμος νὰ μὴν ἐκβαίνωσι τὴν θύραν τῆς Βιβλιοθήκης τὰ βιβλία, καὶ νόμος τόσον αὐστηρός, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρχιερεὺς, διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους παράδειγμα τῆς φυλακῆς ποῦ ἔρχεται εἰς αὐτὴν τὴν Βιβλιοθήκην, ὁσάκις ἔχει χρεῖαν βιβλίου· ἀφοῦ, λέγω, ἔμαθε καὶ τὸν νόμον καὶ τὸ τέλος τοῦ νόμου, ἐπαίνεσε πολὺ τὴν πρόνοιαν τῶν πολιτῶν· ἔπειτα σιρῶν πρός τὸν αἴτιον τοῦ σφάλματός του:

—Σ' εὐχαριστῶ, τὸν εἶπεν, ὅτι μ' ἔδωκες ἀφορμὴν νὰ μάθω τὸν νέον τοῦτον νόμον, ὅχι ὀλιγώτερον φρόνιμον παρὰ τοὺς ἄλλους τῶν συμπαιτριωτῶν μας νόμους. Οὕτω θεραπεύουσι τὰς δυστυχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ὅσοι φιλοτιμοῦνται νὰ ὀνομάζονται τῶν

Ἡ Βιβλιοθήκη Κοραῆ στὴ Χίο.

Ἑλλήνων ἀπόγονοι, ὅχι μόνον συναθροίζοντες ἱατρικὰ τῶν πληγῶν μας, ἀλλὰ καὶ φυλάσσοντες ἀγρόπυτως αὐτά, διὰ τὸν φόβον μὴν ἀνοιξῆ πάλιν τὰς πληγὰς ὁ σκορπισμὸς των.

Τῆς παιδείας ἢ ἰσχύς

Κατανόησε τῆς παιδείας τὴν ἰσχὴν εἰς αὐτὸν μας τὸν Κλήρον· παρατήρησε πόσον διαφέρουσι παρὰ τοὺς ἄλλους ὅσοι ἐξ αὐτοῦ ἐπαιδεύθησαν, καὶ προθυμοῦνται νὰ καταστήσωσι κοινὴν εἰς τὸ γένος τὴν παιδείαν· παρατήρησε ἀκόμη καὶ πόσον ὁ λαὸς τοὺς διακρίνει καὶ τοὺς σέβεται παρὰ τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ ἀκούῃ ἀπὸ τὸ σιτόμα τῆς καθαρᾶς θρησκείας τὴν διδασκαλίαν ἀφοῦ ἐπληροφορήθη, ὅτι ἀκούμενοι εἰς διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Παύλου (Α' Τιμ. ζ', 8), ἄλλο δὲν ζητοῦν, εἰς ἄλλο δὲν ἀσχολοῦνται, παρὰ εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου των. Κατανόησέ τιν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ὅσοι κακομεταχειρίζονται τὴν παιδείαν (ἐὰν εἶναι τινὲς τοιοῦτοι), παραβάλλον αὐτοὺς μὲ τοὺς ὀλίτελ' ἀπαιδεύτους ἱερεῖς. Εἰς τοῦτους βλέπομεν ὅσα δὲν συγχωρεῖ ἐκείνους νὰ τολμήσωσιν ἢ παιδεία. Ἄν ἐπιθυμῆς εἶτι πλησιέστερον παράδειγμα, παράβαλε, φίλε, τὴν παροῦσαν μὲ τὴν προτέραν μου διαγωγὴν. Οὕτε διάβολος ἤμην πρὸ τῆς παιδείας, οὔτ' ἄγγελος μ' ἔκαμεν ἢ παιδεία. Ἄλλ' ὁ ἀπαιδευτὸς Παπᾶ Τρέχας, χωρὶς νὰ ἦτο κακός, ἔπρασε κ' ἔλεγε πολλὰ κακά· διότι δὲν ἤξευρεν ὁ ταλαίπωρος, οὔτε τί ἔπρασεν, οὔτε τί ἔλεγε. Δὲν ἐνθυμᾶσαι πῶς ἱεροουροῦσα, πῶς ἀνεγίνωσα τὸ ψαλιθριον, πῶς τὸ Εὐαγγέλιον, πῶς τὴν ἀκολουθίαν ὄλην; μὲ πόσῃν προθυμίαν (νὰ μὴν εἶπω ἀναισχυντίαν) ἔτρεχα εἰς τῶν ἐνοριτῶν μου

τοὺς οἴκους, τῶν Θεοφανείων τὴν ἡμέραν, μὲ τὴν ἁγιασθήσαν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ μὲ τὸ «Ἐν Ἰορδάνῃ» εἰς τὸ στόμα, νὰ σακκίζω τῶν πιωχῶν τοὺς κόπους; Τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησα μικρὰν παιδείαν βλέπω τώρα, ὅτι ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν μου κάποιαν οὐσιολήν, νὰ μὴ παίζω μὲ τὰ σπουδαῖα, μηδὲ νὰ μεταβάλλω τὴν θρησκείαν εἰς πραγματείαν, καὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ εἰς πραγματευτοῦ ἐργαστήριον. Δὲν ἐκαθαρίσθη τελείως ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν φιλοκέρδειαν, τὴν ὁποῖαν ἐμπορεῖ τρόπον τινὰ νὰ δικαιώσῃ καὶ ἡ πενία μου· ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκω τώρα μ' εὐχαρίστησιν, ἐπειδὴ τώρα τὰς καταλαμβάνω, μοῦ ἔμπνευσαν εἰς τὴν ψυχὴν τὸ χρεωστούμενον εἰς τὴν θρησκείαν σέβας.

—Ὁ Παῦλος ὅμως, Δέσποτά μου, λέγει ὅτι «Οἱ τὰ ἱερά ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσι» (Α' Κορ. θ' 13).

—Ἄλλ' ὁ Παῦλος ἀκόμη λέγει καυχώμενος: «Οὐδὲ δωρεὰν ἄριον ἐφάγομεν παρὰ τινος· ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτια καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα ὑμῶν» (Β' Θεσ. γ', 8). Ἄλλ' ἄφες με νὰ τελειώσω τὸν λόγον μου. Ἐπιτρέπομαι, τέκνον, νὰ μὴ τόν...! ἐπιτρέπομαι νὰ πωλῶ τὰ ἅγια, καὶ νὰ προσμένω τὰς δεσποτικὰς ἐορτάς, ὡς προσμένουν οἱ πραγματευταὶ τὰ πανηγύρια, νὰ πωλήσωσι τὰς πραγματείας τῶν. Ἐπιτρέπομαι νὰ ραντίζω μὲ νερὸν ὀλίγον, τοῦ πιωχοῦ τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ τοῦ σύρω μιᾶς ἢ καὶ δύο ἡμερῶν τροφήν τῶν τέκνων του. Ἄν τὸ φαντάζωμαι νερὸν ἀπλοῦν, τὸν πλανῶ πωλῶν εἰς αὐτὸν ὅτι δύνανται νὰ λάβῃ δωρεὰν ἀπ' ὅλας τὰς θρόσεις· ἂν τὸ πιστεύω ἁγιασμένον, γίνομαι καὶ κατα-

φρονητὴς τῶν ἁγίων. Ἔρχομαι τώρα εἰς τοῦ Παύλου τὰ λόγια «Οἱ τὰ ἱερά ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσι». Μὴν ἐγὼ εἶπα, ἢ ἐσυλλογίσθην ποτὲ νὰ τροφώμεθ' ἀλλαχόθεν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ ἱερόν; Ἡ ἱερατικὴ ἐργασία εἶναι τοιαύτη, ὅποια δὲν μᾶς συγχωρεῖ τέχνην ἄλλην οὐδεμίαν. Πόθεν ἄλλοθεν ἔχω νὰ ζήσω, ἐὰν δὲν με θρέψῃ τὸ ἱερόν; Ἄλλὰ διὰ τοῦτο χρεωσιῶ κ' ἐγὼ νὰ καταγίνωμαι ὅλος εἰς τὸ ἱερόν, μὴν ἐμποδιζόμενος ἀπὸ καμμίαν ἄλλην ἀσχολίαν διὰ τοῦτο πρόκειται νὰ λαμβάνω μὲ εὐσηχημοσύνην τὴν ὁποῖαν μὲ δίδει τροφήν, χωρὶς νὰ τοῦ ζητῶ καὶ τρυφήν, ἥτις ὄχι μόνον ἐμποδίζει τὴν ἐργασίαν τοῦ ἱεροῦ, ἀλλὰ γίνεται κ' αἰτία νὰ βλασφημῆται ὁ δεσπότης τοῦ ἱεροῦ. Πίστευσέ με, τέκνον, ὅτι ὁ ἀληθῶς ἄξιος τοῦ ὀνόματος ποιμὴν,

Ἦ λαοὶ τ' ἐπιειράφαται καὶ τόσσα μέμηλε,
[ποῦ ἔχει τόσο κόσμον νὰ φροντίσει καὶ τόσες
ἔργουες, Ἰλιάδος Β' 25],

—διὰ νὰ φέρω μάρτυρα καὶ τὸν συμπατριώτην μας Ὁμηρον— εὐκολώτερον ἦθελ' ἴσως εὐκερῆσειν νὰ σκνιτοιομῆ, νὰ ράπτῃ, ἢ νὰ ἐργάζεται καμμίαν ἄλλην τέχνην, παρὰ νὰ τρυφᾷ. Ἡ ζωὴ του ὅλη δὲν ἀρκεῖ εἰς τὴν περὶ τοῦ ποιμνίου μέριμναν. Αἱ ἡμέραι του δὲν εἶναι ἱκαναί, ἂν δὲν προσθήσῃ πολλάκις καὶ τὰς ἀργυπνίας τῆς νυκτός. Ἀναίσθητος πρόκειται νὰ ἦναι, ὅσαις, ἀναγινώσκων ὅσα λέγει ὁ Παῦλος περὶ τῶν μεριμνῶν καὶ κινδύνων τοῦ ποιμαντικοῦ ἐπαγγέλματος, δὲν ἀνατριχιάζει.

... εἰς ἅπαντα διαβαίνει τὸ λαὸν

Ἐκατάλαβες ἀπ' ὅσα ἔως τώρα σὲ εἶπα, φίλε, πόσον ὠφέλησεν ἡ παιδεία τὸν καλὸν ἱερέα τῆς Βο-

λισσοῦ· ἀλλὰ δὲν σ' ἐδιηγήθην ἀκόμη καὶ πόσον ὠφελήθησαν οἱ Βολισσινοὶ ἀπὸ τὴν παιδείαν τοῦ ποιμένους των. Ἐξεύρεις τὴν κακὴν αὐτῶν κλίσιν εἰς τὴν ψωμοζητίαν. Ἄν καὶ δὲν τοὺς ἐλευθέρωσεν ἀκόμη τελείως ἀπ' αὐτήν, ἐτύχησεν ὅμως νὰ σύρῃ τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸ πόσον αἰσχρὸν τοῦτο ἔργον, καὶ νὰ τοὺς παρακινήσῃ μὲ τὰς χρυσᾶς του ὀμιλίας νὰ γεωργῶσι τὴν γῆν. Πρὶν σοφιστῆ ὁ Παπᾶ Τρέχας, οἱ Βολισσινοὶ εἶχαν μάγους, χειροσκόπους, ἐπαρατηροῦσαν

Ἄδαμάντιος Κοραΐς, ἐλαιογραφία
(Βιβλιοθήκη ἀδελφῶν Ἰακωβάτων, Ληξούρι).

καλὰς καὶ κακὰς ἡμέρας, εὐτυχή καὶ δυστυχή συναντήματα, ἔβλεπαν στοιχεῖα, βορβολάκους, αὐτὴν κάποτε τὴν σκορδοῦλαν μεταμορφωμένην εἰς γυναῖκα τώρα, φίλε, (ᾧ δύναμις τῆς παιδείας!) ὅλα ταῦτα τὰ γραῶδη φρονήματα ἀφανίζονται κατὰ μικρὸν μὲ τὰς σοφὰς διδασχὰς τοῦ ἱερέως, καὶ πολλάκις μὲ ὀλίγα λόγια, ἀρτυμένα μὲ τὸ ἄλλας τῆς ἀστείότητός του. Τὸν ἐδιηγείτο ἕνας ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς μὲ πολὺν φόβον, ὡς περάσιον, ὅτι ὁ σκύλος τοῦ γείτονος ἐγαύγιζεν ὅλην τὴν νύκτα. «Ὅσα γίνονται, τὸν ἀπεκρίθη, κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν θέλησιν, εἶναι ὅλα καλὰ καὶ ἄφοβα. Καθὼς ἔδωκεν εἰς σὲ τὸν προφορικὸν λόγον, οὕτως ἔπλασε τὸν σκύλον νὰ γαυγίλῃ· πολλοῦ φόβου ἄξιον κακὸν ἤθελ' εἶσθαι, ἂν ἐσὸν ἐγαύγιζες, ὁ δὲ σκύλος ἐλαλοῦσε».

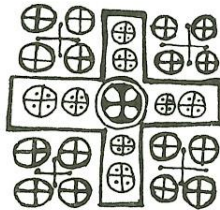

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

«Πολλῆς δεῖ τῆς συνέσεως τῶ ποιμένι καὶ μυρίων ὀφθαλμῶν πρὸς τὸ περισκοπεῖν πάντοθεν τὴν τῆς ψυχῆς ἕξιν».

(Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης).

«Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθάραι· σοφισθῆναι καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι· ἐγγίσει Θεῶν· καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους· ἁγιασθῆναι καὶ ἁγιάσαι· χειραγωγήσει μετὰ χειρῶν, συμβουλευῆσαι μετὰ συνέσεως».

(Πρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός).

ΠΟΙΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΧΙΟΥΜΟΡ

«Λόγος ἄλατι ἠρτυμένος...»

Ἄς θυμηθοῦμε ἓνα στιγμιότυπο ἀπὸ μιᾶ συνάντησης τοῦ Ἀββᾶ Σισώη τοῦ μεγάλου μ' ἓναν ἀδελφὸ πού ἦλθε νὰ τὸν συμβουλευθεῖ. Τὸ ἐπεισόδιο εἶναι τόσο ἐπίκαιρο πού θὰ μπορούσε νὰ ἔχει συμβεῖ καὶ σήμερα. Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ παρακολουθήσουμε ἀπὸ κοντὰ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μᾶς ἐμπνεύσει στὴ σημερινή ποιμαντική μας διακονία μὲ τὸν λεπτὸ καὶ πνευματώδη τρόπο πού προβάλλει: γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων.

Ἀδελφὸς ἀδικηθεὶς ὑπὸ ἐτέρου ἀδελφοῦ, ἦλθε πρὸς τὸν Ἀββᾶν Σισώην καὶ λέγει αὐτῶν ἠδικήθην παρὰ τινος ἀδελφοῦ, κἀγὼ θέλω ἐμαυτὸν ἐκδικῆσαι· ὁ δὲ γέρον, παρεκάλει αὐτόν, λέγων μὴ τέκνον, κατάλειπον δὲ μᾶλλον τῶ Θεῶ τὰ τῆς ἐκδικήσεως· ὁ δὲ ἔλεγεν· οὐ παύσομαι ἕως οὗ ἐκδικήσω ἐμαυτόν· εἶπε δὲ ὁ γέρον· ὁ Θεός, οὐκ ἔτι σοῦ ἔχομεν χρεῖαν φροντίζειν περὶ ἡμῶν· ἡμεῖς γὰρ τὴν ἐκδικήσιν ἐαυτῶν ποιοῦμεν· τοῦτο οὖν ἀκούσας ὁ ἀδελφός, ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας τοῦ γέροντος, εἰπὼν οὐκ ἔτι δικάζομαι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· συγχώρησόν μοι Ἀββᾶ. (Ἀββᾶ Σισώη τοῦ μεγάλου, Λόγος α', Τὸ Γεροντικὸν σ. 110).

Τὰ παραδείγματα θὰ ἦταν δυνατό νὰ πολλαπλασιαστοῦν. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ ἓνα διάλογο τοῦ μακαριστοῦ π. Ἰωὴλ Γιαννακοπούλου μὲ πρόσωπο πού δυσκολευόταν νὰ συγχωρήσει κάποιον ἄνθρωπο πού τὸ εἶχε βλάψει.

—«...Νὰ μάθης καλὰ τὸ 'Πάτερ ἡμῶν'. 'Ακουῦς»;

—«Τὸ 'Πάτερ ἡμῶν' τὸ ξέρω, δέσποτά μου, ἀπ' ἔξω ἀπὸ τότε πού ἤμουν παιδί».

—«'Α π' ἔ ξ ω τὸ ξέρεις, ἀλλὰ δὲν τὸ ξέρεις ἀ π ὀ μ έ σ α».

—«Τί ἐννοεῖτε»;

—«Δὲν ξέρεις τὸ νόημά του. Μηχανικὰ τὸ ἀπαγγέλλεις. "Ἄν τὸ ἤξερες ἀ π ὀ μ έ σ α, θὰ συγχωροῦσες προθυμότατα τὸν πλησίον σου, διότι ἄλλως δὲν ὑπάρχει περίπτωση νὰ συγχωρηθῆς καὶ σὺ ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας σου. Τὸ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν" αὐτὸ σημαίνει. Λοιπὸν νὰ μάθης τὸ 'Πάτερ ἡμῶν' ἀ π ὀ μ έ σ α. Σύμφωνοι»;

(Ἀπὸ τὰ 'Α γ έ κ δ ο τ α, τοῦ Πρεσβυτέρου Ἐπιφανίου Θεοδωροπούλου, Ἄθῆναι: 1973, σ. 26-27).

Συμβαίνει, εἶναι ἀλήθεια, πολλές φορές, στὸν ποιμαντικὸ διάλογο πού κάνουμε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ λόγος μας νὰ μὴν ἔχει πέραση, τὸ ἐρώτημα νὰ μὴ θρίσκει ἀπάντηση, τὸ πρόβλημα νὰ μὴ θρίσκει λύση καὶ παρὰ τὴ διεξοδική μας διαπραγματεύση τὸ θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ νὰ μὴ θρίσκει διέξοδο. Αὐτὴ ἢ δυσκολία προσδόσεως τοῦ λόγου μας στὸν ἄλλο, μπορεῖ νὰ ὀφείλεται καὶ στὴν ψυχικὴ κατάστασή του ἐκείνης τῆς περιόδου ἢ τῆς στιγμῆς. Συνεπαρμένους ἀπὸ τὸ πρόβλημα πού τὸν ἀπασχολεῖ καὶ ἀπὸ τίς πιθανὰς λύσεις πού ὁ ἴδιος φέρνει μαζί του φαίνεται νὰ εἶναι κλειστὸς πρὸς κάθε τι διαφορετικόν.

Τότε, ξαφνικά, ἕνας πνευματώδης λόγος, ἕνα ὑπόθεσκον χαμόγελο, μία συμβολικὴ χειρονομία, ἕνας ἀμφισθητικὸς μορφασμὸς, μία εὐρηματικὴ κίνηση πού δείχνει νὰ μὴν παίρνει στὰ σοβαρὰ τὴν κατάσταση ἢ ἀπεναντίας ὅτι τὴν παίρνει πολὺ στὰ σοβαρὰ, τροχιοδρομεῖ σὲ μίαν ἄλλη ἀ-πρόοπτη προοπτικὴ τὸ ζήτημα. Ἡ παρεμβολὴ ἢ εἰσχώρηση μιᾶς ἄλλης ἐρμηνείας ἢ τὸ μέχρι τὴν ἔσχατη συνέπειά του φανέρωμα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς νοσητροπίας μας μὲ πνευματώδη τρόπο ἀποδεσμεύει καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ μιὰ μονοσήμαντη θεώρηση τοῦ προβλήματος.

Ἡ ἀτμόσφαιρα πού ἐπικρατοῦσε ξανοίγει, ἡ κατάσταση φωτίζεται καὶ τὸ κλίμα γίγνεται πιὸ αἶθριο. Ξαφνικά φυσάει ἕνας ἄλλος ἄνεμος, ἕνα πνεῦμα παραμερίζει τὰ νέφη πού θόλωναν τὸ μυαλὸ καὶ τὸ δυσκόλευαν νὰ δεῖ σωστὰ καὶ καθὼς ἀρμόζει τὴν περίπτωσιν πού τὸν ἀπασχολοῦσε. Ὁ λόγος καὶ τὰ ἄλλα ἐκφραστικὰ μέσα πού ἀναφέραμε λειτουργοῦν καταλυτικὰ γιὰ τὴν προηγουμένη κατάσταση, ἀνακουφίζουν ἔστω καὶ ἂν δὲν δημιουργοῦν ἀτμόσφαιρα εὐθυμίας πού δὲν εἶναι ἀπαραίτητη πάντοτε. Στόχος ἐξἄλλου τοῦ ἱλαροῦ δότου πού στὴν προκειμένη περίπτωση εἶναι ὁ ποιμένος, δὲν ἦταν νὰ κάνει τὸν ἄλλο νὰ ξεκαρδιστεῖ στὰ γέλια. Ἐνδεχομένως θὰ τοῦ ἦταν ἔσως πιὸ εὐχάριστο ἂν ὁ ἄλλος ἔκλαιγε ἀπὸ χαρὰ εὐρισκόμενος σ' αὐτὴ τὴν ἀναπάντεχη καὶ ἀπροσδόκητη διέξοδο. Πόσοι καὶ πόσοι, ποιμαννόμενοι καὶ ποιμένες δὲν ἔχουμε αἰσθανθεῖ αὐτὴ τὴν εὐεργετικὴ παρουσία τοῦ «πνεύματος» σὲ ἀδιέξοδες συναντήσεις καὶ συζητήσεις.

Τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς πηγαίας χιουμοριστικῆς διαθέσεως εὐχόμεσθε ὅλοι σὲ στιγμὲς δυσφορίας καὶ δισταγμοῦ. Ὅλοι περιμένουμε ἕνα λόγο δροσερό, νόστιμο, «ἄ-

λατι ήρτυμένο» (Κολοσσαείς δ' 6), και όχι άνοστο, άχαρο, ξερό και τυπικό. Έχει πού τον διακρίνεις και τον συναντάς τον αναγνωρίζεις σαν εύλογία Θεού. Χαρά στον ποιμένα πού μπορεί να πορεύεται κι αυτός στα ίχνη ενός Θεού πού τον διακρίνει το χιοῦμορ και «γράφει ίσα με τίς κυρτές γραμμές μας». "Άς μή ξεχνάμε, ότι έχει υποστηριχτεί, πώς «άφου έδημιούργησε τον κόσμο, ο Θεός έδημιούργησε τον άνδρα και τη γυναίκα. Μετά έδημιούργησε την αίσθηση του χιοῦμορ. Εύτυχως». Για να του δωρήσει αυτή την αίσθηση του χιοῦμορ προσευχόταν κάποιος πιστός χριστιανός στον Θεό, και συνέχιζε: «Δώσε μου τη χάρη, Κύριε, να μπορώ να καταλαβαίνω από άστεία, έτσι για να γνωρίσω λίγη εύτυχία στη ζωή μου και να τη μεταδώσω και σε άλλους».

Τό πόσο σημαντικό είναι αυτό φανερώγεται όχι μόνο από την παράκληση πού παραθέσαμε αλλά και από την εύχαριστία πού ακολουθήσε σε ανάλογη περίπτωση. Την ιστορία τη δανειζόμαστε πάλι από ένα χώρο πού φαινομενικά δέν μάς έχει συνηθίσει σε άστειότητες και χωρατά, χωρίς όμως και να αποκλείει την ελαφρά άστειολογία.

Διηγούνται πώς κάποτε, δυο άγιοι έρημίτες έκαναν περίπατο μαζί. Άνταλλάσσοντας ψυχωφελείς σκέψεις, λέει ο ένας ξαφνικά ένα άθώο άστειο κι ο άλλος γελά. Μετά, λέει ο δεύτερος στον πρώτο:

—"Άς γονατίσουμε, αδελφέ, να εύχαριστήσουμε τον Κύριο για το γέλιο, το πολύτιμο αυτό δώρο, πού μάς χάρισε ο Δημιουργός μας.

Και γεμάτοι κατάνυξη, γονάτισαν εύθως κι εύχαρίστησαν το Θεό. (Σοφίας Α. Κεραμίδα, Δι-α-κ-ό-σ-ι-α χ-ρ-ι-σ-τ-ι-α-ν-ι-κ-ά ά-ν-έ-κ-δ-ο-τ-α, Άθήναι 1978, σ. 19).

Σχετικό είναι και το ακόλουθο στιγμιότυπο από τον βίο του Αγίου Αντωνίου του μεγάλου.

"Ην δέ τις κατά την έρημον θηρεύων άγρια ζῶα, και είδε τον Άββάν Αντώνιον χαριεντιζόμενον μετά των αδελφών και εκανδαλίσθη θέλων δέ αυτόν πληροφορήσαι ο γέρον, ότι χρημίαν - μίαν συγκαταβαίνειν τοίς αδελφοίς, λέγει αυτώ· βάλε βέλος εις το τόξον σου, και τείνον· και έποίησεν ούτω· λέγει αυτώ· πάλιν τείνον· και έτεινεν· και πάλιν φησί· τείνον· λέγει αυτώ ο θηρευτής· εάν υπέρ το μέτρον τείνω, κλάται το τόξον· λέγει αυτώ ο γέρον· ούτω και εις το έργον του Θεού, εάν πλείον του μέτρον τείνωμεν κατά των αδελφών, ταχύ προσοήσουσι· χρημίαν ουν μίαν μίαν συγκαταβαίνειν τοίς αδελφοίς· ταῦτα ακούσας ο θηρευτής, κατενύγη· και πολλά ώφεληθεις παρὰ του γέροντος, απήλθε· και οί αδελφοί σιγηχθέντες, ανεχώρησαν εις τον τόπον αυτών. (Τ' ο Γ ε ρ ο ν τ ι κ ο ν σ. 2).

Τό χιοῦμορ, ο πνευματώδης λόγος και παρατήρηση φαίνεται λοιπόν να είναι ένα σημάδι του «υπερβατικού»· γιατί βοηθάει στο να υπερ-βοῦμε τίς δυσκολίες και να παρακάμψουμε τα εμπόδια πού βρίσκονται στον δρόμο τον προσωπικό ή τον διαπροσωπικό καθένος, «γράφει ίσα με τίς καμπύλες μας» χαράσσοντας μια νέα έλπίδα. Μήπως, λοιπόν, θα έπρεπε να λάβουμε «στα σοβαρά» και αυτόν τον τρόπο στην ποιμαντική μας διακονία;

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ

Λέμε για κάποιον ότι συμπεριφέρεται ψυχραίμα, όταν, παίρνοντας απόσταση από τα πράγματα που τον ερεθίζουν άμεσα, επιφυλάσσεται να πάρει αποφάσεις ή να δώσει απαντήσεις· το μεταθέτει· γι' αργότερα, τότε που θα είναι νηφαλιότερος και λιγότερο εξημιμένος υπό την επήρεια βιαστικών εντυπώσεων και πιέσεων.

Λέμε για κάποιον ότι είναι ψυχραίμος άνθρωπος, όταν παρόλο που μέσα του ή γύρω του συμβαίνουν πράγματα απρόδλεπτα που τον εξωθούν είτε να αφήσει να διαφανούν τα αισθήματα που τον διακατέχουν είτε ακόμη και να ενεργήσει βίαια, αυτός δεν ταραίζεται και δεν παραφέρεται, δεν παρασύρεται και δεν ξεσπά.

Ὡς ποιμαντική ψυχραιμία είναι δυνατόν να χαρακτηρίσουμε, εκείνη τη στάση του ποιμένου κατά την αντιμετώπιση ποικίλων καταστάσεων στην άσκηση του ποιμαντικού του λειτουργήματος, που χωρίς αυτήν, ο ποιμήν θα μπορούσε να εκτραπεί και να παραφερθεί, να όργισθεί ή να απελπισθεί, να σπεύσει να επιτιμήσει ή να επαινέσει άκαιρα. Γενικά, οι ενέργειές του θα έδειχναν άνθρωπο που άγεται και φέρεται από αισθήματα και καταστάσεις της στιγμής που τον κάνουν και τον δείχνουν να πάσχει. Σ' ένα μεγάλο βαθμό η ποιμαντική ψυχραιμία είναι καρπός της «ἀπειθίας»· έτσι όμως, όπως αντιλαμβάνεται την άρετή αυτή η πατερική μας παράδοση.

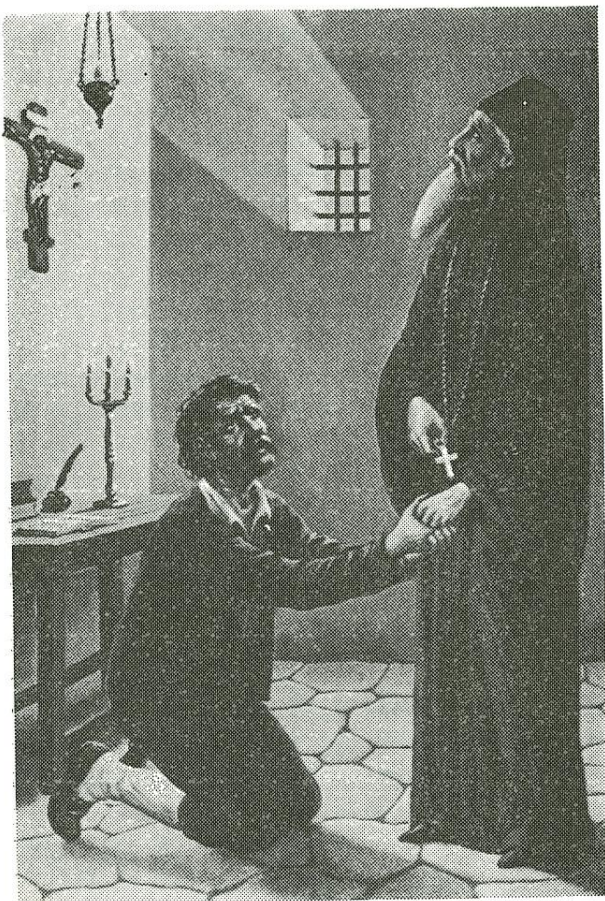
Αυτή η ψυχραιμία μπορεί να φανερωθεί σε περιπτώσεις που συμπεριφέρονται προκλητικά ή υποτιμητι-

κά, ύβριστικά ή έχθρικά προς τον ποιμένα, όταν τον κατηγορούν άδικα και μάλιστα ενώπιον τρίτων. Τότε ακόμα, όταν οι πιστοί εξομολογούνται ή αναφέρουν τα πιδ φοβερά και αναμολόγητα έγκλήματα και άμαρτήματα, ο ποιμένας ενισχυμένος εκείνη τη στιγμή με τη δύναμη της προσευχής, χωρίς ταραχή και πάθος άκούει με προσοχή τον συνάνθρωπο και άδελφό.

Πραγματικά, ο ποιμένας είναι άπαραίτητο να μη τά χάνει και να μην αϊφνιδιάζεται, να μην αντιδρά σπασμωδικά και να μη τον καταλαμβάνει πανικός, όταν οι άνθρωποι που τον πλησιάζουν, είτε για να τον αϊφνιδιάσουν, είτε για να τον εντυπωσιάσουν, είτε γιατί έτσι αισθάνονται προβάλλουν επείγοντα αίτήματα ή δύσκολες στό να γίνουν αποδεκτές ήθικές καταστάσεις.

Άκραία περίπτωση ποιμαντικής ψυχραιμίας συναντούμε στον βίο του άγιου Διονυσίου του νέου, αρχιεπισκόπου Αϊγίνης του θαυματουργού. Ο άγιος, όταν άκουσε, ότι αυτός που ζητούσε καταφύγιο στο μοναστήρι που προΐστατο ήταν φονής, προσπάθησε με πατρικούς λόγους να τον οδηγήσει στη μετάνοια. Όταν στή συνέχεια ο ίδιος όμολόγησε ότι είχε φονεύσει τον άδελφό του άγιου, ο τελευταίος απέκρυψε την όδύνη του, τον έκρυψε από αυτούς που τον κατεδίωκαν και έφρόντισε να τον φυγαδεύσει σε τόπο άσφαλή. Είναι πολύ διδακτική ή άνάγνωση από το Μ η ν α ι ο ν σ τίς 17 Δεκαμβρίου της σχετικής διηγήσεως, στην όποια διαζωγραφούνται τα δείγματα της ποιμαντικής ψυχραιμίας που αναλύσαμε πιδ πάνω. Έδώ ή ποιμαντική ψυχραιμία σε συνδυασμό με την προπαίδεια της αγάπης και την άρετή της συγχωρητικότητας δεν έχει να κάνει άσφαλώς με την φλεγματικότητα μιάς «ψυχρής» και άπόσωπης συμπεριφοράς.

Ψυχραιμία όμως χρειάζεται και στα καλά που θα ακούσει: ο ποιμένος για τον έαυτό του για να μπορέσει να διατηρήσει το μέτρο και τον ρεαλισμό του. Ψυχραιμία

Ο Άγιος Διονύσιος Ζακύνθου, έργο λαϊκού ζωγράφου.

πρέπει επίσης να διακρίνει όχι μόνο τους μεμονωμένους ποιμένους αλλά και στο σύνολό της την ποιμαίνουσα Έκκλησία όταν βρίσκεται μπροστά σε δύσκολες καταστάσεις και αντίξοες συνθήκες ή και σε πολύ ευνοϊκές για αυτήν περιστάσεις. Οφείλει ή ίδια να επιδεικνύει ψυχραιμία για να μπορεί όταν χρειαστεί να συνιστά και στα πνευματικά της τέκνα: «ψυχραιμία»!

Είναι περιττό και να τονίσουμε, ότι για μιὰ τέτοια αντιμετώπιση δεν αρκεί μόνο μιὰ ορισμένου τύπου φυσιολογική ή ψυχολογική συγκρότηση τής προσωπικότητας του ποιμένου, αλλά χρειάζεται μακρά εξάσκηση και «ἐπὶ τὰ θεῖα καθ' ἕξιν ἐνέργεια». Απαιτεῖται ἐκ τῶν προτέρων προετοιμασία, πρόβλεψη τῶν ἀπρόβλεπτων και ἀναμονή για ν' ἀντέχουμε, ὅπως λέει και ὁ ποιητής, «τὸ θάρρος ἀπὸ τὰ μελλούμενα». Τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας ψυχραιμῆς στάσεως θὰ εἶναι τόσο για τὸν ποιμένα, ὅσο και για τὸν ποιμαίνόμενο εὐεργετικά.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΤΑΚΤ

Με διάκριση και φαντασία

Είναι φορές που ευγνωμονούμε τους ανθρώπους εκείνους, που σε τυχόν άπροσεξία μας, αμέλεια ή σφάλμα μας δεν δίνουν έμφαση με την προσοχή τους σ' αυτό που μάς συνέβη, μένουν φαινομενικά αδιάφοροι, σά να μη συνέβη τίποτε, σά να μην είδαν, σά να μην άκουσαν. Μιά τέτοια στάση τή χαρακτηρίζουμε διακριτική, λεπτή. Λέμε γι' αυτόν που συμπεριφέρεται έτσι, ότι ενεργεί με τ ά κ τ.

Αντίθετα, για κάποιον που δείχνει υπέρμετρο ενδιαφέρον και περιέργεια για τή ζωή μας, κάνει ευκαιριώς — άκαιριώς παρατηρήσεις, δεν διαφοροποιεί στιγμές και καταστάσεις, αντιδρά με χονδρό τρόπο και κάνει πολλά άλλα, λέμε ότι είναι άνθρωπος χωρίς τάκτ, αδιάκριτος. Τέτοιοι άνθρωποι φέρνουν τόν άλλο σε πολύ δύσκολη θέση με τις άκαιρες ή παράκαιρες έρωτήσεις τους ή ύποδειξεις τους, τόν κάνουν να συνειδητοποιήσει τήν κακοτυχία του και να σκεφθεί πόσο άτυχος ήταν για να συναντήσει ένα τόσο αδιάκριτο και ά - τακτο... άνθρωπο στο δρόμο του.

Αν ή άδυναμιά αὐτή είναι κάτι πρὸς άποφυγήν, ή διάκριση θά πρέπει να είναι κάτι τὸ πολὺ επιθυμητὸ στήν ανθρώπινη συμπεριφορά και ιδιαίτερα στή συμπεριφορά τοῦ ποιμένα. Αὐτή τή δ ι ά κ ρ ι σ η, που πρέπει να χαρακτηρίζει τόν ποιμένα στίς σχέσεις του με τούς άλλους και που διάφορες εκδηλώσεις τους περιγράφουμε στίς γραμμές που προηγήθηκαν, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ὡς π ο ι μ α ν τ ι κ ὸ τ ά κ τ.

Αν τὸ θεωρήσουμε ἀπὸ ὑποκειμενική άποψη, θά λέγαμε, ὅτι ποιμαντικὸ τάκτ εἶναι συνήθως τὸ αἶσθημα ἐκείνο πὸν ἔχεις, ὅτι ἐνεργήσες κατὰ τὸν ὀρθὸ και πρέποντα τρόπο στήν ἀνάλογη ποιμαντική περίπτωση. Φρόντισες να μὴ προσβάλεις τὸν ἄλλο ἔστω κι ἂν ἔσφαλλε, να μὴ τὸν περιφρονήσεις ἔστω κι ἂν φέρθηκε χωρίς φρόνηση, να μὴ δώσεις λαβή με τὸν τρόπο σου να ἐκλάβει ὁ ἄλλος ὅτι συγκαταβαίνεις ἀπὸ τὸ νοητὸ ὕψος τῆς ὑπεροχῆς σου και ὅτι τοῦ κάνεις χάρη ὅταν τοῦ μιλάς ἢ μερμινᾷς γι' αὐτὸν θεωρώντας τὸν σὸν κάποιον παρακαταναό.

Σ' αὐτὲς τίς περιπτώσεις ὁ ἄλλος συλλαμβάνει με τίς κεραυθεὺς του τὸ μήνυμα, θετικὸ ἢ ἀρνητικὸ, τῆς διαγωγῆς μας και εἴτε πληγώνεται εἴτε ἀναπτερώνεται για να συνεχίσει τὸ δρόμο του, που ὤρες-ὤρες γίνεται δύσκολος και ἀδιάβατος. Ἰδιαιτέρα τότε, ὅταν οἱ παρούσες συνθήκες τῆς ζωῆς του τόν κάνουν να αἰσθάνεται ὅτι ἀκολουθεῖ καθοδική πορεία, εἴτε κοινωνικά, εἴτε οἰκογενειακά, εἴτε ἐργασιακά, εἴτε οικονομικά, εἴτε ... γιατι ὅλα τοῦ ἔρχονται ἀνάποδα ἀπ' ὅ,τι τὰ εἶχε ὑπολογίσει. Στήν κατάσταση που θρίσκεται, συμβαίνει συχνά, και ὁ ἴδιος να μὴ μπορεῖ να σκεφθεῖ ἀκόμα, ὅτι θά μπορούσε και ν' ἀλλάξει τούς ὁρους τῆς ζωῆς του ἔχει παρατηθεῖ ἀπὸ κάθε τέτοια σκέψη. Ἐδῶ, ἀκριδῶς, ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους τοῦ ποιμένα τόσο «ποιμαντική φαντασία» για τήν ἀναζήτηση και ἀνέυρεση λύσεων ὅσο και «ποιμαντικὸ τάκτ» για τήν ὕλοποίησή τους.

Μιά πολὺ παλιὰ ἱστορία

Στίς περιπλανήσεις μας σε δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας χρέος μας εἶναι να ζητάμε και να σώζουμε ὄχι

μόνο «τὸ ἀπολωλὸς», τὸν ἀπολωλὸτα ἄνθρωπο δηλαδή, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πὸν κινδυνεύει νὰ χαθεῖ σὰν ποιμαντικὴ ἐμπειρία καὶ πράξη, ἂν ἡμεῖς δὲν τὸ ἀγκασούμε ἐγκαίρως ἀπὸ τῆ λήθη καὶ δὲν τὸ προβάλλουμε στὰ μάτια ὄλων μας. Θεώρησα λοιπὸν σκόπιμο, στὸ σημερινὸ σημείωμά μου, νὰ παρουσιάσω ἓνα ποιμαντικὸ στιγμιότυπο πὸν συνδυάζει τὴν ποιμαντικὴ φαντασία μὲ τὸ ποιμαντικὸ τάκτ. Τὸ ποιμαντικὸ αὐτὸ στιγμιότυπο ἐξελιίσεται σὲ πολλὰ μικροεπεισόδια πὸν συγκροτοῦν ἓνα τέλειο «δράμα». Τὸ σενάριό του τὸ διαβάζεις μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα. Πρόκειται γιὰ τὸ κεφάλαιο 193 ἀπὸ τὸ Λ ε ι μ ω ν ἄ ρ ι ο ν τοῦ Ἰωάννου Μόσχου πὸν ἔζησε τὸν ἔκτο μ.Χ. αἰῶνα (βλ. PG 87, 3072-3076).

Ἄμμηχανία καὶ τέχνασμα ἐπισκόπου

Βρισκόμαστε στὴν Ἀλεξάνδρεια τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰῶνων. Πάπας (ἐπίσκοπος) ἐκεῖ εἶναι ὁ ἄββᾶς Ἀπολλινάριος, πολὺ ἐλεήμων καὶ πονετικὸς ἄνθρωπος. Ἐχει πληροφορηθεῖ, ὅτι κάποιος νέος, γιὸς ἀρχόντων τῆς πόλεως, πὸν τοῦ εἶχαν ἀφήσει οἱ γονεῖς του μεγάλη περιουσία σὲ πλοῖα καὶ χρυσάφι μετὰ τὸ θάνατό τους, τὰ ἔχασε ὅλα καὶ ἔπεσε σὲ μεγάλη φτώχεια.

Σὰν τὰ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζε τοὺς γονεῖς του καὶ ἤξερε πόσο πλούσιοι ἦσαν, ὁ ἄββᾶς θέλησε νὰ τὸν ἐλεήσει κἀνοντάς του ἓνα μικρὸ δῶρο. Βρισκόταν ὅμως σὲ μεγάλη ἀμμηχανία γιὰ τὸ πῶς θὰ ἐνεργούσε. Καθῶς, μάλιστα, ἔφερε στὸ νοῦ του τὴν εἰκόνα τοῦ νέου, μὲ θρώμικα ροῦχα καὶ πρόσωπο σκυθρωπὸ, λυπόταν ἔσωτερικὰ γιὰ τὸ κατάντημά του καὶ ἦταν περιφρονεῖς ἔνι αὐτόν. Ἐαφνικὰ, ὅμως, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἔρχεται μὲ θαυμάσια σκέψη πὸν ταίριαζε στὸν ὑψηλὸ χαρακτήρα του.

Στέλνει ἀμέσως καὶ φωνάζει τὸ νομικὸ του σύμβουλο καὶ παίρνοντάς τον ἰδιαιτέρως θέλει νὰ ἔχει τὴ διαβεβαίωσή του, ὅτι θὰ μπορέσει νὰ φυλάξει τὸ μυστικὸ πὸν θὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταφατικὴ ἀπάντηση τοῦ νομικοῦ τοῦ δίνει ἐντολὴ νὰ πάει νὰ ἐτοιμάσει ἓνα γραμμάτιο πὸν νὰ λέει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία χρωστοῦσε στὸν πατέρα τοῦ νέου πενήντα λίτρες χρυσάφι. Μόνο ἂς προσέξει, ὥστε τὸ γραμμάτιο νὰ ἔχει τίς ἀνάλογες ὑπογραφές μαρτύρων γιὰ νὰ εἶναι φανερὴ ἡ γνησιότητά του.

Ἡ ἐντολὴ ἐκτελεῖται ἀμέσως, καὶ ὁ πάπας ἔχει τῶρα στὰ χέρια του τὸ χρεῶγραφο. Δὲν μένει ὅμως ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Τὸ χαρτί εἶναι καινούριο, ὁ πτεράς ὅμως τοῦ νέου ἔχει πεθάνει πάνω ἀπὸ δέκα χρόνια. Ὑποδεικνύει λοιπὸν στὸ νομικὸ νὰ πάει νὰ τὸ παραχώσει μέσα σὲ σιτάρι ἢ κριθάρι καὶ νὰ τοῦ τὸ ξανκφέρει σὲ λίγες ἡμέρες.

Μετὰ τὴ διαδικασία «ἀναπαλαιώσεως» ἐπανέρχεται ὁ νομικὸς καὶ λαμβάνει νέα ἐντολὴ, νὰ πάει νὰ βρεῖ τὸν νέο καὶ νὰ τοῦ πεῖ τί τοῦ δίνει σὲ ἀντάλλαγμα ἐνὸς γραμματίου, ἀπὸ τὸ ὅποιο θὰ ἀποκομίσει μεγάλη ὠφέλεια. Νὰ προσέξει μόνον ὁ νομικὸς, νὰ μὴν πάρει πάνω ἀπὸ τρία νομίσματα. Ὁ νομικὸς τότε ἀποκρίνεται, ὅτι ἂν ὁ πάπας τὸ θέλει, δὲν τὰ παίρνει οὔτε αὐτὰ. Ὅχι, τοῦ λέει, θέλω νὰ τὰ πάρεις ὅπωςδὴποτε τὰ τρία νομίσματα.

Πρῶτες διαπραγματεύσεις

Ἀκολουθεῖ ἡ συνάντηση τοῦ νομικοῦ μὲ τὸν νέο καὶ ἐκτυλίσσεται μὲ τὸν τρόπο πὸν τὴν εἶχε προδιαγράψει ὁ ἐπίσκοπος. Ὁ νομικὸς διηγεῖται, ὅτι πρὶν ἀπὸ πέντε ἢ ἕξι μέρες, ψάχνοντας ἔνι κάτι χαρτιά σὲ σπιτί του, βρήκε τὸ γραμμάτιο αὐτὸ καὶ θυμήθηκε, ὅτι ὁ πατέρας

τοῦ νέου, λίγες μέρες πρὶν πεθάνει, ἐπειδὴ τοῦ εἶχε ἐμπιστοσύνη τοῦ τὸ εἶχε ἐγγχειρίσει. Ἐπὶ τότε, φαίνεται ὅτι παράπεσε κι οὔτε ποὺ τοῦ εἶχε ἔλθει στὸ μυαλὸ νὰ τοῦ τὸ ἐπιστρέψει. Ὁ νέος τότε ρωτᾶει τὸν νομικὸ τί ἀντάλλαγμα θέλει, κι ἐκεῖνος τοῦ ἀπαντᾷ, τρία νομίσματα.

Ὁ νέος, ὅμως, ἔχει καὶ συμπληρωματικὲς ἐρωτήσεις. Θέλει νὰ μάθει, ἂν ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει τὸ χρέος εἶναι εὐπορος. Ὁ νομικὸς δὲν διστάζει νὰ τοῦ πεῖ, ὅτι πρόκειται γιὰ εὐπορο πρόσωπο καὶ γιὰ ἄνθρωπο εὐγνωμοσύνης. Μπορεῖ νὰ τοῦ ἐπιστρέψει τὰ χρήματά του χωρὶς κόπο. Ὁ νέος εἶναι κατασυγκινημένος καὶ λέγει. «Ὁ Θεὸς γνωρίζει, ὅτι δὲν ἔχω χρήματα, ἔτσι ὅμως καὶ τὰ εἰσπράξω θὰ σοῦ δώσω κι ὅ,τι ἄλλο θέλεις ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τρία νομίσματα». Ὁ νομικὸς τοῦ παραδίδει τὸ γραμμάτιο.

Πρὸς τὴ λύση τοῦ «δράματος»

Ὁ νέος παραλαμβάνει τὸ γραμμάτιο, ἔρχεται στὸν ἐπίσκοπο, θάνει μετάνοια καὶ τοῦ τὸ ἐπιδίδει. Μόλις τὸ πῆρε ἐκεῖνος καὶ τὸ διάβασε προσποιήθηκε τὸν ταραγμένο, καὶ τοῦ εἶπε. «Κιὰ ποῦ ἦσουν αἰς τὴν τῶρα; Ὁ πατέρας σου ἔχει πεθάνει πρὶν δέκα χρόνια. Πηγαίνετε, κύριε, δὲν σᾶς μιλάω καθόλου». Αὐτὸς ὅμως τοῦ ἀπάντησε. «Δεσπότη μου, ἀλήθεια σοῦ λέω, δὲν τὸ εἶχα τὸ γραμμάτιο ἐγώ. Ὁ νομικὸς σύμβουλος τὸ εἶχε καὶ δὲν τὸ ἤξερα. Ὁ Θεὸς ὅμως νὰ τὸν ἐλεήσει ποὺ μοῦ τόδωσε τώρα, λέγοντάς μου, ὅτι ψάχνοντας γιὰ κάτι χαρτιὰ τὸ βρήκε δὴλως τυχαῖα». Ὁ ἐπίσκοπος τότε τὸν ἐδίωξε λέγοντάς του ὅτι θ ἄ τ ὀ σ κ ε φ τ ε ῖ, ἀφοῦ κράτησε καὶ τὸ γραμμάτιο.

Ἐπὶστερα ἀπὸ μιὰ ἐβδομάδα ἐπαναφανίζεται ὁ νέος. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν κατηγορεῖ ἄλλη μιὰ φορὰ γιὰτὶ εἶχε

καθυστερήσει νὰ τοῦ προσκομίσει τὸ γραμμάτιο, καὶ δείχνει ὅτι δὲν θέλει νὰ τοῦ ἐπιστρέψει τίποτα. Ὁ νέος τότε τοῦ λέγει. «Δεσπότη μου, ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι δὲν ἔχω λεφτὰ γιὰ νὰ θρέψω τοὺς δικούς μου, ἂν, λοιπόν, ὁ Θεὸς σᾶς φωτίσει, ἐλεῆστε με». Τότε, ἀποκρίνεται σ' αὐτὸν ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ Ἀπολλινάριος, προφανισμένος ὅτι ὑποχώρησε στὶς παρακλήσεις του. «Θὰ σοῦ τὰ δώσω στὸ ἀκέραιο· τοῦτο μόνο θὰ σὲ παρακαλέσω ἀδελφέ μου, νὰ μὴν ἀπαιτήσεις ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τόκους». Τότε, ὁ νέος θάνει μετάνοια καὶ λέει. «Ὁ,τι ἀποφασίσεις δεσπότη μου καὶ διατάξεις αὐτὸ θὰ κάνω. Κι ἂν ἀκόμα διατάξεις νὰ μοῦ δώσουν μειωμένο τὸ κεφάλαιο, ἂς μοῦ δώσουν λιγότερα». Ὁ ἐπίσκοπος δὲν τὸ δέχθηκε αὐτὸ, τοῦ εἶπε ὅτι ἀρκεῖται στὴν παραχώρηση ἀπὸ μέρους του τῶν τόκων. Τότε βγάνει καὶ τοῦ δίνει τὶς πενήντα λίτρες χρυσᾶφι καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ φύγει, ἀφοῦ ἔκανε πάλι λόγο καὶ τὸν εὐχαρίστησε γιὰ τὴν παραχώρηση, ὅπως εἶπε, τῶν τόκων.

«Αὐτὴ ἦταν ἡ κρυφὴ ἐργασία τοῦ θείου Ἀπολλινάριου, αὐτὴ ἦταν ἡ καλὴ πράξη καὶ συμπόνια του. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Θεὸς βοήθησε τὸν νέο μὲ τὴν εὐλογία του, ὥστε νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὴ φτώχεια του καὶ νὰ ἐπανέλθει στὴν θέση ποὺ ἦταν πρὶν, αὐτὸς καὶ οἱ γονεῖς του, νὰ διαπρέψει σὲ πλοῦτη καὶ χρήματα, ἀλλὰ συνάμα καὶ ψυχικὰ νὰ ὠφεληθεῖ». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια κλείνει τὴν ἀφήγησή του γιὰ τὸν ἐν ἁγίοις ἀδελφῶ Ἀπολλινάριος ὁ Ἰωάννης Μόσχος.

Μερικὰ συμπεράσματα

Στὴ διήγηση αὐτὴ διαφαίνεται τόσο ἡ «ποιμαντικὴ φαντασία» ὅσο καὶ τὸ «ποιμαντικὸ τᾶκτ» τοῦ εὐλογημένου ἐκείνου ἐπισκόπου. Μιὰ φαντασία, ὅμως, ποὺ δὲν ἀ-

φήνεται ἀχαλίνωτη σὲ κάθε εἶδους φαντασίες ἢ φαντασιώσεις, ἀλλὰ ἀναμένει τὴν «θεόθεν κίνησιν». Ἐπιδιώκει τὸ ἀπόρρητο γιὰ νὰ μὴν ἐκτεθεῖ οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ὁ νέος. Ἐφόσον στὴν ἐνέργειά του αὐτὴ ἐμπλέκονται καὶ συνεργάτες, πρέπει νὰ ἐξασφαλισθεῖ ἡ ἐχεμύθειά τους. Ἡ προσφορά τῆς «μικρᾶς ἀγάπης» ποὺ ἀναφέρει τὸ πρωτότυπο κείμενο δὲν γίνεται ἀδασάνιστα. Πρέπει νὰ ἔλθει μὲ φυσικὸ τρόπο, νὰ εἶναι ἀληθοφανής, ἔτσι ὥστε καὶ στὴν ἔσχατη πενία του ὁ νέος νὰ αἰσθάνεται ἀξιοπρεπής· κι ὄχι μόνο νὰ μὴ νοιώσει μειονεκτικὰ ἀπὸ τὴν εὐεργεσία ποὺ θὰ δεχθεῖ, ἀλλὰ νὰ ἔρθει σὲ θέση ὑπεροχῆς, ἐπειδὴ παραχωροῦσε μέρος τῶν δῆθεν δικαιωμάτων του (τοὺς τόκους).

Ἡ σκηνοθεσία εἶναι πλήρης, σιγηρὴς ἐναλλάσσονται καὶ παίζονται ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Τὸ τάκτ στὴν προκειμένη περίπτωση ἀποφεύγει φαινομενικὰ τὴν λεπτότητα. Τὴ θέση τῆς καταλαμιδάνει ἢ ταραχή, ἢ ἀποστροφή, ἢ ἐπίπληξη, ἢ ἐπιφυλακτικότητα, ἢ ἀναβολή, ἢ κατόπιν παρακλήσεως ἐνδοτικότητα. Στὴ συνέχεια ἐπανέρχεται ἢ διάκριση, ἢ εὐχαριστία, ἢ ἐπευλόγηση.

Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν, πόσο ἀποτελεσματικὴ μπορεῖ νὰ εἶναι μιὰ ποιμαντικὴ διακονία ποὺ χρησιμοποιοῖ τὴ δημιουργικὴ φαντασία μὲ διακριτικότητα, αἰσθηματικὰ διακρίσεις καὶ μὲ ἀποφυγὴ κάθε φιλανθρωπικῆς ἐπιδείξεως.

Ποιμαντικὴ φαντασία σὲ μείζονα καὶ ἐλάσσονα κλίμακα

ΤΟΥ ΑΒΒΑ ΔΩΡΟΘΕΟΥ *

Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ: «Εἶμαι φτωχὸς καὶ δὲν ἔχω νὰ ἐλεήσω». Γιατί, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν μπορεῖς νὰ δώσεις, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ πλούσιοι ποὺ ἔβαζαν τὰ δῶρα τους σὶν γαζοφυλάκιο, δῶσε δυὸ λεπτὰ (Μάρκου ιβ' 41 - Λουκᾶ κα' 3), ὅπως ἡ φτωχὰ ἐκείνη χήρα. Καὶ τὸ δέχεται ὁ Θεὸς ἀπὸ μέρους σου καλύτερα κι ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν πλουσίων.

Οὔτε αὐτὰ δὲν ἔχεις; Ἐχεις ὅμως δύναμη σωματικὴ καὶ μπορεῖς μὲ τὴ διακονία σου νὰ ἐλεήσεις τὸν ἄρρωστο.

Δὲν μπορεῖς αὐτό; Μπορεῖς μὲ τὸν καλὸ σου λόγο νὰ παρηγορήσεις τὸν ἀδελφὸ σου. Ἐλέησέ τον λοιπὸν μὲ τὸν καλὸ σου λόγο καὶ ἄκουσε αὐτὸν ποὺ λέει: «Εἶναι προτιμότερος ὁ καλὸς λόγος ἀπὸ τὰ ὑλικά δῶρα» (Σοφία Σειράχ ιη' 16).

Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι οὔτε μὲ τὸ λόγο δὲν μπορεῖς νὰ ἐλεήσεις. Μπορεῖς ὅμως, ἂν ὀργιστεῖ μαζί σου ὁ ἀδελφός σου, νὰ τὸν ἐλεήσεις καὶ νὰ τὸν ὑπομείνεις τὴν ὥρα τῆς ταραχῆς του, ἀφοῦ τὸν βλέπεις νὰ ἐπιρρεάζεται ἀπὸ τὸν κοινὸ ἐχθρὸ (διάβολο). Καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ πεῖς ἕνα λόγο καὶ νὰ τὸν τaráξεις περισσότερο, νὰ σιωπήσεις καὶ νὰ ἐλεήσεις τὴν ψυχὴ του, παίρνοντας τὴν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Μπορεῖς πάλι ἂν ἁμαρτήσῃ εἰς βάρος σου ὁ ἀδελ-

* Ἔργα Ἀσκητικά, κεφάλαιο ΙΔ', παράγραφος 158, Ἀθήναι, Ἐκδ. «Ἐτοιμασία», 1981, σ. 345, 347.

φρός σου, να τον ελεήσει και να του συγχωρέσει την
 άμαρτία για να πάρεις και συ από το Θεό άφεση.
 Γιατί λέει η Άγία Γραφή: «Συγχωρέσει για να συγ-
 χωρευθεείτε» (Λουκά 5'37). Και βρίσκεσαι στη θέση
 να ελεείς την ψυχή του αδελφού σου, συγχωρώντας
 τον για όσα άμάρτησε εις βάρος σου. Γιατί ο Θεός
 μās έδωσε την εξουσία, αν θέλουμε, να συγχωρούμε
 ό ένας του άλλου τα άμαρτήματα. Και ναί μέν, δεν έ-
 χεις τη δυνατότητα να ελεήσει το σώμα του αδελφού
 σου, ελεείς όμως την ψυχή του. Και ποιά μεγαλύτερη
 έλεημοσύνη υπάρχει από εκείνη που προσφέρεται στην
 ψυχή; Γιατί όπως ακριβώς η ψυχή έχει μεγαλύτερη
 αξία από το σώμα, έτσι και η έλεημοσύνη που προσ-
 φέρεται στην ψυχή έχει μεγαλύτερη αξία απ' αυτή
 που γίνεται στο σώμα.

“Ωστε λοιπόν κανένας δεν μπορεί να πει: «Δεν
 μπορώ να κάνω έλεημοσύνη». Ο καθένας μπορεί, κα-
 τὰ τη δύναμή του και ανάλογα με την κατάσταση του.
 Μόνον, να έχει κανείς το νοῦ του, το καλό που κάνει,
 να το κάνει με επίγνωση, όπως είπαμε και για κάθε
 άλλη άρετή.

★

Κι αν δεν έχεις πλεόνασμα καρδιάς,
 εκεί σε θέλω.
 'Απ' το υστέρημα τής καρδιάς να δώσεις!

Δοσθέου Καστόρη, 'Από τις υποθήκες.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Πανσέληνος.

ΕΝΑΣ ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Ἡ Ὀλόκληρη ἢ Ἑλλάδα γίνεται, ιδιαίτερα τώρα τὸ καλοκαίρι, ἓνα ἀπέραντο ξενοδοχεῖο, ἓνας ξενώνας μὲ συνεχὴ κίνηση ἀφιξέων καὶ ἀναχωρήσεων, ὅπου ξένοι, ἀλλοδαποὶ καὶ Ἕλληνες, περνοῦν σὲ κάποια γωνιά τῆς Ὀλόκληρης ἢ μέρος τῆς ἀδειάς τους, διακόπτοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὶς συνηθισμένες ἀσχολίες τοῦ ὑπόλοιπου χρόνου.

Δὲν ἔχω τὴν πρόθεση στὸ σημερινό μου σημείωμα νὰ θίξω τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα ποὺ προκαλεῖ ἢ μπορεῖ νὰ προκαλέσει ὁ τουρισμὸς στὴ χώρα μας καὶ ἡ παρουσία τῶν ξένων τουριστῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἄλλοι, ἀρμοδιότεροι, ἔχουν ἀσχοληθεῖ καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὶς ποικίλες πτυχές καὶ διαστάσεις αὐτοῦ τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ποιμαντικὴ του ἀντιμετώπιση. «Τὸ πρόβλημα τοῦ τουρισμοῦ σὲ μιὰ μικρὴ χώρα ὅπως ἡ Ἑλλάδα, εἶναι νὰ μπορέσει νὰ πουλήσει τὸν ἥλιο τῆς χωρὶς νὰ πουλήσει τὴν ψυχὴ τῆς» (Ζάκ Λακαριέρ).

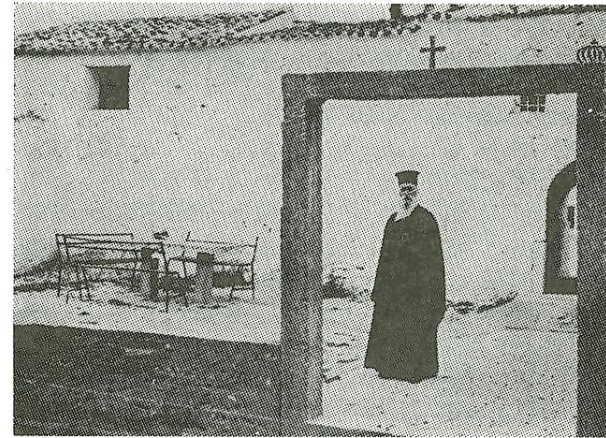
Ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ γιὰ λίγο, τώρα τὸ καλοκαίρι, νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὸν ἀσφυκτικὸ κλοιὸ τῆς πόλης. Πηγαίνει ν' ἀναπνεύσει λίγο καθαρότερο ἀέρα, ν' ἀναπαυθεῖ σωματικὰ, ν' ἀναπνεύσει καὶ ψυχικὰ, νὰ βρεῖ ἓνα τόπο ἀναφυγῆς καὶ ψυχαγωγίας, ὅπου θὰ διασκεδάσει ἔγνοιες καὶ φροντίδες, δυσκολίες καὶ στενοχώριες, θὰ ἀρχίσει κ: αὐτὸς ἓνα εἰκοσαήμερο ἐκπτώσεων στὰ «ὑπόλοιπά» του, γιὰ νὰ ἀναγευθεῖ καὶ νὰ ἐπιστρέψει μὲ καινούργιες δυνάμεις στὸν γινώριμο χῶρο τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἀσχολιῶν του. Στὶς διακοπὲς ἀποζητᾷ τὸ νέο, τὸ ἀγνωστο, νέες ἐμπειρίες καὶ καταστάσεις, ἀφορμὲς νὰ ξεβγεῖ καὶ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ συνηθισμένο.

Γιὰ πολλούς, ἡ ἔξοδος αὐτή, μπορεῖ νὰ εἶναι ἀναζήτηση καὶ βαθύτερη γνωριμία μὲ τὸν ἑαυτό τους, τὸ βαθύτερο εἶναι τους, εὐκαιρία νὰ ἔλθουν εἰς ἑαυτούς, «νὰ βροῦν τὴν ψυχὴ τους, τὸ τετράφυλλο δάκρυ», ποὺ λέει κι ὁ ποιητής!

Πρώτης τάξεως εὐκαιρία

Σ' αὐτούς τοὺς τόπους λοιπὸν τοῦ παραθερισμοῦ, ἡ παρουσία ἐνὸς καλοῦ ποιμένα εἶναι πολύτιμη. Γνωρίζουμε πόσο δύσκολη εἶναι ἡ διαποίμανση τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς αὐτὲς οἱ δυσκολίες νὰ προέρχονται μόνο ἀπὸ τοὺς ποιμαινομένους. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι: πολλές φορὲς ἡ συμπεριφορὰ, ἡ ἀμφίεση, ὁ τρόπος ζωῆς τους δυσκολεύει τὸν ποιμένα νὰ τοὺς προσεγγίσει: νὰ μὴν ξέρει κι ὁ ἴδιος πῶς ν' ἀρχίσει: καὶ πῶς νὰ τελειώσει μιὰ συζήτηση μαζί τους. Εὐκαιρίες δίνονται, ἀσφαλῶς, πολλές γιὰ μιὰ πρώτη ἐπαφή. Ὁ γὰρ, μὲ τίς συνήθειες καὶ τίς ἔκτακτες ἀκολουθίες του, τίς λειτουργίες, τὸν ἑσπερινά, τίς παρακλήσεις, βαπτίσεις, γάμους, τὰ πανηγύρια, εἶναι μιὰς πρώτης τάξεως εὐκαιρία νὰ γνωρίσουν οἱ παραθεριστὲς τὸν παπὰ τῆς προσωρινῆς ἐνορίας τους.

Ὁ ἱερεὺς μπορεῖ μὲ ἰδιαίτερη ἀνακοίνωση, γραπτὴ ἢ προφορικὴ, νὰ ἔχει γνωστοποιήσει: ἡμερομηνίες, ὥρες ἐνάρξεως καὶ τέλους τῶν διαφόρων ἀκολουθιῶν, ἀλλὰ καὶ τίς ὥρες ποὺ μπορεῖ κάποιος νὰ τὸν βρεῖ στὸ ναό. Συμβαίνει πολλές φορὲς νὰ ρωτᾶμε στὸ τοπικὸ ξενοδοχεῖο γιὰ τὴ λειτουργία καὶ δὲν γνωρίζουν ἕαν, πότε καὶ ποῦ θὰ γίνεῖ. Μιὰ ἐνημέρωση, λοιπὸν, εἶναι χρήσιμη. Σήμερα, ποὺ ζοῦμε στὸν αἰῶνα τῆς πληροφόρησης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ στεροῦμε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τίς τυπικὲς αὐτὲς πληροφορίες, ποὺ μπορεῖ ν' ἀποδεχτοῦν οὐσιαστικὰ στὴ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου. Ἡ ἀκριδὴς τήρηση αὐτῶν

Ἐποδοχὴ καὶ χειραγωγία στὴν πίστη.

τῶν ἀνακωνώσεων εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὸν ποιμένα ὥστε νὰ μὴ χάσει τὴν ἀξιοπιστία του.

Μαθητεία σὲ νέους... ρυθμοὺς ζωῆς

Τὸ ἑορτολόγιο, πυκνὸ καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες, ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει χρονικὴ ἀνεση στὴν περίοδο τῶν διακοπῶν, μπορεῖ νὰ φέρει τοὺς πιστοὺς σ' ἕναν ἄλλο ρυθμὸ ζωῆς, σὲ μιὰ λειτουργικὴ ἀναπνοὴ κατὰ τίς ἐναλλαγὲς τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύχτας, τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκοταδιοῦ, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ φεγγαριοῦ, ποὺ γίνονται περισσότερο αἰσθητὲς στὴν ὑπαιθρο καὶ ποὺ ἡ Ἐκκλησία ἔχει φροντίσει νὰ περιλάβει: στὴ νυχθήμερη λατρεία της. Μαθητεία, λοιπὸν, σὲ νέους... ρυθμοὺς ζωῆς, μὲ χειραγωγὸ τὸν διακριτικὸ ἱερέα μπορεῖ νὰ γίνουν αὐτὲς οἱ διακοπές. Μὲ εὐγνωμοσύνη ἀναπολοῦμε μορφές ἱερέων, ποὺ στίς διάφορες καλοκαιρινὲς περιπλανήσεις μας στάθηκαν κοντὰ μας καὶ μᾶς βοήθησαν, ἀκόμα καὶ μόνο μὲ τὴν παρουσία τους, ν' ἀνακαλύψουμε ἕναν ἄλλο κόσμο.

Ευλόγημένες συναντήσεις, για τις οποίες πολλά θά είχαμε να πούμε και να γράψουμε. Αφήνουμε, όμως, το έργο αυτό σε δοκιμότερες γραφίδες για να μας περιγράψουν τέτοιες λυτρωτικές συναντήσεις.

Συνήθως, επιστρέφοντας οι άνθρωποι από τις διακοπές τους, αναφέρονται με νοσταλγία σε ταξιδιωτικές εντυπώσεις, σε περίεργα και αξιοθέατα που είδαν και παρατήρησαν. Ακούμε επίσης διηγήσεις για καλούς ποιμένες που στέκουν άσβυστες λαμπάδες στο *εργο της ύποδοξης*, τόσο στην υλική όσο και πνευματική φιλοξενία των παρεπιδημούντων αδελφών και ξένων που συνήγαγον (πρβλ. Ματθαίου κε' 25).

Ας παρακολουθήσουμε, εϋθὺς ἀμέσως, μιὰ τέτοια καλοκαιρινή ποιμαντική διακονία. Παραθέτουμε «ζωντανές σκηνές» από την ήθιογραφική μελέτη του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Μηθύμνης κ. *Ίακώβου, Υπηρέτης και Οικονόμος, Καλλονή 1974*, σ. 10-16, που θά μπορούσαμε να επιγράψουμε «καλοκαιρινὰ θαύματα», έτσι ακριβῶς ὅπως τὰ χαρακτηρίζει στο τέλος του βιβλίου ὁ ἀφηγητὴς ἐπισκέπτης τοῦ νησιού. «Ὅλες αὐτὲς οἱ «σκηνές» ἔχουν νὰ ποῦν σὲ ὄλους μας πολλά. Τὸ ἀπόσπασμα δείχνει τὸν Ἀντώνη, πὸν πέρασε τὸ καλοκαίρι τοῦ σ' ἕνα νησί τοῦ Αἰγαίου, νὰ διηγεῖται τίς διακοπές του στὸ φίλο του Γρηγόρη.

Ἐπισημαίνω μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, μιὰ ἀκόμα διήγηση ἀπὸ τελευταῖο δημοσίευμα τοῦ Σεβασμιωτάτου. «Ὁ Παπα - Μιλτιάδης ὁ Ταλιανῆς» περιλαμβάνεται στὸ βιβλίο του, *Ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Πλωμαρίου* (Πρόσωπα καὶ πράγματα πὸν ἔφυγαν), Μυτιλήνη 1983, σ. 46-48.

Οἱ φωτογραφίες πὸν κοσμοῦν τίς σελίδες τῶν περὶ πλανήσεων προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ φίλου ἱατροῦ κ. Γιάννη Παπαδόπουλου, τὸν ὁποῖο καὶ εὐχαριστῶ πὸν μὲ προθυμία τίς παραχώρησε πρὸς δημοσίευση.

Καλοκαιρινὰ Θαύματα

ΤΟΥ κ. *ΙΑΚΩΒΟΥ* Μητροπολίτου Μηθύμνης

Ὁ Ἀντώνης, ὑπάλληλος γραφείου, τριαντάρης πέρασε τὸ καλοκαίρι τοῦ σ' ἕνα νησί τοῦ Αἰγαίου. Τύπος μοναχικὸς καὶ δύσκολος πὸν γυρεύει πάντα τὸ καινούργιο, δὲν ἄφησε τόπο καὶ μέρος τοῦ ἄμορφου νησιού πὸν νὰ μὴν ἐπισκεφθῆ. Τίς πρώτες μέρες ἄρχιζε τίς ἐκδρομὲς τὸ πρωτὶ, πολὺ πρωτὶ καὶ τέλειωνε τὸ βράδυ κατάκοπος. Οἱ καταπράσινοι λόφοι, οἱ γραφικὲς ρεματιές, τὰ σκιερὰ λαγκάδια, τὰ ὑψηλὰ δένδρα μὲ τὴν πυκνὴ φυλλωσιά, οἱ κάμποι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἡ ὀλοκάθαρη θάλασσα, ἡ κατάσπρη ἀμμουδιά... Καὶ πάνω ἀπ' ὅλα οἱ διάφοροι τύποι τοῦ νησιού, μὲ τὴν ἰδιαιτέρη τους νοοτροπία, τὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα.

Τὰ νησιά μας πραγματικὰ εἶναι ἄμορφα. Καὶ πρὸ παντὸς τὸ καλοκαίρι.

Ἔτσι τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἰδῆ καὶ μάθῃ πολλά.

Καὶ τὰ διηγεῖτο μὲ τόση ἄρεσι.

Ἀπόψε οἱ δύο φίλοι πάλι μαζί συζητοῦν τὰ περασμένα. Κουρασμένος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ σημερινὴ ρουτίνα τῆς ζωῆς, πάντα κάτι ζητάει γιὰ νὰ ξεποστάσῃ, πὸν ἄγνό, πὸν ἀνθρώπινο.

Σιγὰ - σιγὰ ἔφτασαν στὸ καλοκαίρι, στίς διακοπές, στὸ νησί.

Καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν ἄρχισαν τὸ θέμα.

— Δὲ μοῦ λὲς γιὰ τὸ νησί σου καὶ τίς ἄμορφιές του πὸν εἶδες;

— Ἔχεις διάθεσι ν' ἀκούσης;

— Εἶμαι γεμάτος ἀδτιά.

Ἦταν βράδυ και δὲν ξέρω πῶς βρέθηκα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ. Μιὰ χαμηλή, κάτα-σπρη ἐκκλησιὰ, μὲ ἀλλή και τοῖχο γύρω. Κατέβηκα τρία σκαλιὰ τῆς ἀλλῆς και βρέθηκα μπροστὰ στὴν πόρτα. Ἔκανα τὸ σταυρό μου και μπῆκα μέσα. Δεξιά βλέπω τὸ παγκάρι, ἓνα μικρὸ παγκάρι μὲ κεριὰ ἐπάνω και ἓνα κοντι γιὰ τὰ λεπτά. Εἶχε θυμᾶμαι και μιὰ ἐπιγραφή γιὰ τοὺς χριστιανούς. «Ρίπτετε τὸν ὀβολόν σας ἐντὸς τοῦ κοντιου». Αὐτὸ ἔκανα κι' ἐγώ. Ἐρριξα τὸν ὀβολό μου, πῆρα τὸ κεράκι μου και βάρδια γιὰ τὸ μανουάλι ποὺ ἦταν δίπλα.

— Γιατί σταμάτησες; Ρώτησεν ὁ Γρηγόρης.

— Μὰ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀποκάλυψη ποὺ σοῦ ἔχω ὑποσχεθῆ.

— Λέγε λοιπόν... Τί ἦταν;

— Ἐνας σεβάσμιος παπᾶς, ὁ...

— Στάσου ἀγαπητέ μου, τὸν διέκοψε ὁ φίλος του. Μὰ γιὰ παπάδες θὰ μιλάμε τώρα; Ἀνακάλυψες στὸ νησι ἓνα παπᾶ και τόσο σὲ συγκλόμισε ποὺ τόσες μέρες τώρα μὲ παιδεύεις γιὰ νὰ μοῦ περιγράψης τὴν... ἀποκάλυψί σου; Ἄσε με ἀδελφέ...

— Ἀγαπητέ μου, μὴ βιάζεσαι. Γιατί βλέπω πῆρες φόρα και δὲν κρατιέσαι. Ἄκουσε πρώτα...

— Τί νὰ ἀκούσω ἀγαπητέ. Βοῆκες ἓνα παπᾶ στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ νησιοῦ και μέρες τώρα μοῦ ἐπαλαμβάνεις τὰ ἴδια... Ἄσε με νὰ χαρῆς...

— Ἄκουσε Γρηγόρη. Θεὸς νὰ συνεχίσω ἢ ὄχι; Ἐτσι σοβαρὰ σὲ ἐρωτῶ.

Φαινομενικὰ ὁ Ἀντώνης ἔκανε τὸ θυμωμένο...

— Καλὰ βρὲ ἀδελφέ ἀκούω. Ἀλλὰ λέγε νὰ τελειώνουμε... Τί ἔγινε τέλος πάντων μὲ τὸν παπᾶ ποὺ εἶδες πίσω ἀπὸ τὸ παγκάρι;

— Ἦταν ἓνας σεβάσμιος παπᾶς. Πενητάρης περὶπου. Καθόταν στὸ γραφεῖο και ἔγραφε μέσα σ' ἓνα ἀνοιχτὸ βιβλίο.

— Καλησπέρα, Δέσποτα...

— Καλησπέρα, παιδί μου, μοῦ ἀπάντησε. Ὅριστε.

— Πάτερ μου εἶμαι ξένος και ἔχω τρεῖς μέρες στὸ νησί σας. Περνώντας ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ σκέφθηκα νὰ μπῶ μέσα και νὰ προσκυνήσω. Σᾶς εἶδα στὸ γραφεῖο και εἶπα νὰ σᾶς χαρετήσω. Δὲν θέλω τίποτα.

— Ὅριστε, μοῦ ἐπανέλαβε. Καθίστε. Και μοῦ εἰδειξε μιὰ καρτέλα.

Ἐκάθισα δίπλα του. Και πρὶν προφθάσω ν' ἀπαντήσω στίς τυπικὲς ἐρωτήσεις του — πρώτη φορὰ δὰ μὲ ἔβλεπεν ὁ ἄνθρωπος — βλέπω μιὰ κοπέλλα νὰ μπαίνει στὴν ἐκκλησιὰ και νὰ κατευθύνεται στὸ παγκάρι. Θέλησε νὰ πάρη κερὶ. Σταμάτησε λίγο. Μᾶς κύνταξε και πάλι κάτι ἔφαχνε στὸ παγκάρι. Σὲ λίγο ἔρχεται σὲ μᾶς και κρατώντας ἓνα εἰκοσόφραγκο στὸ χέρι, τὸ δείχνει στὸν παπᾶ και τοῦ λέγει:

— Μοῦ τὸ χαλαῖτε, παρακαλῶ;

— Παιδί μου, ἐδῶ δὲ χαλαῖμε, φιάχνουμε ἦταν ἡ ἀπάντησι.

— Πάτερ μου, μπορῶ νὰ καθίσω; ρώτησε ἡ κοπέλλα μὲ σεβασμό.

— Naί, παιδί μου, ὀριστε.

Καταλαβαίνει πῶς ἔπρεπε νὰ φύγω. Και πράγματι καληνύχτησα και ἔφυγα. Μοῦ ἔκανε ὅμως ἐντύπωσι ἡ ἐτοιμότητα αὐτοῦ τοῦ παπᾶ. «Δὲν χαλαῖμε ἐδῶ, ἀλλὰ φιάχνουμε»... Γιατί τὸ εἶπε; Τί σημασία ἔχει αὐτὴ ἡ ἀπάντησί του;

— Δὲν μπορεῖ και ὁ παπᾶς νὰ κάμη ἓνα λογοπαίγνιο; εἶπε ὁ φίλος μου.

—“Οχι, αγαπητέ μου. Νομίζω πώς αυτό δεν ήταν ένα απλό λογοπαίγνιο. Και εμένα μου έβασάνισε τη σκέψη. Γιατί τὸ εἶπε αὐτό;” Ἦθελα νὰ τὸ ξεχάσω, ἀλλὰ πάντα ἢ ἀπάντησι τοῦ παπαῦ μου ἐρχότανε στὸ νοῦ μου. «Δὲν χαλάμε, ἀλλὰ φιάχνουμε...».

— Τὸπε ἔτσι γιὰ νὰ πῆ κάτι ἀπλούστατα.

—“Οχι. Ἐγὼ κατάλαβα κάτι βαθύτερο.

— Δηλαδή; Ποιὸ εἶναι τὸ βαθύτερο;

— Τὸ ἔμαθα, ὅταν σὲ λίγες μέρες πέρασα πάλιν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Ἦταν ἡσυχία καὶ ὁ παπαῦ καθόταν στὴ συνηθισμένη του θέσι. Μόνος του ἄρχισε τὴ συζήτησι. Δὲν ἦταν βέβαια δυνατό νὰ τὸν ἐρωτήσω ἐγώ. Ἄλλ’ ἐκεῖνος φαινόταν ὅτι ἤθελε νὰ μοῦ μιλήσῃ γιὰ τὴν περίπτωσι αὐτή. Καὶ ἄρχισε:

— Θυμᾶστε προχθές, μὲ τὴν κοπέλλα ποὺ μοῦ ζήτησε νὰ τῆς χαλάσω τὸ εἰκοσόφραγκο;

— Ναι πάτερ μου. Ὁμολογῶ πὼς μοῦκανε πολὺ μεγάλη ἐντύπωσι ἢ ἀπάντησί σας. Καὶ πολλὰς φορὰς ρώτησα τὸν ἑαυτό μου. Ποῦ ἐγνώριζεν ὁ παπαῦ τὴν ἐπιθυμία τῆς κοπέλλας καὶ εἶχεν ἔτοιμη τὴν ἀπάντησι;

—“Ἀκουσε, παιδί μου. Ἐδῶ μέσα γίνονται πολλὰ τέτοια θαυμαστὰ πράγματα σχεδὸν κάθε ἡμέρα. Ἔτσι καὶ προχθές. Ὅταν ἐφύγατε, ἔκατσε ἢ κοπέλλα στὸ κάθισμα ποὺ μοῦ ζήτησε. Ἐκατσε γιὰ λίγο μόνο.

— Ἐφυγε βέβαια στὴ δουλειά της, συμπλήρωσα.

—“Οχι. Ἐκατσε ἐκεῖ. Καὶ μὲ τὸ χέρι του μοῦ ἔδειξε ἐπάνω, κοντὰ στὸ ἱερὸ βῆμα, ἓνα μέρος ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσε γιὰ νὰ ἐξομολογῇ τοὺς ἐνορτίτες του.

— Δηλαδή ζήτησε νὰ ἐξομολογηθῇ;

— Ἀκριβῶς. Ἦταν ἔτοιμη σχεδὸν γιὰ τὴν ἐξομολόγησι. Ὡρμη. Κι’ ὅταν ἐφυγε, δὲν εὗρισκε λό-

γους νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριο γι’ αὐτὴ του τὴ μεγάλη δωρεὰ καὶ εὐεργεσία.

— Μὰ δὲ σᾶς βλέπει τακτικά; Δὲν εἶναι ἀπὸ τὴν ἐνορία σας; Ρώτησα.

—“Οχι, εἶναι ξένη καὶ παραθερίζει. Βλέπεις, παιδί μου, ἦλθε καὶ γι’ αὐτὴν ἡ ὥρα τῆς χάριτος ποὺ τὴν προσκάλεσε στὴ μετάνοια καὶ τὴ διόρθωσι.

— Πάτερ μου, πολὺ μὲ συγκινεῖ αὐτὴ ἢ ἱστορία. Ἰδιαιτέρως δέ, γιὰ τὴν τῶρα πορὸ ὀλίγον μοῦ εἶπατε πὼς ἐδῶ γίνονται πολλὰ τέτοια κάθε μέρα. Δηλαδή ὅποιος ἔλθῃ ἐδῶ πρέπει νὰ μπῆ, σώνει καὶ καλά, στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ.

— Μακάρι νὰ ἦταν ἔτσι, παιδί μου. Ἄλλὰ δὲ γίνεται πάντα. Νά, πορὸ ὀλίγον εἶχα ἓνα ἐπεισόδιο, μπορῶ νὰ πῶ συγκλονιστικό. Κρίμα ποὺ δὲν ἦλθατε λιγάκι ἐνωρίτερα. Θὰ ἦταν δυνατό νὰ γίνεταί «αὐτόπτης μάρτυς».

— Πάτερ μου, ἂν ἐπιτρέπεται, μπορεῖτε νὰ μοῦ πῆτε σχετικὰ.

— Ναι, παιδί μου, ἄκουσε. Στὸν κόσμον αὐτὸ ζοῦνε ἀνακατεμένοι οἱ καλοὶ καὶ οἱ κακοί. Λοιπὸν ἓνας κακὸς ἄνθρωπος, μπῆκε μιὰ μέρα στὴν ἐκκλησιάν αὐτὴ, σὰν τὴν καλὴν αὐτὴν ὥρα ποὺ ἐργάζομαι στὸ γραφεῖο, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ. Πῆρε τὸ κεράκι του, καὶ προχώρησε. Ἐγὼ δὲν παρακολούθησα πὼς δὲν βγήκε ἔξω, ἀλλὰ ἀνέβηκε καὶ κρῦφθηκε στὸν ἄμβωνα. Καὶ τὴ νύχτα ποὺ ἦταν ἐρημιὰ καὶ σκοτεινιά, κατέβηκε, ἔσπασε τὸ παγκάρι καὶ πῆρε ὅλα τὰ λεπτὰ καὶ ἐφυγε ἀπὸ τὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἱεροῦ. Γι’ αὐτὸ ἔκτοτε παρακολουθῶ ὅλους ὅσοι μπαίνουν στὴν ἐκκλησία τὴ νύχτα. Ὅλους ἀνεξαιρέτως.

— Ἐντόπωσι μοῦ κάνει αὐτό, πάτερ μου. Ἄλλὰ

μήπως δὲν τὰ διαβάζομε κάθε μέρα στὶς ἐφημερίδες; Χάλασε ὁ κόσμος.

— Καὶ ἔτσι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῶ.

— Θὰ σᾶς διακόψω καὶ πάλι, πάτερ μου. Γιατὶ δὲν κλείνετε νωρὶς τὴν ἐκκλησιά καὶ νὰ φύγετε, παρὰ πρέπει νὰ μένετε καὶ τὴ νύχτα νὰ ἐργάζεσθε;

— Αὐτὸ γίνεται γιὰ πολλοὺς λόγους. Πρῶτα γιατί δὲν ἔχω τὴν ἡσυχία στὸ σπίτι μου· αὐτὴ ποὺ ἔχω ἐδῶ. Εἶναι βλέπεις καὶ τὰ παιδιά. Διαβάζουν, μιλοῦν, συζητοῦν... Ἐπειτα μὴ λησμονεῖτε καὶ τὴν ὥρα τῆς χάριτος ποὺ εἴπαμε πάρα πάνω. Πάντα αὐτὴ τὴν ὥρα κᾶτι θὰ γίνῃ γιὰ νὰ οδηγηθῇ μιὰ ψυχὴ στὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ.

— Ναί, πάτερ μου, ἔχετε δίκιο. Ἄκουώ τὴ συνέχεια.

— Λοιπὸν καὶ πρὸ ὀλίγον, ἦλθε μιὰ κοπέλλα, φοιτήτρια, καὶ πῆρε τὸ κεράκι τῆς καὶ ἄρχισε νὰ ἀσπάζεται μετὰ τὴ σειρά ὅλες τὶς ἅγιες Εἰκόνες. Ἔργαζόμουνα καὶ παρακολουθοῦσα. Προσκύνησε ὅλες τὶς Εἰκόνες.

— Περίεργο, διέκοψα.

— Καὶ ἔπειτα, συνέχισεν ὁ παπᾶς, ὅταν πιά ἐφθασε στὴν τελευταία Εἰκόνα γύρισε πρὸς τὸ παγκάρι, ἔτοιμη νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Καὶ τότε ἔγινε τὸ θαῦμα.

— Ποιὸ θαῦμα, πάτερ μου;

— Ἄκουστε. Αὐτὰ ποὺ θὰ σᾶς πῶ συνέβησαν μέσα σὲ δυὸ-τρία δευτερόλεπτα. Σὰν νὰ ἦταν πιὸ μπροστὰ γραμμένα. Σὰν νὰ κάναμε πρόβες ὁλόκληρες μέρες.

— Περίεργο, συνέχισα.

— Ναί, παιδί μου. Ἡ κοπέλλα πλησιάζει τὸ παγκάρι.

κάρου μ' ἓνα βῆμα θὰ βρισκόταν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά. Καὶ τότε, γύρισε καὶ με εἶδε. Σηκώθηκα ἀμέσως λέγοντας, ἔλα παιδί μου· καὶ βρέθηκε ἡ κοπέλλα κρεμασμένη στὸ λαιμὸ μου σπαρταρώντας με μεγάλα

Πῆρε τὸ κεράκι τῆς καὶ προσκύνησε ὅλες τὶς εἰκόνες.

αναφιλητά. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ σκηνή αὐτὴ μὲ συνεκλό-
νισε καὶ μὲ πολλὴ δυσκολία προσπάθησα νὰ ἐλευθερω-
θῶ ἀπὸ τὰ χέρια της, ποὺ εἶχαν ἀγκαλιάσει τὸ λαιμὸ
μου...

— Γιὰ φαντάσου, διέκοψα. Καὶ ὁ κίνδυνος τῆς
παρεξηγήσεως;

— Σωστό· σκέφθηκα κι' αὐτό. Γιατί, ἂν ἤρχετο
κανεὶς τὴν ὥρα ἐκείνη τῆς νύχτας στὴν ἐκκλησιά καὶ
ἔβλεπε αὐτὴ τὴ σκηνή, δὲν ξέρω ἂν θὰ ἦταν δυνατὸ
νὰ ἀντιληφθῆ τὴν πραγματικότητα.

— Ἐδνυχῶς ὅμως πάτερ μου, δὲν ἦλθε κανεὶς,
συμπλήρωσα.

— Πράγματι δὲν ἦλθε κανεὶς. Καὶ εἶχαμε ὅλο τὸν
καιρὸ νὰ συμπληρώσωμε τὴν ὥρα τῆς χάριτος.

— Δηλαδή καὶ ἐκείνη, διέκοψα...

— Ἀκριβῶς καὶ ἐκείνη σὲ λίγο ἦταν καθισμένη
ἐκεῖ ἐπάνω καὶ ὁμολογοῦσε τὶς ἀδυναμίες της.

— Καὶ ποιός, πάτερ μου, εἶναι χωρὶς ἀδυναμίες;

Πρὶν μοῦ ἀπαντήση, κάποιος μπῆκε στὴν ἐκκλη-
σιά καὶ ἦλθε κατ' εὐθεία στὸ γραφεῖο. Φαίνεται ἐγγώ-
ριζε τὸν παπᾶ, γιατί τοῦ μίλησε μὲ θάρρος καὶ ἐμπι-
στοσύνη.

Σηκώθηκα νὰ φύγω, ἀλλ' ὁ παπᾶς μοῦ ἔκανε
νεῦμα νὰ μείνω. Καὶ ἔμεινα.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Μπορεῖ, βέβαια, νὰ μὴν ἰσχύει πάντα ὁ ἰσχυρισμὸς
τοῦ ποιητῆ πὼς «μὲ τὴν πρώτη σταγόνα τῆς βροχῆς
σκοτώθηκε τὸ καλοκαίρι» (Ὁδυσσεύς Ἑλύτης). Μὲ
τὴν πρώτη, ὅμως, Σεπτεμβρίου ὁ κύκλος τοῦ καλοκαι-
ριοῦ, ποὺ συμπίπτει γιὰ τοὺς περισσότερους μὲ τὴν πε-
ρίοδο τῶν διακοπῶν, κλείνει, κι ὅλοι, ἐργάτες, ἐπαγγελ-
ματίες, ὑπάλληλοι, μαθητές, φοιτητές, δάσκαλοι, καθη-
γητές καὶ ἄλλοι ἐπιστρέφουμε μὲ βραδεία σπουδὴ στὶς
παρατημένες ἀπὸ καιρὸ ἐνασχολήσεις μας. Διακοπὴ στὶς
διακοπές, λοιπόν!

Μὲ ἄλλα λόγια, «ἐπέστη ἡ εἴσοδος τοῦ ἐνιαυτοῦ».
Ἡ Ἐκκλησία μας, στὴν πρώτη τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐορ-
τάζει τὴν ἀρχὴ τῆς Ἰνδίκτου, τοῦ νέου ἐκκλησιαστικοῦ
ἔτους, δηλαδή, καὶ κηρύσσει τὴν ἔναρξη μιᾶς καινούριας
χρονιάς ποὺ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου θέτει στὴ διάθεση ὅλων
νὰ τὴ ζήσουν μὲ τοὺς ρυθμοὺς καὶ τὴν ἀναπνοὴ τῶν
ἐορτολογικῶν κύκλων (πρὸβλ. Λουκᾶ δ' 19 καὶ Ἡσαΐου
ἕα' 2).

Πολλές φορές, ὅμως, ἀρχὴ καὶ τέλος συμπίπτουν,
κι ἴσως εἶναι τώρα μὲ τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ, ἡ κα-
τάλληλη στιγμή νὰ προσδοῦμε σὲ ἀπολογισμὸ τῆς ποι-
μαντικῆς διακονίας ποὺ ἐκτελέστηκε τοῦτο τὸ διάστημα.
Ὁ ἀπολογισμὸς αὐτὸς ἂς εἶναι εὐκαιριακὸς κι ἂς μὴν
ἀναζητοῦμε ἀκριβεῖς ἰσολογισμοὺς ἐνὸς προϋπολογισμοῦ
ποὺ δὲν κατατέθηκε ποτέ.

«Γυρίσαμε πάλι: στὸ φθινόπωρο,
τὸ καλοκαίρι: σὰν ἕνα τετράδιο

πού μᾶς κούρασε γράφοντας
μένει γεμάτο διαγραφές
ἀφηρημένα σχέδια στο περιθώριο
κι ἐρωτηματικά...».

(Γιῶργος Σεφέρης,
Ἕνας λόγος γιὰ τὸ καλοκαίρι).

Στὸ τεῦχος τοῦ Ἰουλίου, κάνοντας λόγο γιὰ τὶς εὐκαιρίες διαπομπάνσεως πού προσφέρονται στοὺς ποιμένες τὴν περίοδο τοῦ καλοκαιριοῦ δώσαμε δείγματα τέτοιας εὐεργετικῆς δράσεως. Πιστεύουμε ὅτι σὲ ὅλους τοὺς ἐφημερίους μᾶς δίδονται ἀφορμὲς γιὰ ἀνάληψη τέτοιου εἶδους πρωτοβουλιῶν. Τοὺς προσκαλοῦμε, λοιπόν, ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ, σήμερα, νὰ ἀποτυπώσουν σὲ λίγες ἢ περισσότερες γραμμὲς ἐπεισόδια καὶ περιστατικά πού τοὺς συνέβησαν, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο χειρίστηκαν αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, κι ἂν μποροῦν νὰ προσθέσουν ἀκόμα καὶ τὶς ἐντυπώσεις τους ἀπὸ τὸ πῶς δέχτηκαν οἱ ἄνθρωποι αὐτὴ τους τὴν προσφορά. Γιὰ ὅλους μᾶς θὰ εἶναι πολύτιμη αὐτὴ ἡ ἀνταλλαγὴ ποιμαντικῶν ἐμπειριῶν καὶ πηγὴ ἀμοιβαίου ἐμπλουτισμοῦ.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο παρακαλοῦμε τοὺς ἀγαπητοὺς μᾶς ἐφημερίους καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀναγνώστες νὰ μὴν διστάσουν νὰ ἀποστείλουν στὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ, γιὰ τὴ στήλη «Περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας», στιγμιότυπα ἀπὸ τὸ φετεινὸ ἢ προηγούμενα καλοκαίρια πού τοὺς ἔκαναν ιδιαίτερη ἐντύπωση, «παραδείγματος χάριν» γιὰ ἀνάλογες περιπτώσεις στὸ μέλλον. Ἄς ἀνατρέξουν γι' αὐτὰ στὸ προσωπικὸ ἡ μ ε ρ ο λ ὅ γ ι ο πού τηροῦν, γραπτῶς ἢ στὴ μνήμη τῆς καρδιάς τους καὶ τοὺς διαβεβαιώνουμε ὅτι τὰ σημειώματά τους θὰ τύχουν ιδιαίτερης προσοχῆς καὶ προβολῆς.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΙΝΑ

«Ἡ αὐγὴ μᾶς βρίσκει πλάι στὴν κουρασμένη λάμπα νὰ γράφουμε ἀδέξια καὶ μὲ προσπάθεια στὸ χαρτί»

ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις ἀπὸ καλοκαιρινὲς περιπλανήσεις μᾶς σὲ χώρους, πού τοὺς φώτιζε ἄπλετα ὁ αἰγαίοπελαγίτικος ἥλιος. Σὲ τοῦτο τὸ ὠραῖο φθινοπωρινὸ πρωί,

«... τὸ χῶμα κι ὁ χυμὸς τῶν δέντρων θὰ ὀρμοῦν ἀπὸ τὴ μνήμη σου γιὰ νὰ χτυπήσουν πάνω στὸ τζάμι αὐτὸ πού τὸ χτυπᾷ ἡ βροχὴ ἀπὸ τὸν ἕξω κόσμος»,

καθὼς λῆγει κι ὁ ποιητής.

Μνήμες, ἐνθυμήσεις, ἀπὸ τόπους κι ἀνθρώπους ξεστούς καὶ οἰκίους, πού σὲ καλοσῶριζαν καὶ σὲ ἀφηγαν νὰ δεῖς τὸν κόσμο τους, τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια τους, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες, τὰ ζητήματα πού τοὺς ἀπασχολοῦσαν καὶ τὰ προβλήματα πού ἀντιμετώπιζαν. Μικρά, καθημερινὰ τὶς περισσότερες φορές, ἀσήμαντα γιὰ μᾶς τοὺς ἀπέξω, σημαντικὰ ὅμως γιὰ ἐκείνους πού τὰ ζοῦσαν ἀπὸ μέσα. Ἄρα, σπουδαῖα κι ἄξια νὰ τὰ σπουδάσει κανεὶς καὶ νὰ τοὺς παρασταθεῖ. Γιατί, τελικὰ, αὐτὰ τὰ καθημερινὰ εἶναι πού ἀπαρτίζουν τὴ ζωὴ μᾶς καὶ μποροῦν νὰ γίνουν «ἐπιούσια» σὰν τὸν ἄρτον ἡμῶν, καὶ νὰ ὑπερβοῦν τὴ στενοχώρια τῆς ἡμέρας πού ἤδη περισσεύει (βλ. Ματθαίου στ' 34).

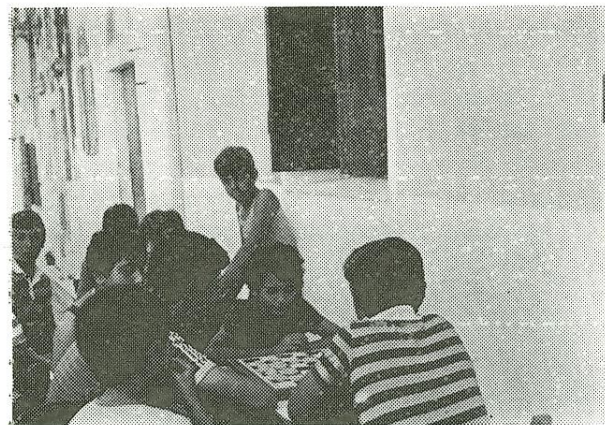
Δῶρον ἄδωρον...

Τὸ τέλος τῶν Παρακλήσεων ἢ τῆς Θ. Λειτουργίας μᾶς ἔδρισκε νὰ κουβεντιάσουμε στὸ προαύλιο τῶν ἱ. ναῶν

μέ τους έφημερίους μας και ν' ακούμε τόν πόνο τους για πιστούς πού δέν πολυεκκλησιάζονται και δέν συντρέχουν τήν Έκκλησία τους όσο θά έπρεπε. "Όχι, ότι δέν κρατάνε οί άνθρωποι: τά ήθη και τά έθιμα ή δέν κάνουν λειτουργίες και ακολουθίες, όταν οικογενειακά γεγονότα τó απαιτούν. Άλλά, νά, διαπιστώνουν κάποια έλλειψη γενικότερου ένδιαφέροντος για τήν Έκκλησία. Παρατηρούν ακόμα μιá μικρή áδιαφορία για τόν παπα και τήν εκκλησιά τού χωριού από τους ντόπιους.

Αυτοί πού ζούν στήν πρωτεύουσα και παραθερίζουν στό χωριό εκκλησιάζονται πιό συχνά από τους μόνιμους κατοίκους κι οί άλλοι πού έχουν ξεητευτεί όλο και στέλνουν χρήματα, όταν έχουν τόν τρόπο τους, για νά εκπληρώσουν ένα τάμα πού έκαναν σέ μικρότερη ή μεγαλύτερη ήλικία στόν "Αγίο τους. "Ο ένας απαιτεί νά τοποθετήσουν μιάν εικόνα πού ο ίδιος παρήγγειλε άλλοι χωρίς προσυνηγόηση και υποδεικνύει μάλιστα και τó μέρος πού θέλει νά αναρτηθεί. "Ο άλλος παραγγέλει: ν' αλλάξουν μέ δαπάνη του οί ωραίοι παλαιοί πολυέλαιοι, ύψηλης καλλιτεχνικής αξίας, μέ άλλους νεώτερους, ακριβούς στήν τιμή και πομπώδεις στήν όψη. "Ο λόγος τού παπα δέν εισακούεται κι ή πρότασή του τά χρήματα αυτά νά χρησιμοποιηθούν γι' άλλες ανάγκες πέφτει στό κενό.

Οί συχωριανοί του, πού βλέπουν ίσως τήν όρθότητα των έπιχειρημάτων τού Ιερέα τους, δέν πείθονται από τά λόγια του και ένδίδουν στήν áλλαγή, μέ τήν έλπίδα ότι ο πλούσιος συντοπίτης τους θά στείλει κι άλλα χρήματα, θά φτιάξει τó δρόμο, θ' άνοιξει δουλειές. Κι αυτοί, καθώς καταλαβαίνετε, έχουν τó δικηο τους, τους ένδιαφέρει ή «προβλεπόμενη» προκοπή τού χωριού. Άλλά κι

"Ένας κύκλος τού καλοκαιριού κλείνει.

ο παπās, πού κι αυτός θέλει: τήν οικονομική εϋημερία των χωριανών του, αισθάνεται: παράλληλα ότι ο ναός είναι ένας χώρος αισθητικής παιδείας και φιλοκαλίας για τους πιστούς. Δέν μπορεί ο ίδιος νά άνέχεται: τέτοιου είδους συν-αλλαγές, στενοχωριέται: και ύποφέρει: πού τελικά δέν περνάει: τó δικό του και είναι ύποχρεωμένος νά θέσει: σέ δεύτερη μοίρα, στό πλαϊνό κλίτος τού ναού, τους παλαιούς πλουμιστούς πολυελαίους.

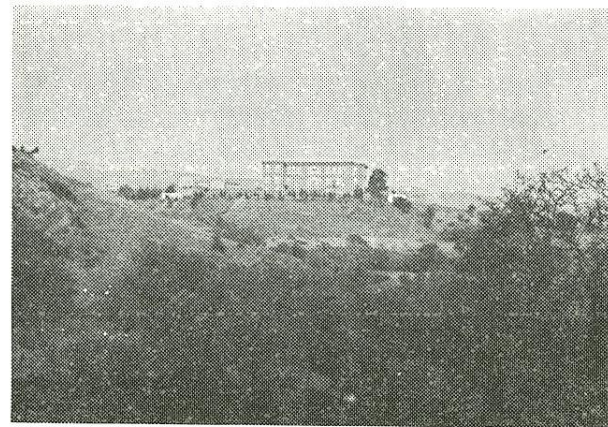
Παιδεία φιλοκαλίας

Οί κάτοικοι, βέβαια, έχουν και άλλα όμορφα πράγματα νά θαυμάσουν στήν εκκλησιά τους. "Όπως, για παράδειγμα, εκείνο τó ωραιότατο μέ τις ξυλόγλυπτες παραστάσεις του τέμπλο, όπου άγγελοι σκαπίζουν μέ τις σάλπιγγές τους τήν έλευση τής Δευτέρας Παρουσίας. "Τό τέμπλο αυτό κοσμούν τέσσερις πολύτιμες εικόνες τής

περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας. Εἶναι οἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Προφήτη Ἡλία. Μείναμε ἐκστατικοὶ μπροστὰ στὴν ἀπλότητα τῶν ἱερῶν μορφῶν καὶ τὴν ἀπλότητα τῶν χρωμάτων. Ἡ ἐπισκευὴ τῶν εἰκόνων ἀπασχολοῦσε σοβαρὰ τὸν παπᾶ Βασίλη. Δὲν ἔστεργε ὅμως νὰ τὶς στείλει: γιὰ συντήρηση. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία θὰ ἔπρεπε νὰ στείλει ἀνθρώπους τῆς ἐπὶ τόπου γιὰτι πολλὰ συμβαίνουν... κατὰ τὶς μεταφορές. Οὔτε πάλι ἤθελε νὰ προβάλλει τὴν ἀξία τῶν εἰκόνων μὲ τὴν ἔκδοση ἐνὸς μικροῦ φυλλαδίου, χρησιμοποιοῦντας ἔτσι τὶς εἰκόνες σὰν πόλο τουριστικῆς ἔλξεως γιὰ τοὺς ξένους νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ χωριό. Ἡ περιγραφή θὰ ἔκανε γνωστὴ τὴν ὕπαρξή τους καὶ θὰ ἀνοίγε τὴν ὄρεξη σὲ τόσους ἀρχαιοκάπηλους ποὺ κυκλοφοροῦν. Καλύτερα νὰ φυλάει κανεὶς τὶς εἰκόνες του γιὰ νὰ ἔχει τὶς μισές... Σ' αὐτὸ συμφωνοῦσε κι ὁ κύρ Ἀνεστάσης, ὁ ἐπίτροπος. Κάτι πρέπει νὰ γίνε, ἀλλὰ τί;

Ἡ ἀρχαία Βολισσὸς πατρῷδα τοῦ παπᾶ Τρέχα.

Ἐνας ἄλλος, τοῦ φθινοπώρου ἀρχίζει. Ἐπιστροφή στὰ θρανία. Τὸ σχολεῖο τῆς Βολισσοῦ.

Θυμοῦνται κι οἱ δύο πόσο εὐεργετικὴ ὑπῆρξε γιὰ τὸ χωριό τους ἡ παρουσία τῶν Εἰκόνων. Πρὶν πενήντα χρόνια, ὅταν ἦσαν μικρὰ παιδιὰ, εἶχε πέσει μεγάλη ξηρασία στὸν τόπο. Παρακλήσεις, λειτουργίες, προσευχὲς δὲν ἔφερναν κανένα ἀποτέλεσμα. Ὁ Θεὸς ἤθελε, φαίνεται, νὰ δοκιμάσει τὴν πίστη τῶν κατοίκων. Τότε, στὴν ἀπελπισία τους, συμφώνησαν ὅλοι νὰ κάνουν μιὰ μεγάλη λιτανεῖα, ποὺ θὰ ἔφερνε κύκλο τὸ χωριό, περιφέροντας τὶς τέσσερις αὐτὲς μεγάλες εἰκόνες. Τὸ θαῦμα ἔγινε! Καταρρακτιώδης βροχὴ πότισε τὸν διψασμένο τόπο. Οἱ κάτοικοι ἔτρεχαν νὰ προφυλαχτοῦν. Οἱ ἱερεῖς κι οἱ ψάλτες προσπαθοῦσαν κι αὐτοὶ νὰ βροῦν καταφύγιο γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ τὶς εἰκόνες ποὺ θράχηκαν, κι ἀκόμα φέρουν τὶς ὕγρες συνέπειες ἐκείνης τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Οὐρανοῦ στὴ μεσαιὼν τους.

Μακάριοι οί ειρηνοποιοί

Ἄλλοῦ, τὰ προβλήματα συνδέονται μὲ ἄλλες τοπικὲς καταστάσεις. Συνήθειες στὰ πανηγύρια, ἀντιθέσεις τῆς μιᾶς γειτονιάς μὲ τὴν ἄλλη, ποὺ ἔχουν ὡς συνέπεια τὴν ἄρνηση τῶν κατοίκων τῆς μιᾶς νὰ λειτουργηθοῦν στὴν πανηγύρη τοῦ εορτάζοντος Ἁγίου τῆς ἄλλης. Ἔτσι, ἔνα χωριὸ ἐμφανίζεται μοιρασμένο, κι ὁ παπᾶς πῶς νὰ ἐνώσει τὰ διεστῶτα; Πῶς νὰ γίνῃ ὁ ειρηνοποιὸς ποὺ θὰ μονοιάσει τὴ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη παράταξη; Πολλὲς φορὲς τὸ κατορθώνει, ἄλλες πάλι φορὲς δυσκολεύεται. Ὅπως ἐπίσης δυσκολεύεται νὰ ἐπαναφέρει σὲ τάξη «κακὲς» συνήθειες ποὺ χρονίζου ἀπὸ παλιά, εἴτε αὐτὲς συνδέονται μὲ ἱερὰ προσκυνήματα εἴτε μὲ οἰκογενειακὲς παραδόσεις κατὰ τὴν τέλεση ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ ἱεροπραξιῶν.

Ὁ ἱερεὺς, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, μαζί μὲ τὰ δικὰ του τὰ προσωπικὰ προβλήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν οἰκογένειά του, στὴν πρεσβυτέρα, στὰ παιδιά, στὴ μόρφωση καὶ τὴν ἀποκατάστασή τους, ἔχει νὰ παλαίψῃ μὲ χίλια δυὸ ἄλλα ζητήματα, οἰκονομικά, διαχειριστικά, κοινοτικά, πολιτικά, πολιτιστικά καὶ μέσῳ ὅλων αὐτῶν νὰ καθοδηγήσῃ, νὰ διαφωτίσῃ καὶ νὰ ποιμάνῃ τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ στοὺς δύσκολους αὐτοὺς καιροὺς ποὺ ζοῦμε.

Εἶναι φορὲς ποὺ δὲν περισσεύει ὑπομονὴ γιὰ ὅλα αὐτά, κι ὁ ἱερέας λυγίζει κάτω ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα προβλήματα ποὺ τὸν καταπιέζου καὶ τὰ ἀπωθεῖ. Αἰσθάνεται μόνος, νοιώθει τὴν ἀνάγκη μιᾶς δικῆς του διαπιμάνσεως ποὺ ὅλοι τοῦ ὀφείλουμε. Ἡ μορφὴ τοῦ Καλοῦ Ποιμένους δὲν τοῦ φεύγει ἀπὸ τὸ μυαλό. Εἶναι ἔτοιμος νὰ κάνῃ πάλι τὴν προσφορά του, πέρα ἀπὸ κάθε νόμο

Σκίτσο Ἄλτα Ἄννα Πάρκινς.

προσφοράς καὶ ζητήσεως, σὲ πείσμα αὐτῆς τῆς ἀ - δυναμίας του, ποὺ, τελικά, κάνει νὰ φανερώνεται τέλεια ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Β' Κορινθίους 16' 9). Αὐτὴ, ὅμως, ἡ ἐσωτερικὴ πεποίθησή του, δὲν τὸν ἀπαλλάσσει, ὅπωςδὴποτε, ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση νὰ παραμῆνῃ ὡς ποιμένας ρεαλιστῆς στὰ σχέδιά του, νὰ σταθμίζει μὲ ἀκριβεία πρόσωπα καὶ καταστάσεις, νὰ εἶναι μετριοπαθὲς στὶς ἐλπίδες του.

«Μέσα σὲ τοῦτα τὰ χωριὰ τ' ἀποδεκατισμένα πάνω σ' αὐτὸ τὸν κάθο, ξέσκεπο στὸ νοτιὰ μὲ τὴ βουνοσειρὰ μπροστά μας... Ποιὸς θὰ δεχτεῖ τὴν προσφορά μας στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ φθινοπώρου»*.

* Οἱ στίχοι ποὺ χρησιμοποίησαμε στὸ σημερινό μας σημεῖωμα εἶναι ἀπὸ τὸ «Μυθιστόρημα» τοῦ Γιώργου Σεφέρη, ἐνόητες Ε', Ζ' καὶ Ζ', στὴν τρίτη ἐκδοσὴ τῶν Ποιημάτων του, Ἀθήνα, Ἔκδ. «Ἰκαρος», 1961, ν. 54, 55, 57.

ΜΑΘΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Πόσο δύσκολο είναι να διακρίνεις τις αμαρτίες των ανθρώπων, να κρίνεις και ν' αποφασίσεις. Κι αν αυτό είναι για μᾶς τους κοινούς θνητούς δύσκολο, τί θάρρος συνιστᾷ και τί εὐθύνες συνεπάγεται για τὸν Πνευματικό, πὸν σ' αὐτὸς τις περιπτώσεις σχολιοθετεῖ και θαδίζει σιὴν κρίση τοῦ ξυραφιοῦ μὴ γνωρίζοντας πάντοτε πολὺ καλά πότε νὰ δείξει τὸ ἐπιεικὲς και πότε νὰ φανεῖ ἀκριβής. Ὑπάρχουν σιγιμὲς σιὴν ποιμαντική του δραστηριότητα, πὸν ἀμφιταλαντεύεται και μειωρίζεται, ἀνάμεσα σις Συμπληγάδες τῆς Ἀκριθείας και τῆς Οἰκονομίας.

Πῶς νὰ δοθοιομήσει τὴν ἀλήθεια ὁ Πνευματικός και νὰ σιοιγήσει σις ἐπιταγὲς πὸν ὀριοθετεῖ ὁ ρθ' (102) κανόνας τῆς Πενδέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου και τὸ Ἐνταλιτήριο Γράμμα πὸν ἔχει λάθει ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπό του (Π η δ ἄ λ ι ο ν σ. 311-313, 758); Πόσες φορὲς δὲν θρίσκειαι ὁ Πνευματικός σὲ δίλημμα και δὲν γνωρίζει οὔτε τί νὰ πράξει οὔτε ἀν ἔπραξε ὀρθὰ ἢ λανθασμένα, ἀν ἔσφαλλε ἢ «ἀ μ ἄ ρ - τ η σ ε;». Αὐτὴν τὴν προβληματική τὴν δίδει μὲ τρόπο ἀπαράμιλλο ὁ Κ. Θεοτόκης (1872 - 1923) σιὸ δμῶνυμο πασχαλινὸ διήγημά του, πὸν δημοσιεύουμε εὐθὺς ἀμέσως. Σιὴν προκειμένη περίπτωση φαίνεται ὅτι σιὴ σκέψη τοῦ γέροντα ἱερέα πλανᾶται ὁ 34ος κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου «περὶ τοῦ μένειν ἀδημοσιεύτους τὰς μοιχευθείσας ἀνευ μέντοι κοινωνίας» (Π η δ ἄ λ ι ο ν σ. 612). Ἄν ὅμως δὲν τὴν κοινω-

νοῦσε, θὰ ἦταν σὺν νὰ τὴ «δημοσίευε» και νὰ ἔκανε γνωσιὸ τὸ ἀμάρτημα τῆς κόρης σιὸν πατέρα τῆς!

«Ὁ συγγραφέας στέκεται ἀδέατος, μηχανικὸς σχεδὸν ἀφηγητής, ξευλιγοντας ἔτοι μιὰ τέχνη δυνατὰ ἀναπαραστατική, καιρία. Κανένα σχόλιο γεγονότα μονάχα και ἦθη κι ἀνάμεσά τους οἱ ἀνθρωποι πὸν εἶναι οἱ πλάστες τους κι οἱ φορεῖς τους. Ἡ ἐπιβολὴ τῶν εἰκόνων προδίνει τὸ γνήσιο πεζογράφο. Ὁ συγγραφέας δὲν μᾶς πληροφορεῖ. Μᾶς κάνει και θλέπουμε». Αὐτὴ ἢ γενική κρίση τοῦ Ἄγγελου Τερζάκη για τὸν Κ. Θεοτόκη, τιοιιάζει ἀπλότυα σιὸ συγκεκριμένο διήγημα, πὸν μεταφέρουμε ἀπὸ τὴν «Βασική Βιβλιοθήκη», τόμο 31, Ἀθήναι 1955, σ. 156-157, ἀφιερωμένο σιὸν Κ. Θεοτόκη, σὲ ἐπιμέλεια Ἄγγελου Τερζάκη.

Τὸ μ ἄ θ η μ α π ο ι μ α ν τ ι κ ῆ ς ο ἰ κ ο - ν ο μ ί α ς πὸν μᾶς δίνει σήμερα «ὁ χρυσοφορεμένος γέροντας λειτουργὸς» δὲν εἶναι ἀπλό.

Ἀμάρτησε;

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΤΟΚΗ

Ἦτανε μιὰ δροσερὴ Ἀπριλιάτικη αὐγὴ: ἡ αὐγὴ τῆς Λαμπρῆς.

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχε βγεῖ ἀκόμα, κ' οἱ καμπάνες τῆς Ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ ἐσημαῖναν καλῶντας τοὺς πιστοὺς στὴ λειτουργία. Κ' ἐμπαῖναν ἀπ' ὄλες τὲς πόρτες, οἱ ἀνθρώποι: πολλοὶ τῆ φορά, καθαροί, χαρούμενοι, ντυμένοι μὲ ρούχα καινούρια, καὶ κατόπι ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, μὲ τάξη κ' εὐλάβεια ἐπροσκυνοῦσαν τὲς εἰκόνες κ' ἐσταμάταιναν ἀπέκει στὴ μέση τῆς ἐκκλησιᾶς κ' ἐπαῖρναν θέση στὰ στασίδια. Κ' οἱ γυναῖκες ἐρχόταν μπουλούκια, μπουλούκια, μὲ τὲς ἄσπρες μπόλιες τους στὸ κεφάλι, μὲ χρυσάφια στὰ στήθια, σεμνές, εὐλαθητικές, στολισμένες κ' ἐμέγαν ὄλες μαζί ξεχωριστὰ στὸ θάθος τῆς ἐκκλησιᾶς, ποὺ δὲν εἶχε γυναίτικι.

Ὅλοι ἐπρόσμεναν τώρα ν' ἀρχίσει ἡ ἀκολουθία.

Ἡ θύρα τοῦ ἱεροῦ ἀνοιξε, ἀκούστηκε ἕνας μικρὸς σάλαγος ἀνθρώπων ποὺ κινιῶνται, ὁ παπᾶς ἀποτέλειωσε τὰ μυστικά του, ἐθυμιάτισε, ἐκοντόδηξε, ἔμεινε μιὰ στιγμὴ σιωπηλὸς κἀνοντας καὶ τὸ σταυρὸ του ἀρχίνησε μὲ φιλή φωνὴ τὴν ἱεροπραξία. Ὅλα τὰ χέρια ἐκάμιναν τοῦ σταυροῦ τὸ σημάδι.

Ἦταν γέροντας ὁ χρυσοφορεμένος λειτουργὸς: μικρὸς, μὲ μεγάλα λευκὰ γένεια, μὲ μακρυὰ μαλλιά ἀσημένια καὶ κεῖνα, λιγνὸς μὲ ζάρες στὸ γερασμένο μέτωπό του, μὲ γαλανὰ μάτια ποὺ τὰ γέρα κ' οἱ νήστειες τᾶχαν ξεθωριάσει. Ὅλο τὸ χωριὸ τὸν ἐσεβόταν.

Μὲ τὴν φιλή του φωνή, ποὺ ὀλοένα ἐγενότουσαν σταθε-

ρότερη, ὁ γέροντας ἐδιάβαζε ψαλτὰ τὲς εὐκῆς του, ποὺ τὲς ἤξερε ὄλες ἀπ' ὄξω, καὶ ἡ ἀκολουθία ἐπροχωροῦσε καθὼς πάντα, ἐπίσημη, καταναυχτική, μεγαλόπρεπη, καὶ ὁ κόσμος, ποὺ κρατοῦσε ἀναμμένες λαμπάδες στὰ σταυρωμένα του χέρια, ἀφοκραζόταν μὲ πίστη κ' ἀπὸ καρδιάς ἐδεότου, σὰ νᾶδινε μεγαλεῖτερη ἀξία στὴν προσευκὴ κ' ἡ μεγάλη γιορτὴ ἐκείνης τῆς ἡμέρας.

Μὰ ὁ παπᾶς ἦταν ἀνήσυχος.

Τὴν πρώτη φορά ποὺ ἐπρόβαλε στὴ θύρα γιὰ νὰ βλοήσει, τὸ στυμμένο του βλέμμα ἀναζήτησε κάποιον μέσα στὸν κόσμο, καὶ μὲ χτυποκάρδι ζεταστικά ἐκοίταξε ἕνα γέροντα ποὺ ἐστεκότου στὴν πρώτη γραμμὴ, καὶ ποὺ ἐφαινότου συγχυσμένος κ' ἐκείνος, γιὰτὶ δὲν ἔμνεσκε ὅπως ὁ ἄλλος κόσμος ἀκίνητος καὶ δὲν ἐπροσκυόταν μ' εὐλάβεια. Κ' εἶπεν ὁ παπᾶς μὲ τὸ νοῦ του: «Ἐδῶ θᾶνε κ' ἐκείνη». Μὰ τὸ βλέμμα του δὲν ἔλαβε καιρὸ νὰ τὴν εὔρει: ἀνάμεσα στὲς γυναῖκες.

Κι' ἐγνόμοζαν τώρα τὴν ἐκκλησιὰ οἱ ὕμνοι ποὺ τοὺς ἔφαλλαν καλόφωνοι ψάλτες, καὶ ἡ εὐωδία τοῦ λιθανιοῦ, καὶ τὴν τρεμάμενη δέηση τοῦ ἱερέα ἀποκρινότου σὰ μ' ἕνα στόμα ἡ βοή τοῦ λαοῦ, ποὺ μὲ πίστη θερμὴ ἐζήτουσε ἀπὸ τὰ ὑπερκόσμια τὸ ἔλεος, κ' ἤθελε ν' ἀνεβάσει τὴ δέησή του ὡς στοῦ Θεοῦ τὸ θρόνο, ποθῶντας νὰ ὑποτάξει τὰ στοιχεῖα, καὶ νὰ λιγώσει τὴ θέληση τῆς παντοδυναμίας.

Ὁ παπᾶς ἐδιάβαζε πάντα πότε μὲ χαμηλὴ φωνὴ φιθυριστὰ, πότε μεγαλόφωνα καὶ ψάλλοντας, μὰ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἢ στενοχώρια του ἄξαινε καὶ μηχανικὰ μόνον ἐδιάβαζε τ' ἅγια τὰ ρήματα τῆς θυσίας: ἀλλὰ ἐδεότου ἢ καρδιά του στὸν οὐράνιον πατέρα, ἄλλες ἔγνοιες τοῦ ἀνησυχόσαν τὸ νοῦ. Τοῦ ἦταν μελλάμενο ν' ἀμαρτήσει;

Έκει ήταν κι εκείνη. Τήν είχε ξαγναντήσει, όταν έθυμάτισε τὸ πλῆθος σὰν κρυμμένη ἀνάμεσα στὲς γυναίκες. Ἡ ταραχὴ της, ὁ φόβος της, ἡ συγκίνησή της, ἦταν ζωγραφισμένη ἀπάνου στὸ μορφο τὸ πρόσωπο τῆς νέας. Ὡ, ἡ δύστυχη, οὔτε αὐτὴ δὲν ἔφταιγε. Τῶς ἀπαίτησε: ὁ πατέρας της, ὁ γέροντας ποὺ ἐστεκόταν ὀρθὸς στὴν πρώτη γραμμὴ καὶ ποὺ δὲν ἐπροσευχόταν. Πῶς εἶχε κλάψει προχτὲς στὴν ξεμολόγησή της, ὅταν μὲ συντριμμένη καρδιά τοῦς μαρτυρήσει τὴν ἄτυχη καὶ ἀπελπισμένη ἀγάπη της, τὸ μεγάλο της τὸ φταίσιμα, μ' ἔγαν ἄντρα παντρεμένον. Ἐκείνη ποτὲ δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ ζητήσει: τὰ θεῖα δῶρα, μὰ ὁ πατέρας της τὴν ὑποχρέωσε, ὁ πατέρας της ἤθελε βεβαίωση, ἤθελε ἢ νᾶναι περήφανος γιὰ τὴ θυγατέρα του ἢ νὰ ξεπλύνει τὴν ντροπὴ του στὸ αἷμα! Τί θᾶκανε ἡ δύστυχη; Καὶ πόσο εἶχε συγχυστεῖ ὁ παπᾶς ἀκούοντάς την, γιὰ τὸν εἶχε ἀφήσει: ὁ Θεὸς νὰ ζήσει, καὶ στὰ ὕστερά του χρόνα τὸν ἔριχνε σὲ τέτοια στενοχώρια; γιὰτὶ δὲν ἐσπλαχνιζόταν τὸν κόσμο του, παρὰ τὸν ἄφινε νὰ ἁμαρτάνει καὶ δὲν ἐδέσμευε δόλοτα τὴ δύναμη τοῦ πειρασμοῦ;

Καὶ ἡ λειτουργία ἐπροχωροῦσε: μὲ τὸ βασιλέα τοῦ κόσμου στὰ χέρια ἀνάμεσα σὲ δυὸ λαμπάδες, ἐβγήκε στὸ πρεσβυτέριο κ' ἐστάθηκε μπρὸς στὸ πλῆθος. Ἄκρα σιωπὴ ἐβασίλευε, γιὰτὶ κανένας δὲν ἐσάλευε. Ψιλόφωνα ἐδεήθηκε γιὰ τὸν κόσμον μιὰ ἀγκυροχίλια ἐδιάθηκε ἀπ' ὅλα τὰ κορμιά καὶ τὸ κ ὄ ρ ι ε ἔ λ έ σ ο ν ποὺ ἐβγήκε ἀπ' ὅλα τὰ χεῖλη, ἔβγαλε ἀπὸ τὰ βαθύτατα τοῦ εἶναι, ἀπὸ φοβισμένες καρδιὲς ποὺ τὲς ἐταπεινωγε ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ τρόμος τῆς ἀδυναμίας τους. Μὰ ὁ γέροντας δὲν εἶχε σὰ πάντα κατεβασιμένο τὸ βλέφαρο. Τὸ σδυσιμένο του βλέμμα ἐκοίταζε στὸ βάθος τῆς ἐκκλησίας, ὅπου ἦταν οἱ γυναῖκες, σὰ νᾶθελε ν' ἀνταμῶσει τὴ μα-

(Σκίτσο "Ἑλλης Σολωμονίδου - Μπαλάνου)

τιά της και να της συστήσει, ὅτι της εἶχε παραγγείλει προχτὲς στὴν ἑομολόγησι.

Δὲν ἤμποροῦσε τῆς εἶπε, νὰ τὴν κοινωνήσῃ. "Ὁχι, τέτοιαν ἁμαρτία δὲν τὴ χωροῦσε ὁ νοῦς του. "Ἄς μὴν ἐρχότου καλῦτερα τὴ Λαμπρὴ στὴν ἐκκλησιά, ἃς εὔρισκε μιὰ πρόφασιν, ὅποιαν ἤθελε, ἃς ἔκανε τὴν ἄριστον. Μὰ ἂν πάλι δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ἄλλοιῶς κι' ἂν ἔπρεπε νὰ παρουσιαστῇ γιὰ νὰ κοινωνήσῃ, ἃς ἐρχόταν ἀνάμεσα στὲς ἄλλες γυναῖκες, κ' αὐτὸς σῆμα μόνον θάκανε πῶς τῆς μεταδίνει τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος. "Ὁχι, δὲν θὰ τὴν κοινωνοῦσε· αὐτὴν τὴν ἁμαρτία δὲν τὴ χωροῦσε ὁ νοῦς του.

Καὶ ἡ λειτουργία ἐπροχωροῦσε. Εἶχε διαβάσει κι' ὅλας τὸ Βαγγέλιο καὶ βιαστικὰ ἐφαλμοῦδιζε τώρα περισσότερο. Θᾶθελε ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ τὴν ἁμαρτία; ἢ θᾶφινε νὰ χυθεῖ ἐξ αἰτίας τοῦ αἵματος στὸ χωριὸ του, νὰ κλάψῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ χαίρεται ὁ πειρασμὸς τὴν ἄδυσσο; Ναι, ἐφοβότου τὴν ὁ παπᾶς πῶς δὲν θὰ πετύχαινε ἐκεῖνο ποῦχε συμφωνήσει. "Ἐβλεπε πῶς ὅσο ἡ ὥρα τῆς κοινωνίας ἐσίμωγε, τόσο περισσότερο ἀνησυχοῦσε ὁ πατέρας, ποῦ ἴσως θᾶθελε νὰ ἴδῃ μὲ τὰ μάτια του τὴν κόρη του νὰ κοινωνάει, γιὰ νὰ λάβῃ ἀπόλυτη βεβαίωση.

Κ' ἡ λειτουργία ἦταν τώρα πρὸς τὸ τέλος. Εἶχαν εἶπει τὸ «πιστεύω» καὶ τὸ «πατερημῶν», οἱ ψάλτες ἔφαλλαν τὸ κοινωνικό, κι' ὁ τιμημένος γέροντας χρυσοφορεμένος ἐπρόβαλε στὴ μεσινὴ θύρα καλῶντας τοὺς πιστοὺς νὰ μεταλάβουν. Τὰ χέρια του ἔτρεμαν, σὰν νὰ ἦταν πάρα βαρὺ τ' ἀσημένιο ποτήρι. Τῆς ἔριξε μία ματιὰ κι' ἄρχισε νὰ κοινωνάει τὸν κόσμον, ποῦ κατὰ τὸ σῆμα θεοῦ ἦταν πολὺς αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Κ' ἐκοινωνοῦσαν πρῶτοι οἱ γέροντες, ποῦ ἔστρεφαν πρῶτα πρὸς τὸ λαὸ ζητῶντας συχώρησι, καὶ κατόπι οἱ ἐπίλοιποι οἱ ἄντρες καὶ

τέλος οἱ γυναῖκες. Καὶ ἀνάμεσα τοὺς ἦταν κ' ἐκεῖνη. Κάθε τόσο ὁ παπᾶς τὴν ἐκοίταζε. Μὰ ἔβλεπε κι' ὅλας πῶς κι' ὁ γέροντας πατέρας ὅλο ἀνησυχοῦσε περισσότερο, βλέποντας ν' ἀφίγει νὰ διαβαίνου ἄλλες μπροστά της, τὸν εἶδε νὰ παρατηρεῖ προσεχτικὸς τὴν κόρη του καὶ νὰ ζυγώνει σιμὰ της. Κι' αὐτὴ ὠχρὴ τότες μὲ δειλὸ θῆμα καὶ σὰν ἀλαλιασμένη, ἔβαλε τὸ πόδι της στὸ πρῶτο σκαλί. Ὁ πατέρας σιμὰ της τὴν ἐκοίταζε. Καὶ μ' ἀναγᾶλλισή του εἶδε τὸν ἅγιον γέροντα νὰ τῆς βάζει ἀτάραχος τώρα, τὴ λαβίδα μὲ τὴν κοινωνιὰ στὸ στόμα, ἐνῶ μὲ τὴν ψιλὴ του φωνὴν ἐπρόφερε τὰ τυπικά: «Εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον».

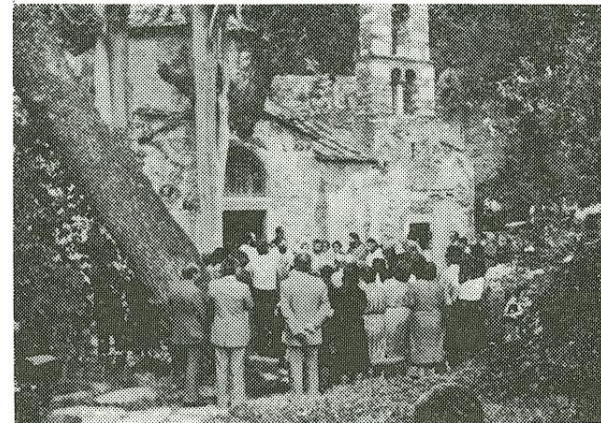
ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΡΩΣΤΙΑΣ

Ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια, μὲ τὴ συμπαράσταση τῆς Ἑδρας Πρακτικῆς Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὴ συμμετοχὴ πολυαρίθμων Προσβυτέρων καὶ Διακόνων, ἡ Ἑταιρεία Χριστιανικοῦ Θεάτρου» ὀργανώνει στὴ Μονὴ Καισαριανῆς τὴν τελετὴ τοῦ Ἐδχελαίου γιὰ τὰ μέλη καὶ τοὺς φίλους τῆς. Ἡ προσέλευση εἶναι ἀδρόα καὶ ὅσοι συμμετέχουν αἰσθάνονται βαθιὰ τοὺς καρποὺς τῆς σεμνῆς αὐτῆς τελετῆς καὶ συγκροτοῦν γιὰ πολὺ καιρὸ στὴ μὴμῆ τους τὴν κατανοκτικὴ ἀμύσφαιρα πὸν ἐπικρατεῖ.

Τῆς τελετῆς προηγεῖται πάντοτε μιὰ κατὰ τοπικὴ δεκάλεπιτῆ εἰσῆγησι πὸν προσεγγίζει κάθε φορὰ καὶ διαφοροκτικὴ πλευρὰ τοῦ «Μυστηρίου τῆς Ὑγείας καὶ τῆς Ἀρρώστιας», πὸν σιτὴν οὐσία του αὐτὸ σημαίνει τὸ Μυστήριο τοῦ Ἐδχελαίου. Ἐφέτιος, σις 18 Μαΐου, προσκεκλημένος νὰ ὀμιλήσει ἦταν ὁ συντάκτικῆς αὐτῆς τῆς σιτῆλης. Τὸ κείμενο τῆς ὀμιλίας, πὸν διατιθεῖ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προφορικῶς λόγου, δημοσιεύουμε εὐθὺς ἀμέσως, σὰν ἀφορμὴ γιὰ σκέψεις πάνω σιτὴν **π ο ι μ α ν τ ι κ ῆ ἀ ξ ι ο - π ο ί η σ η** τῶν δυναιοτήτων τοῦ Μυστηρίου τοῦ Ἐδχελαίου, μὲ τὸ ὀποῖο ἔχει ἐφοδιάσει τὴν Ἐκκλησία Του ὁ φιλόανθρωπος Κύριος.

Τὸ μοναστήρι τῆς Καισαριανῆς.
Στὸν περίβολό του ἔγινε ἡ τελετὴ τοῦ Ἐδχελαίου.

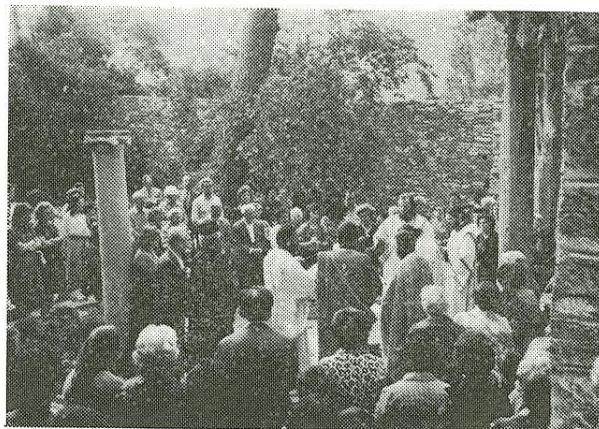
Τελευταία, όπως πληροφορούμεθα, όλο και περισσότεροι χριστιανοί επιζητούν την τέλεση εὐχελαίου σὰ σπύια τους. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σίς περιόδους πρὶν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Εἶναι ἐπίσης πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεταβαίνουν σιὸς Ἱ. Ναὸς τὸ ἀπόγευμα τῆς Μ. Τετάρτης γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν σχετικὴ ἀκολουθία καὶ νὰ χρισθοῦν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς μας συνηθίζουν, διὰ τοὺς προσκαλοῦν γιὰ εὐχέλαιο σὰ σπύια, νὰ συζητοῦν μὲ τοὺς πιστοὺς πάνω σιὸ νόημα τῆς ἀκολουθίας καὶ τῶν ἐπὶ μέρους σιγμῶν τῆς. Κατὰ τὴ συζήτηση δίδεται ἐπίσης ἡ εὐκαιρία νὰ θυγοῦν, πέρα ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ φέρνει μαζί τῆς ἡ ἀρρώστια, διὰν ὑπάρχει συγκεκριμένη περίπτωση ἀσθενοῦς, καὶ ἄλλα ζητήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὴν οἰκογένεια ἢ ἐρωτήματα ποὺ ἀφοροῦν σὴν πίστη καὶ τὰ ὁποῖα μὲ ἀφορμὴ τὰ ὅσα σημαντικὰ τελειοσυροῦνται κατὰ τὸ Μυστήριό ἔρχονται σὴν ἐπιφάνεια καὶ περιμένουν ἀπαντήσεις.

Στὴν μυσταγωγικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς τελειῆς, ποὺ σὴν δημιουργία τῆς συμβάλλει σὲ σημαντικό βαθμὸ καὶ ὁ ἱερεὺς, ὁ καθένας μας ἀντιμετωπίζει θεμελιώδη ὑπαρξιακὰ ἐρωτήματα, κινεῖται ἀνάμεσα σὴν ἀπελπισία καὶ τὴν ἐλπίδα, ὑποφέρει καὶ λυτρώνεται, γνωρίζει καλύτερα τὸν ἐναντιό του καὶ τοὺς ἄλλους, μέλη τῆς μιᾶς, ἀγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐπεκτείνει τὴ λειτουργικὴ προσευχὴ μέσα σὴν καὶ ὄικον μικρῆ ἐκκλησία του. Ἐδῶ, ἐπιτελεῖται ἕνα εἶδος οἰκογενειοθεραπείας. Ἡ ὅλη οἰκογένεια ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ Μυστήριό τῆς ἰ. Ἐξομολογήσεως. Πολλὲς φορὲς μάλιστα ἐξομολογοῦνται ἐπὶ τόπου, ζητοῦν ἀμοιβαία συγχώρηση, καὶ μὲ πρώτη

εὐκαιρία μετέχουν σὸ Μυστήριό τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ἐνας κύκλος κλείνει, ἕνας ἄλλος ἀνοίγει, καὶ ὁ ἱερεὺς γίνεται ἕτοις οἰκονόμος τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ὑπηρετιῶντας τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Γιὰ τὸν ποιμένα θὰ εἶναι χρήσιμο νὰ ἀνατρέξει: σὸ τεῦχος 15, Ἄ κ ο λ ο υ θ ἰ α τ ο ὺ Ε ὕ χ ε λ α ἰ ο υ, τῆς σειράς «Κείμενα Λειτουργικῆς» ποὺ ἐκδίδει ὁ καθηγητῆς Ἰωάννης Φουντιούλης, Θεσσαλονίκη 1978, 90 σ.: σὸ ἄρθρο Ε ὕ χ ε λ α ἰ ο υ, τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Καλογήρου, σὴν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», τόμος 5, 1964, σ. 1131 - 1140 καθὼς καὶ σὸ διβλίό τοῦ Κωνσ. Καλλινίκου, Ὁ χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ὸ ς ν α ὸ ς καὶ τὰ π ε λ ο ὗ μ ε ν α ἐ ν α ὕ τ ῶ, Ἀθήναι, Ἐκδοσις Χριστιανικοῦ Βιβλίου, 1958, σ. 559 - 573.

Με την προσέλευσή μας στον ιερό και ιστορικό αυτό χώρο, ανταποκριθήκαμε όλοι στην πρόσκληση της Έταιρίας Χριστιανικού Θεάτρου να «παρακολουθήσουμε» και να «παρασταθούμε» στην τελετή του Μυστηρίου του Εύχελαίου κατά το Βυζαντινό Τυπικό. Το υπεβλητικό περιβάλλον της Ίερας Μονής βοηθάει στην κατανόηση του πλούτου των δρωμένων την ώρα αυτή.

Ἀπορίας ἄξιον

Ἐκ πρώτης ὄψεως, ἡ πρόσκληση αὐτὴ συριστᾶ, θὰ ἔλεγα, κάτι τὸ παράδοξο. Στὴν πρώτη μαρτυρία περὶ τοῦ εὐχελαίου στὴν καθολικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου λέγεται, ὅτι «ἂν κάποιος ἀσθενεῖ, ἄς προσκαλέσει τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας» (Ἰακώβου ε' 14). Σήμερα, τόσο ἐμεῖς ὅσο καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἴμαστε προσκεκλημένοι: μιᾶς Ἐταιρίας ποὺ φέρει τὴν ἐπωνυμία Ἐταιρία Χριστιανικοῦ Θεάτρου. Προσκαλούμεθα, λοιπόν, νὰ παραστοῦμε σὲ μιὰ ἰδιότυπη «πα-

ράσταση», νὰ παρακολουθήσουμε, δηλαδή, μιὰ τελετὴ, τὴν Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἐλαίου ἢ τοῦ Εὐχελαίου ποὺ φάλλετα: ἀπὸ ἑπτὰ ἱερεῖς ἐν Ἐκκλησίᾳ.

Ἰπάρχει, βέβαια, πάντοτε τὸ ἐνδεχόμενο νὰ παρασταθοῦμε σὲ μιὰ παράσταση καὶ νὰ παρακολουθήσουμε σὸν ψυχροὶ θεατῆς τὰ δρώμενα ἐπὶ σκηνῆς. Μία τελετὴ περιέχει πάντα στοιχεῖα θεατρικά. Θὰ μπορούσαμε, ἀσφαλῶς, νὰ ἀναπτύξουμε σὲ διάρκειά τὸ θέμα αὐτό. Ἄν μιὰ τελετὴ συριστᾶ τελικὰ παράσταση, ἀναπαράσταση ἢ κάτι παρόμοιο. Ἐδῶ, ὅμως, εἴμαστε βέβαιοι, ὅτι συμβαίνει κάτι πάρα πάνω, κάτι τὸ ζωντανό, στὴν πιὸ γνήσια μορφή τοῦ ζωντανοῦ θεάτρου (living theater). Κανένας ἀπὸ ἐμᾶς δὲν παραμένει: ἢ δὲν ἦλθε γιὰ νὰ παραμείνει ἀπλὸς θεατῆς ἢ ἀκροατῆς τοῦ λόγου. Ἦλθε γιὰ νὰ συμμετάσχει, νὰ ζήσει τὰ ὅσα μεγάλα καὶ σπουδαῖα ἐπιτελοῦνται. Δὲν ἦλθε γιὰ νὰ μείνει στὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων, ἦλθε γιὰ νὰ εἰσχωρήσει στὸ βάθος, νὰ τοῦ ἀποκαλυφθεῖ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει (συμβαίνει) ὥστε νὰ συν-βαδίσει, νὰ συν-χωρήσει: καὶ νὰ προχωρήσει: μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους.

Στὸ πρῶτο αὐτὸ παράδοξο ποὺ ἐξετάσαμε ἀκολουθεῖ μιὰ δευτέρη ἀπορία (ἀπορία), στὴν ὁποία πρέπει νὰ βροῦμε κάποιο «πέρασμα» γιὰ νὰ διαδοῦμε καὶ νὰ τὴν ὑπερβοῦμε. Τὸ ἀποστολικὸ κείμενο θέτει τὸ ἐρώτημα: «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν» (ἀσθενεῖ κανένας μετὰξὺ σας;). Ὅλοι μας, ὅσο: βρισκόμαστε αὐτὴ τὴ στιγμή ἐδῶ, διερωτώμεθα: «μήπως εἴμαστε ἄρρωστοι;» καὶ μᾶς ἔφεραν ἐδῶ στὴν ἐκκλησία νὰ μᾶς διαβάσουν εὐχέλαιο; Μήπως εἴμαστε ἄρρωστοι καὶ δὲν τὸ ξέρουμε; Μὰ ἂν ἦμασταν ἄρρωστοι δὲν θὰ τὸ ξέραμε καὶ δὲν θὰ προσκαλούσαμε τότε ἐμεῖς, ἀπὸ μόνοι μας, τοὺς πρεσβυτέρους στὸ σπίτι μας «γιὰ νὰ προσευχηθοῦν ἐπάνω μας, ἀφοῦ

πρώτα μᾶς ἀλειθαν μὲ λάδι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, κι ἡ προσευχή αὐτὴ ποὺ θὰ γινόταν μὲ πίστη θὰ μᾶς θεράπευε καὶ ὁ Κύριος θὰ μᾶς σήκωνε, κι ἂν εἶχαμε διαπράξει ἁμαρτίες θὰ μᾶς τις συγχωροῦσε», καθὼς μᾶς διαβεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος στὴν ἐπιστολή του (ε' 14-15). Ὁ ἀπόστολος ἐπιλέγοντας συμβουλεύει: «γὰ ἐξομολογεῖσθε τὰ παραπτώματά σας ὁ ἕνας στὸν ἄλλον καὶ γὰ προσεύχεσθε ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο, γιὰ γὰ θεραπευθεῖτε. Ἡ προσευχή τοῦ δικαίου ἔχει μεγάλη δύναμη στὰ ἀποτελέσματά της» (ε' 16). Ἡ ἀπορία γιὰ τὴν ὁποία κάναμε λόγο, δὲν εἶναι μόνο μία, ἀλλὰ πολλές, περισσότερες.

Ὁρόσημα ὑπερβάσεως

Μία πρώτη δοῆθεια γιὰ τὸ πέρασμα ποὺ ἀναφέραμε θὰ ἦταν, ἂν θεωρούσαμε τὴν ἀνθρώπινή μας κατάσταση συνολικά, σὰν ἓνα συνεχές στίς ἐναλλαγές του ρεῦμα, ποὺ περικλείεται ἀνάμεσα σὲ ὁρόσημα ποὺ καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Τέτοια ὁρόσημα μπορεῖ γὰ ἀποτελοῦν ἡ ἐπαφή καὶ κοινωνία μας μὲ τὸν Χριστὸ ποὺ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ υἰεία ἢ ἡ ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ Αὐτὸν καὶ τὸ θέλημά Του ποὺ χαρακτηρίζεται ὡς ἁμαρτία. Συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀπομακρύνσεώς μας ἀπὸ τὸ Δρόμο τῆς Ζωῆς εἶναι ὅτι ξεχάσαμε τὴ μεγάλη Ἀλήθεια ὅτι ὁ Κύριος ἦλθε στὸν κόσμο «ἵνα ζῶν ἔχωμεν καὶ περισσὸν ἔχωμεν», ἵνα γὰ ἔχομε ζωὴ καὶ γὰ τὴν ἔχομε ἀφθονη (Ἰωάννου ι' 10). Κάθε ὀργανισμός, ὅμως, ποὺ δὲν κοινωνεῖ μὲ τις δυνάμεις τῆς ζωῆς φθίνει, ἐξασθενεῖ, ἀσθενεῖ, πέφτει κάτω ἀποκαμιωμένος. Κι ἂν δὲν τοῦ ἐμφυσήσουν τότε πνοὴ ζωῆς γιὰ γὰ δυναμώσῃ καὶ γὰ ἐγερθεῖ, καταθλίβεται καὶ πεθαίνει. Στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτό, ἂν δὲν προλάβει ὁ ἀδύναμος καὶ

ἐξασθενημένος ἄνθρωπος γὰ φωνάζει: καὶ γὰ ἐπικαλεσθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θλίβεται, ταλαιπωρεῖται, ὀδυνᾶται.

Εἶναι ἀλήθεια, δυστυχῶς, ὅτι σήμερα ὁ ἄνθρωπος ὅπως καὶ πάντοτε, ἔχει χίλιες δυὸ ἀφορμές καὶ εὐκαιρίες γιὰ γὰ συνειδητοποιεῖ τὴν ἐπώδυνη αὐτὴ κατάσταση ποὺ ζεῖ. Περιφέρεται ἀπὸ πόνο σὲ θλίψη καὶ ἀπὸ ἄλλος σὲ ὀδύνη. «Ἄν εἶναι, ὅμως, ἀνθρώπινος ὁ πόνος, οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔγιναν μόνο γιὰ γὰ πονοῦνε», ὅπως λέει καὶ ὁ ποιητῆς (Γ. Σεφέρης). Γι' αὐτό, ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, ποὺ συνειδητοποιεῖ τὴν ἀρρώστια του καὶ τὴν ἀσθενεία του μὲ ποικίλους τρόπους καὶ σὲ ὅλο τὸ φάσμα τοῦ ψυχασωματικοῦ του εἶναι, μπορεῖ καὶ γὰ ἀντιδράσει μὲ διαφορετικοὺς ἐπίσης τρόπους. Ἐἴτε α) γὰ θυθεῖ στὴν ἔσχατη ἀπελπισία γιὰ γὰ δὲν περισσεύει πιὰ γι' αὐτὸν ὑπομονή, εἴτε β) γὰ ξεσηκωθεῖ καὶ γὰ ἐξεγερθεῖ ἐναντία στίς ἀπρόσωπες ἢ προσωπικὲς δυνάμεις ποὺ τὸν καθηλώνουν ἀκίνητοποιημένο, εἴτε γ) γὰ ἀπευθυνθεῖ στὸν Μόνο ποὺ μπορεῖ μὲ τρόπο καθολικὸ καὶ ὀλοκληρωμένο γὰ τὸν ἐγείρει καὶ γὰ τὸν ἀποκαταστήσει.

Τὸ τελευταῖο τοῦτο, βέβαια, χρειάζεται τόλμη. Πρῶτα - πρώτα γιὰ γὰ παραδεχθεῖ ὅτι εἶναι ἀρρωστος, ἀσθενῆς καὶ ἀδύναμος κι ὄχι μόνο «συμπτωματικά», ἐπειδὴ παρουσιάζει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ σύμπτωμα, ἀλλὰ εἶναι ἀσθενῆς καὶ ἀδύναμος ἵνα γὰ διέκοψε τὴν ἐπαφή του μὲ τὸ σθένος, τὴ δύναμη καὶ τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκανοῦν ὅλα, ἐκεῖ θρίσκεται ἡ αἰτία, ἐκεῖ θρίσκεται ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ. Στὸ μέτρο ποὺ ἀποκαθίσταται ἡ κοινωνία καὶ ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὸν Χριστό, θέτει τις βάσεις γιὰ γὰ μὴ ἐνδυναμώσῃ του καὶ ἐπανένταξή του στὸ πλαίσιο ἐκεῖνο, ὅπου μποροῦν γὰ ἐπαναλειτουργήσουν ἀπρόσκοπτα οἱ δυνάμεις του καὶ οἱ λειτουργίες του.

μέσα δηλαδή στην Ἐκκλησία πού εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμεῖς εἴμαστε μέλη αὐτοῦ τοῦ σώματος (Α΄ Κορινθίους 16' 27).

Δυνητικά ἔχει ἤδη δώσει μὴν ἄλλη τ ρ ο π ῆ στήν κατάστασή του καὶ δὲν στηρίζεται μόνο στὶς δικές του δυνάμεις. Αὐτόν, τὸν ἀποκαμωμένο καὶ κάμνοντα ἄνθρωπο «ἐγερεῖ ὁ Κύριος», θὰ τὸν σηκώσει· καὶ θὰ τοῦ συγχωρεθοῦν οἱ ἐπὶ μέρους ἁμαρτίες του πού ἐκφράζουν καὶ συμβολίζουν τὴν Ἄμαρτία μὲ ἄλφα κεφάλαιο, πού συνίσταται, δηλαδή, στήν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν Κύριο. Ὁ Κύριος θὰ τὸν ἐγείρει γιατί ὁ ἴδιος ἔχει νικήσει: τὴν ἀρρώστια καὶ τὸν θάνατο, «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν». Καὶ ἐὰν ὁ Χριστὸς χάρισε τὴ ζωὴ σ' αὐτοὺς πού ἔρισκονταν στὰ μνῆματα, πόσο μᾶλλον σ' ἡμᾶς πού ἐπικαλούμεθα τὸ Ὄνομά Του γιὰ νὰ ζωντανέψουμε καὶ νὰ περπατήσουμε πίσω Του, καὶ νὰ Τὸν ἀκολουθήσουμε, Αὐτόν πού εἶναι ἡ μοναδικὴ Ὁδός. «Χριστὸς γὰρ ἐγήγαρται, εὐφροσύνη αἰώνιος». Μὲ τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς ἐγέρσεως καὶ μεῖς ἐγειρόμεθα, μὲ τὴ δύναμη τῆς δικῆς Του Ἀναστάσεως ἀνιστάμεθα καὶ πορευόμαστε, μᾶς συγχωρεῖ τὰ ἁμαρτήματα ἀλλὰ κυρίως συν-χωρεῖ, πορεύεται, δηλαδή, μαζί μας καὶ παραμένει μαζί μας ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μας.

Εἰς Θεραπείαν

Ἡμεῖς ἀνιχνεύουμε τὸν Χριστὸ στὰ «μονοπάτια τῆς Χάριτος» πού εἶναι τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δῶρα τῆς μεγάλης ἀγάπης Του γιὰ μᾶς. Θὰ τὰ ἐπιστρέψουμε σὰν «δῶρα ἄδωρα» ἢ θὰ ἀντλήσουμε τίς μεγάλες δωρεές πού ἐκπηγάζουν ἀπὸ αὐτά; Γνωρίζουμε, ὅτι ὁ Θεὸς πού σαρκώθηκε γιὰ μᾶς, δὲν εἶναι ἕνας ἄ-υλος, ἐξαυλωμένος Θεός. Ἀγάπησε τὸν Κόσμο, ἐξαγίασε τὴν ὕλη, δέθηκε

μαζί της καὶ μὲ τρόπο ἀκατάληπτο χρησιμοποιεῖ ὀλιγά αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ὅπως τὸ φυσιτὸ καὶ τὸ κρασί, ἀρωματώδεις οὐσίες ἀνάμεικτες μὲ λάδι, τὸ νερὸ καὶ ἄλλα εἶδη, γιὰ νὰ μᾶς μεταγγίξει τὸ αἷμα Του, νὰ μᾶς μεταδίδει τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ διοχετεύει τίς ἱαματικές Του δυνάμεις καὶ μὲ κάθε τρόπο νὰ μᾶς κάνει αἰσθητὴ τὴν παρουσία Του σ' αὐτὸ τὸ διάστημα πού κινούμεθα μεταξὺ ἀπουσίας καὶ Παρουσίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ στὸ Μυστήριο τοῦ Εὐχέλαιου πού τελοῦμε σήμερα, καὶ πού στήν Ἐκκλησία ἔχει παραδοθεῖ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἤδη ἐποχὴ (πρβλ. καὶ Μάρκου ς' 12-13), τ ὀ λ ἄ δ ι, ὁ καρπὸς αὐτὸς τῆς τίμιας ἐληθῆς πού ἀφθονεῖ στὸν τόπο μας, μαζί μὲ τίς δυνάμεις τίς ὁποῖες ἔχει ἀποθέσει στὴ φύση του ὁ ἴδιος ὁ Δημιουργός, καὶ γι' αὐτὸν τὸν λόγο χρησιμοποιεῖται ἀπὸ πολὺ παλῆὰ γιὰ θεραπευτικούς σκοποὺς, αὐτὸ, λοιπόν, τὸ λάδι, μὲ τὴν προσευχὴ πού γίνεται μὲ πίστη ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς ἀ-γ ι ἰ ἄ ζ ε τ α ι ἔτσι «ὥστε γενέσθαι τοῖς χριστομένοις

ἐξ αὐτοῦ εἰς θεραπείαν, εἰς ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους, νόσου σωματικῆς, μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος καὶ παντὸς κακοῦ». Τὸν παρακαλοῦμε, ἡμεῖς ποὺ εἴμαστε «συντρίμματα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, γὰρ στείλει τὴν ἰατρικὴν Του χάριν καὶ νὰ μᾶς παρέχει ὑγείαν ὁλόκληρον σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος».

Ἡ ἐπανάκτηση αὐτῆς τῆς υγείας δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθενός, δι' ἰδίαν χρήσιν. Ἡ ἀποκατάσταση τῆς υγείας γίνεται γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε ὑγιεῖς στὴν ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, προκόπτοντες ἐν ἔργοις καλοῖς καὶ λόγοις ἀγαθοῖς, ὥστε νὰ προσκυνεῖται καὶ νὰ δοξάζεται τὸ ἅγιόν Του ὄνομα, μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ὁποίου ἀπέρρευσαν, ὄσες ἀπέρρευσαν, δωρεές καὶ χάριτες.

Ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἄς εὐλογῆσει καὶ τὴ σημερινὴ ἐκδήλωση τῆς Ἐταιρίας Χριστιανικοῦ Θεάτρου, ποὺ τὴν εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν πρόσκληση πίστεως καὶ ἀγάπης ποὺ μᾶς ἀπηύθυνε. Ὁ Κύριος, ἄς φαγερώσει σὲ ὅλους μας χαρίσματα ἰαμάτων καὶ ἄς μᾶς δωρίσει τὴ χαρὰ Του σὲ κάθε περίσταση.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἐντυπώσεις ἀπὸ μιὰ ἑλληνο - γαλλικὴ
συνάντηση στὴν Κρήτη

Νέες μορφές διαποιμάνσεως

Ὁ σύγχρονος ποιμένας, ὁλοένα καὶ περισσότερο αἰσθάνεται τὴν πρόκληση τῶν καιρῶν νὰ κάνει χρῆση αὐτοῦ ποὺ μποροῦμε νὰ ὀνομάσουμε «ποιμαντικὴ φαντασίω». Δίπλα, δηλαδή, σὲ τρόπους καθιερωμένους ποιμαντικῆς διακονίας, ἀναζητᾷ, γιὰ νὰ μπορέσει ν' ἀντιποκριθεῖ σὲ σύγχρονες ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου του, νέες δυναμότητες ποὺ θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ τὸ προσεγγίσει καλύτερα καὶ νὰ ἐργασθεῖ σὲ βάθος κοντά του.

Πολλὲς φορές, ἡ νέα αὐτὴ μορφή ποιμαντικῆς διακονίας δὲν ἀφορᾷ σὸ σύνολο τῆς ἐνορίας. Εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπευθύνεται καὶ σὲ μικρότερες ἢ μεγαλύτερες ομάδες ποὺ τὴν ἀποτελοῦν, τοπικὲς ἢ ἄτυπες κατηγορίες προσώπων, ἡλικιῶν, ἐπαγγελμάτων κ.λπ. Ἡ ποιμαντικὴ αὐτὴ ἐργασία μπορεῖ νὰ γίνεται μέσα σὲ αἰαίγια τῆς ἐνορίας ἢ καὶ ἔξω ἀπ' αὐτήν. Εἶναι δυνατὸ νὰ λάβει τὴ μορφή μιᾶς προσκνηματικῆς ἐκδρομῆς ἢ ἐνὸς ἐκπαιδευτικοῦ ταξιδιοῦ ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ συνδυάζει τὴ μελέτη ἐνὸς συγκεκριμένου θέματος, τὴν πνευματικὴ ἀνάταση καὶ ἀναφυχή, τὴν ἀνάπαυση ψυχῶν καὶ σωμάτων, τὴν βαθύτερη ἀλληλογνωριμία, τὴν σύσφιγξη δεσμῶν καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ὁ χρόνος ποὺ θὰ γίνῃ κάτι τέτοιο ἐξαρτᾶται ἀπὸ εὐκαιρίες ποὺ προσφέρονται σὲ ἐπίσημες ἀργίες ἢ διακοπὲς καὶ κατόπιν συμφωνίας γιὰ τὴν καταλληλότητα αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς περιόδου. Ὁ καταρτισμὸς τοῦ

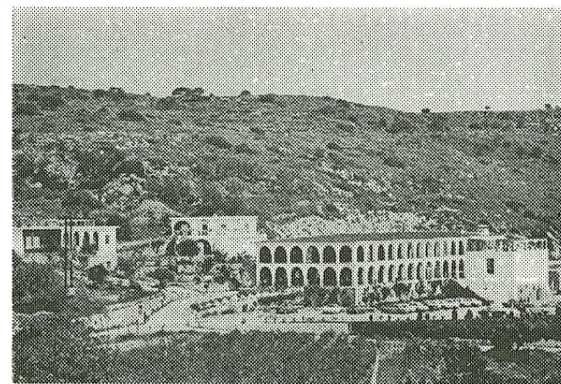
προγράμματος μπορεῖ νὰ γίνεται μὲ κοινή συνεννόηση ποιμένος καὶ ἐνοριῶν, σὴν ὁποία θὰ λαμβάνονται ὑπόψη τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ οἱ ἐφέσεις τους καθὼς καὶ οἱ δυνατοῖτες τῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου σὴν ὁποῖο θὰ μεταβοῦν ἢ θὰ φιλοξενηθοῦν. Εἶναι καλό, ὅλα αὐτά, νὰ τὰ γνωρίζει ὁ ἐφημέριος καὶ οἱ ἐπεύθυνοι ἐκ τῶν προτέρων, καὶ σὺς λεπτομέρειες, χωρὶς αὐτὸ νὰ τοὺς κάνει κλειστοὺς σὲ ἐπὶ τόπου τροποποιήσεις καὶ μεταβολὲς τοῦ προγράμματος.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ εἰσαγωγικά, θὰ ἤθελα νὰ περιγράψω μιὰ περιπλάνηση σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας αὐτοῦ τοῦ τύπου. Ἀρχὲς Μαρτίου, πῆρα ἓνα τηλεφώνημα ἀπὸ τὴ γνωστὴ σὺς θεολογικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους ἑλληνίδα συγγραφέα δ. Καίτη Χιωτέλλη, πὸν εἶχε τὴν εὐθύνη τοῦ συντονισμοῦ συναντήσεως μεταξὺ γάλλων καὶ ἑλλήνων ὀρθοδόξων, σὴν ὁποία μὲ καλοῦσε νὰ λάβω μέρος. Συγκεκριμένα, ὁ ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Κοιμησεως τῆς Θεοτόκου σὴν Μασσαλία, ὁ Ἀρχιμανδρὸς τῆς πατρὸς Κύριλλος Ἀργέντης, συνεχίζοντας σχετικὴ παράδοση τῆς ἐνορίας του, ἤθελε νὰ πραγματοποιήσῃ, μὲ μιὰ ομάδα πὸν θὰ ἀποτελεῖτο ἀπὸ εἴκοσι περίπου ἄτομα —τὰ περισσότερα μικτὰ ζεύγη καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὰ παιδιά τους βαφτισμένα ὀρθόδοξα—, μιὰ εκπαιδευτικὴ ἐκδρομὴ σὴν Κρήτη. Τὰ ἄτομα αὐτὰ ἔπρεπε νὰ πλαισιωθοῦν μὲ ἑλληνες γαλλοφώνους. Αὐτὸ θὰ βοηθοῦσε σὴν ἀπενθείας ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων καὶ θὰ ἀπεφεύγετο ἡ μεσολάβηση μεταφραστῶν.

Ἡ πρόκληση αὐτή, ἀποτελοῦσε γιὰ μένα πρόκληση, γιὰ νὰ δῶ ἀπὸ κοντὰ μιὰ τέτοια μορφή ποιμαντικῆς ἐργασίας τῆς ὀρθοδόξου διαποροῦς συνηγμένης σ' ἓνα τόπο τόσο φιλόξενο,

ὅπως εἶναι ὁ κρητικὸς χώρος, σὴν ζεστὴ γωνιὰ τῆς Ὄρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης, σὴν Γωνιὰ τῶν Χανίων. Ἄν ἔχουμε συνηθίσει νὰ ἐνομάζουμε μέχρι τώρα Ὄρθοδοξία τῆς διαποροῦς τὶς ἐκτὸς Ἑλλάδος ἢ ἄλλων ὀρθοδόξων χωρῶν ὀρθόδοξες κοινότητες, μήπως τώρα δὲν παρατηρεῖται καὶ σὺς τὸν τόπο μας διαποροῦς τῶν ὀρθοδόξων δυνάμεων πὸν νὰ χρειάζεται καὶ αὐτὴ μιὰ σύναξη ἐπὶ τὸ αὐτό; Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαία μιὰ «περιπλάνηση» πρὸς τὰ ἐκεῖ. Τὸ θέμα τῆς συναντήσεως, οἱ ἄνθρωποι, ξένοι καὶ ἑλληνες, πὸν θὰ συμμετεῖχαν ἦταν ἓνας «πειρασμός». Δέχτηκα λοιπὸν μὲ πολλὴ χαρὰ νὰ συμμετάσχω καὶ ὁμολογῶ πὸς ἐπέσχευα πολὺ κερδοσύνος.

Σὺς γραμμὲς πὸν ἀκολουθοῦν προσπαθῶ νὰ περιγράψω ἡμερολογιακὰ τὸν ρυθμὸ αὐτῆς τῆς συσκέψεως σύμφωνα μὲ τὴ χρονικὴ ἐξέλιξή της καὶ νὰ ἀποδώσω τὴν οὐσία τῶν εἰσηγήσεων καὶ τυχὸν παρεμβάσεις κατὰ τὶς συζητήσεις.

Ἡ Ὄρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης.

Θεματική τής συναντήσεως

Ἡ ἐκπαιδευτική αὐτὴ ἐκδρομὴ διάρκεσε ἀπὸ τὶς 2 ὡς τὶς 10 Ἀπριλίου 1983. Τὸ Σάββατο, ἀφίξη στὴν Ἀθήνα καὶ ὑποδοχὴ τῶν ξένων ἀπὸ ἔλληνες. Τὴν Κυριακὴ ἀναχώρηση γιὰ Κρήτη. Τὴ Δευτέρα ἄρχισε ἡ καθαυτὴ συνάντηση μὲ προκαταρκτικὴ συζήτηση πάνω στὸ κεντρικὸ θέμα ποῦ ἦταν «Ἐκκλησία καὶ σύγχρονος κόσμος» καὶ περιστρεφόταν γύρω ἀπὸ ζητήματα ποῦ ἀπασχολοῦν τοὺς σύγχρονους πιστοὺς, στὰ ὁποῖα καλοῦνται νὰ πάρουν θέση μὲ τὴ ζωὴ τους καὶ τὸ λόγο τους.

Τέτοια ζητήματα εἶναι ἡ ἐκπαίδευση, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἡ ἐπιστήμη, ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, οἱ νέες σχέσεις μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἡ λατρεία. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα ὑπῆρξαν ἀνάλογες εἰσηγήσεις τὶς ἐπόμενες ἡμέρες τῆς συναντήσεως. Στὴν προκαταρκτικὴ αὐτὴ συζήτηση στόχος ἦταν ἡ προετοιμασία τῶν συμμετεχόντων στὴ θεματικὴ τῆς συναντήσεως καὶ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων, τὶς ὁποῖες θὰ ἐλάμβαναν ὑπόψη καὶ θὰ ἀπαντοῦσαν οἱ κύριοι ὁμιλητὲς στὶς εἰσηγήσεις τους. Αὐτὸ ἀποτελοῦσε καὶ πρῶτο τυπικὸ μὲθόδου τῆς συσκέψεως, ὥστε οἱ ὁμιλῆτες νὰ μὴ προετοιμάζονται ἐρήμην τῶν συμμετεχόντων καὶ τῶν γόνιμων ἐρωτημάτων τους ποῦ τυχόν θὰ ἔθεταν.

Τὴν Τρίτη ἔγινε ἡμερήσια ἐκδρομὴ στὶς ἀρχαιότητες τῆς Κνωσοῦ, ἐπίσκεψη στὸ Μουσεῖο τοῦ Ἡρακλείου καὶ συνάντηση μὲ τὸν σεβασμιώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Κρήτης κ. Τιμόθεο.

Ἐκπαίδευση, πολιτικὴ ἐξουσία

Τὴν Τετάρτη μίλησε ὁ κ. Παναγιώτης Νέλλας, θεολόγος καθηγητῆς καὶ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ

«Σύναξη», γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς χριστιανικῆς παιδείας καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ χριστιανοῦ παιδαγωγοῦ. Ἄν στόχος τῆς τελευταίας εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τοῦ προσώπου, τί νόημα θὰ εἶχε μιὰ ξερὴ μετάδοση γνώσεων μόνο; Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει, ὅτι χρειαζόμαστε μιὰ παιδεῖα γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι μιὰ ἐκπαίδευση ποῦ νὰ ὑπηρετεῖ τὸ ἐκάστοτε κατεστημένο.

Ἐπισημάνθηκε ἡ εὐθύνη τῶν χριστιανῶν καθηγητῶν καὶ ὁ ρόλος μᾶς «διδάσκουσας κοινότητας», ποῦ ὅλη διδάσκει καὶ εἰσάγει τὰ μέλη τῆς στὴ ζωὴ τῆς. Ἀναφέρθηκε, ὅτι στὴ Μασσαλία μιὰ ομάδα μητέρων καθηγητριῶν, διευθέτησαν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε μεταθέτοντας τὴν ὥρα ἐνάρξεως τοῦ ἑσπερινοῦ στὴ λήξη τοῦ καθηγητικοῦ μαθήματος, νὰ μποροῦν νὰ συμμετέχουν καὶ τὰ παιδιά, καὶ οἱ πατέρες ἐρχόμενοι, νὰ μετέχουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ τὰ παραλαμβάνουν μετὰ. Τὴν ἄλλη μέρα πάλι, ὅλοι μαζί, παρακολούθησαν τὴ Θ. Λειτουργία τῆς Κυριακῆς. Ἡ σημασία αὐτοῦ τοῦ τρόπου καθηγήσεως φαίνεται, ἂν λάβουμε ὑπόψη, ὅτι: τὸ 95% τῶν γάμων στὴν ὀρθόδοξη κοινότητα τῆς Μασσαλίας εἶναι μικτοὶ καὶ ὅτι τὸ 86% τῶν βαπτίσεων εἶναι παιδιῶν μικτῶν γάμων.

Τὴν Πέμπτη, ὁ καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιό τοῦ Στρασβούργου κ. Ἀστέριος Ἀργυρίου εἰσηγήθηκε τὸ θέμα Ἐκκλησία καὶ πολιτικὴ ἐξουσία. Τὸ θέμα τῶν σχέσεών τους ἀπασχόλησε τὴ χριστιανικὴ σκέψη ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μετὰ ἀπὸ σύντομη ἱστορικὴ ἐπισκόπηση ἀναφέρθηκε στὸν σύγχρονο προβληματισμὸ δίνοντας μὲ συντομία τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σημερινοῦ κόσμου καὶ ἐπισήμανε τὴν πολιτικὴ διάσταση τῆς πίστεως. Στόχος θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἔσχατων συνεπειῶν μᾶς Θεολογίας τῆς ἐλπίδος. Σὲ καμιά περι-

πτωση ή Πολιτική δέν μπορεί νά αποτελεεί τὸ ἅπαν γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Δέν ἐπιτρέπεται νά συγχέουμε σωτηρία καὶ πολιτική ἀπελευθέρωση· εἶναι καιρὸς νά ἐπιτελεσθεῖ ἡ ἐπανάσταση τῆς καρδιάς ἀπὸ μέσα, γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Σὺ μὲν τῆς Βασιλείας πρέπει νά εἶναι ἡ χριστιανική μαρτυρία, τὸ παράδειγμα. Ὁφείλουμε νά προσέξουμε, γιατί πολλές φορές ἡ στάση μας ὡς Χριστιανῶν, ὡς Ἐκκλησιῶν, μπορεί νά συνιστᾷ ἀντισύμβολο.

Στὸ σημεῖο αὐτό, κάποιος ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους ἀνέφερε τὸ ἐξῆς περιστατικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ μιᾶς μικρούλας ὀρθόδοξης ρωσίδας. Τὴν μητέρα της τὴν εἶχε καταδώσει κάποιος ἀστυνομικὸς τῆς Κἂ Γκὲ Μπέ καὶ τὴν εἶχαν κλείσει· στὴ φυλακὴ, ἔπου καὶ πέθανε. Ἐφθασε ἡ ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς μητέρας της καὶ σκέφθηκε ὅτι· κάτι ἔπρεπε νά κάνει. Ὅταν ἐκείνη ζοῦσε, συνήθιζε νά τῆς πηγαίνει· στὴ φυλακὴ λουλούδια. Τώρα τί νά ἔκανε; Οὐμήθηκε τότε, ὅτι ὅταν ζοῦσε ἡ μητέρα της, τῆς ἔλεγε συχνά ὅτι ἔπρεπε ν' ἀγαποῦν τοὺς ἐχθροὺς τους. Ἀγόρασε λοιπὸν λουλούδια καὶ πῆγε νά τὰ προσφέρει· σ' ἐκείνον τὸν ἀστυνομικὸ αἰτιολογώντας τὴν πράξη της· Γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἀστυνομικὸς ἔβγαλε στὴ συνέχεια χριστιανός.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, μᾶς κάλεσε ὁ Μητροπολίτης Κισάμου καὶ Σελίνου κ. Εἰρηναῖος νά τὸν ἐπισκεφθοῦμε καὶ νά γνωρίσουμε τὸ Καστέλι· καὶ τὸ κοινωνικὸ ἔργο πού ἐπιτελεῖται στὴ Μητρόπολή του. Εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νά πάρουμε ἀπαντήσεις σὲ πολλὰ ἐρωτήματα σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ καὶ μὲ τὸ φυλλάδιο πού μᾶς διένειμε μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Ἐπανάσταση τῶν συνειδήσεων» νά συμπληρώσουμε τὴν συζήτη-

ση πού εἶχαμε ἀρχίσει τὸ πρωὶ γιὰ τὴν «ἐπανάσταση τῆς καρδιάς».

Ἐπιστήμη καὶ τεχνολογία

Τὸ πρωὶ τῆς Παρασκευῆς διαβάστηκαν δύο εἰσηγήσεις. Ἡ πρώτη τοῦ καθηγητοῦ στὸ πανεπιστήμιο τῆς Rennes κ. Jean - Claude Roberti, διακόνου, μὲ τίτλο Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη. Ἡ δεύτερη, ἦταν τοῦ ἠλεκτρολόγου - μηχανολόγου κ. Γιάγγη Ευόπουλου γιὰ τίς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ οἱ δύο ὁμιλητὲς ἐπιχείρησαν μιὰ ἐξέταση τῶν ἰδιαιτεροτήτων τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τεχνολογίας.

Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώση διαφέρει ἀπὸ ἄλλες γνώσεις καὶ δημιουργεῖ μιὰ νέα σχέση μὲ τὸν κόσμον πού περιβάλλει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἀντικειμενοποιεῖ καὶ καθηλώνει τὸ ἀντικείμενό της σὰν τὸ βλέμμα τῆς Μένουσας. Ἄν, μέχρι πρὶν λίγο καιρὸ, ἡ Ἐπιστήμη ἐπιδίωκε σὰν στόχο της τὴν Ἀλήθεια, σήμερα δημιουργεῖ ἡ ἴδια τὴν ἀλήθεια της. Δὲν ὑπάρχουν, στ' ἀλήθεια, ἀλήθειες ἐπιστημονικὲς ἀλλὰ προσωρινὲς γνώσεις γιὰ ἓνα ἀντικείμενον. Αὐτὸ πού δυσχεραίνει τὰ πράγματα εἶναι ἓνας νέος προσανατολισμὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας· ἡ ἰδεολογικὴ χρησιμοποίησή της ἀπὸ τὴν Πολιτικὴ πού ἐπιδιώκει τὴν οἰκιοποίηση καὶ τὸν σφετερισμὸ τοῦ σύμπαντος.

Στις νέες ἐξελίξεις, θέβαια, συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐγκατάληψη ὀρισμένων ἰδεῶν, ἔπως ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνον λογικὸ ὄν. Στὴν Ὀρθοδοξία ὑπῆρχε ἐξάλου ἡ ἀντίληψη, ὅτι ἡ δραστηριότητα τῆς ἐπιστήμης εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπον ἀγαθοποιός. Ἡ γνώση εἶναι ἀνοι-

χτή. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι κάτι ἀλλὰ κάποιος, ὁ Θεός, ὁ Χριστός. Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντι-παρατάξουμε πίστη καὶ ἐπιστήμη, ἀλλὰ νὰ θεωρήσουμε ἴσως ὅτι ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ πίστη πρὸς τὸν Θεὸ εἶναι δύο δυνατὲς στάσεις. Ἡ Ἱερά Γραφή παρέχει ἀσφαλῶς μιὰ δυνατότητα συνθέσεως. Τὸ «κατακυριεύσατε τῆς γῆς» ἀνοίγει τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση, συζευγμένο ὅμως μὲ τὸ «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ τὸν πλησίον σου», ἔτσι ὥστε νὰ συντελεστεῖ ἡ εὐχαριστιακὴ ἀναφορὰ στὴν ἐκφώνηση «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν». Ὁ κίνδυνος εἶναι πάντα κοντὰ καὶ παραμονεύει. Ὁ ἄνθρωπος, δηλαδή, κινδυνεύει νὰ παραδοθεῖ μὲ τις σιέψεις του σὲ μάταια πράγματα, καὶ ἐνῶ ἐγνώρισε τὸ Θεό, νὰ μὴ τὸν τιμῆσει ὡς Θεὸ οὔτε καὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ: (πρβλ. Ρωμαίους α' 21). Γι' αὐτὴν τὴν στάση, μάλιστα, νὰ φθάσει αὐτὸς ὁ τεχνολόγος ἄνθρωπος νὰ ἐλέγχεται ὡς ἄλογος, ὅπως μᾶς ὑπενθύμισε ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου, ποὺ ἀκούσαμε τὸ ἀπόγευμα τῆς Παρασκευῆς στὸ μοναστήρι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κυρίας Ὁδηγητρίας, τῆς ἐπικαλουμένης Γωνιάς, σὲ ἐλάχιστη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία.

Νέες σχέσεις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν

Τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον παρουσίασε τόσο ἡ εἰσήγηση ὅσο καὶ ἡ συζήτηση πάνω σ' αὐτήν, τοῦ π. Κυρίλλου Ἀργεντη γιὰ τίς νέες σχέσεις μετὰ τὸ ἄνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ Σάββατο τὸ πρωί. Μιλώντας ὁ π. Κύριλλος, ἀναφέρθηκε στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ ἀναφορικὰ μὲ τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναίκα λέγοντας ὅτι ἡ ἀγάπη συνιστᾷ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο καὶ τόνισε τὴν συμπληρωματικότητα τῶν δύο φύλων. Μὲ τὴν πτώση, τὸ κακὸ ἐγκαθίσταται στὸν

Τὸ Μοναστήρι τῆς Γωνιάς.

κόσμο, καὶ κυρίως, ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀνθρώπινο εἶναι ὁμορφότερο γιὰ νὰ τὸ διαστρέψει καὶ νὰ τὸ διαφθείρει. Μὲ τὴν πτώση, ἡ ἀγάπη μεταβάλλεται σὲ πάθος καὶ τόπος προνομιούχος τῶν παθῶν. Ἡ ἀγάπη συναντᾷ τὸ πάθος καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται σκλάβος τῶν δυνάμεων ποὺ ἦταν ἀγαθὲς καὶ ποὺ τώρα τὸν αἰχμαλωτίζουν. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται μαριονέτα, αἰχμάλωτος τῆς ζήλειας καὶ τοῦ σαδισμού.

Μὲ τὴ Σάρκωσι, ὅμως, ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐλευθερώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία καὶ τοῦ δίδει τὴν δυνατότητα νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ντετερμινισμό τοῦ φόβου καὶ τοῦ πῆθου. Ἡ ἀπάντησή στὸ κάλεσμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἔσκησις. Ὁ Χριστὸς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιθυμίας. Αὐτὸς ὁ ἀγώνας ἐπιτρέπει στὸ Ἅγιο Πνεῦμα νὰ ἀποκαταστήσει τοὺς φυσικοὺς δεσμοὺς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό. Ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μᾶς προτείνει δύο δρόμους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου: τὴν μοναχικὴν ὁδὸ καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναζητοῦμε τὸν Θεὸ - ἀγάπη διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀγά-

πης, κι αυτό όχι μαγικά και αυτόματα αλλά με μακρά διαδικασία και συνεργία με το "Άγιο Πνεύμα.

Στή συνέχεια ο εισηγητής αναφέρθηκε στην ανάγκη να κατανοήσουμε την ἐξέλιξη τῶν ἠθῶν και να δοῦμε πῶς παγιδεύτηκε ο γάμος τῶν ἀνθρώπων μεταξύ ἠθικισμοῦ και κοινωνικοῦ κατεστημένου, και πῶς ἡ ν ἐ δ τ η τ α σήμερα θέλει να ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τέτοιου τύπου δεσμεύσεις ἀγνοώντας ὅμως και τὸν τρόπο γιὰ κάτι τέτοιο. Ἐμείς, ὅμως, στήν Ἐκκλησία, τί κάνουμε γιὰ τοὺς νέους πού διψοῦν γιὰ μιὰ ἀληθινὴ ἀγάπη; Ἐδῶ ἀπαιτεῖται να ἀποδώσουμε στὰ μάτια τῶν νέων μας τὴν καθαρμένη ἀπὸ κοινωνικὲς συμβάσεις εἰκόνα τοῦ χριστιανικοῦ γάμου πού εἶναι μυστήριο τῆς ἀγάπης.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει και γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς γυναικας. «Οὐκ ἔνι ἄρσεν και θῆλυ», αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι θὰ πρέπει να ὑπάρξει μιὰ κάποια σύγχυση ὡς πρὸς τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν δύο φύλων. Ὁ εισηγητὴς ἔθιξε και τὸ πρόβλημα τῆς χεῖροτομίας τῶν γυναικῶν τονίζοντας ὅτι ἡ Ἱερωσύνη δὲν εἶναι προνόμιο οὔτε δικαίωμα πρὸς διεκδίκηση, ἀλλὰ καθῆκον πού ὀρθὰ ἢ Παράδοση τὸ ἔχει ἐπιφυλάξει στους ἄνδρες. Ἡ γυναίκα ὅμως εἶναι μάρτυς τῆς Ἀναστάσεως και τῆς πίστεως και μᾶς γεννᾷ στήν πίστη. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο κάποιος ἐπεμβαίνοντας στή συζήτηση θύμισε αὐτὸ πού ο Μητροπολίτης κ. Βιργηαῖος εἶχε πεῖ κατὰ τὴ χθεσινὴ μας ἐπίσκεψη. «Γιὰ μᾶς τοὺς κρητικούς παπάδες, Θεολογικὲς Σχολὲς εἶναι οἱ γιαγιάδες μας και οἱ μανάδες μας» (πρβλ. Β' Τιμόθεον α' 5).

Πίστη και λατρεία στους νέους

Τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου παρακολουθήσαμε τὸν Ἑσπερινὸ και μᾶς ξενάγησαν ἀδελφοὶ στήν ἱστορικὴ Ἱ.

Μονὴ τῆς Γωνιάς, πλούσια σὲ παλαιὲς και πολύτιμες εἰκόνες πού τὴν καθιστοῦν ἀξιόλογο Βυζαντινὸ Μουσεῖο. Τὸ μοναστήρι κτίσθηκε στὰ 1634 και ὑπῆρξε σημαντικὸ ἔθνικο και θρησκευτικὸ κέντρο. Σήμερα ἐξακολουθεῖ τὴν πνευματικὴ του ἀκτινοβολία και ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴ σκέπη τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης.

Τὸ βράδυ, ὁ θεολόγος καθηγητὴς κ. Γ : ἀ ν ν η ς Λ ά π π α ς, ἀνακοίνωσε τὰ ἀποτελέσματα ἔρευνᾶς του σχετικὰ με τὴ σ τ ά σ η τ ῶ ν ν έ ω ν (μαθητῶν λυκείου) σὲ θέματα λατρείας (ἐκκλησιασμοῦ, προσευχῆς κ.λπ.) και πίστεως. Τὰ ἀποτελέσματα ἦταν ἐνδιαφέροντα και συνάμα ἀνησυχητικὰ και δοθήσαν στή χάραξη μιᾶς πορείας γιὰ ἕνα πλησίασμα τῶν νέων μας στὰ θέματα αὐτά.

Τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς οἱ συνέδροι ἐκκλησιάστηκαν στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῶν Χανίων. Τὴ Θ. Λειτουργία ἐτέλεσε ὁ π. Κύριλλος και κήρυξε τὸν θεῖο λόγο, τὸν ὁποῖο μετάδωσε τὸ ραδιοφωνικὸ δίκτυο Κρήτης. Τὸ μεσημέρι παρέθεσε γεῦμα ὁ σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κυδωνίας και Ἀποκορώνου κ. Εἰ ρ η ν α ἰ ο ς και συνομίλησε μαζί τους. Τὸ ἀπόγευμα ἐπισκέφθηκαν μιὰν ἄλλη ἐκλεκτὴ πνευματικὴ γωνιά, τὴν Ἱ. Μονὴ Χρυσοπηγῆς ἔξω ἀπὸ τὰ Χανιά, ὅπου ἡ γυναικεία ἀδελφότητα ἐπιδίδεται σὲ ἔργα φιλανθρωπίας και καλλιεργεῖ τὴν ὑψηλὴ τέχνη τῆς ἀγιογραφίας. Στὴ συνέχεια μιὰ ἀπροσδόκητη πρόσκληση ἔφερε τοὺς ἐπισκέπτες σ' ἕνα πορτοκαλεῖωνα, ὅπου γεύτηκαν τοὺς εὐχυμοὺς καρπῶν τῆς κρητικῆς γῆς και φιλοξενίας. Τὸ βράδυ, γύρισαν στήν Ἀθήνα.

Κατὰ τὴν παραμονὴ τους, οἱ συμμετέχοντες εἶχαν ἐπίσης τὴν εὐκαιρία να συναντηθοῦν και να συζητήσουν με τὸν Γενικὸ Διευθυντὴ και ἰδρυτὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης Δρα κ. Ἀ λ έ ξ α ν δ ρ ο Π α π α-

δ ε ρ ό, ό όποίος τούς ένημέρωσε γιά τά προγράμματα και τίς προοπτικές τοῦ ιδρύματος. Ὁ ἴδιος μέ τούς στενούς συνεργάτες του και τό προσωπικό τῆς Ἀκαδημίας φρόντισαν ἔτσι, ὥστε ἡ φιλοξενία νά εἶναι ἀφογη και ἡ ἐξυπηρέτηση μιὰ στήν ἐντέλεια «λειτουργική διακονία». Τούς εὐχαριστοῦμε και ἀπό τή θέση αὐτή γιά τόν τόπο καταλύματος πού διέθεσαν στή συνάντησή μας.

Ἔτσι τέλειωσε ἡ εὐλογημένη αὐτή ἑλληνο - γαλλική ὁρθόδοξη συνάντηση, μιὰ ὑψηλή πνευματική ἐμπειρία, πού συνεδύασε ἀνταλλαγή ἀπόψεων πάνω σέ ἐπίκαιρα θέματα πού ἀπασχολοῦν τούς πιστούς, ἀναψυχή και ἀνάταση, κατάνυξη σέ ὄρες κοινῆς προσευχῆς και λατρείας ιδιαίτερα πρωί και βράδυ στό παρεκκλήσι τῆς Ἀκαδημίας, ὅπου συγκεντρωνόμαστε ὅλοι γιά τίς ἀκολουθίες τοῦ Ὁρθρου και τοῦ Ἀποδείπνου. Σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις ἑπαιρναν μέρος μικροί και μεγάλοι, κληρικοί και λαϊκοί, ἄνδρες και γυναῖκες, ἀντιπροσωπευτικά, δηλαδή, ὅλα τά μέλη μιᾶς ἐνορίας πλασιομένης ἀπό φιλοξενούντες και φιλοξενούμενους. Ἄς ἐρχηθοῦμε, τέτοιες εὐκαιρίες νά πληθαίνουν, μέ στόχο τή σύσφιγξη δεσμῶν, τήν καλλιέργεια τῆς ὁρθόδοξης πνευματικῆς ζωῆς και τήν ἀνάπτυξη ἀδελφοσύνης μεταξὺ τῶν χριστιανῶν.

Στό μικρό αὐτό χρονικό ἔγινε προσπάθεια ν' ἀποτυπωθοῦν μερικὲς σιγμὲς ἀπό αὐτήν τήν περιπλάνηση. Ἄς μᾶς συχωρεθοῦν κάποιες ἐλλείψεις στήν ἀπόδοση γεγονότων, ἀπόψεων και συζητήσεων. Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ δημοσίευση τῶν εἰσηγήσεων θά ἀναπληρώσει ὀρισμένα κενά. Τήν κατάλληλη ὥρα, θά ὑποδείξουμε τό χῶρο ὅπου θά δημοσιευθοῦν. Μὲ χαρὰ θά δεχθοῦμε, ὅπως πάντα, σχόλια και κρίσεις γιά τό περιεχόμενο τοῦ σημερινοῦ σημειώματος.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΗΚΕΣ

Κοσμάς ὁ Αἰτωλός
(Ἄθῆναι, νατῆριον Αἰξωνῆς Γλυφάδας).

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Διδαχὴ Ε', παρὰ Ἰωάννου Β. Μενούνου, Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Διδαχῆς. Φιλολογικὴ μελέτη — Κείμενα, Ἀθήνα, «Τῆνος», 1979, σ. 279-281.

Διὰ ἐσένα παιδί μου ὅπου μέλλεις νὰ γένης παπᾶς*

ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ († 1779)

Πρέπει πρῶτον νὰ εἶσαι καθαρὸς ὡσάν τὸν ἄγγελον, νὰ μάθῃς γράμματα ἑλληνικὰ νὰ ἐξεύρῃς νὰ ἐξηγᾷς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ νὰ γίνεσαι δεκαοκτὼ χρονῶν ἀναγνώστης εἴκοσι ὑποδιάκονος, εἰκοσιπέντε διάκονος. Καὶ ὅταν γένης τριάντα χρονῶν, ἀνίσως καὶ σὲ παρακαλέσων οἱ κοσμικοὶ καὶ ὁ δεσπότης, τότε νὰ γένης παπᾶς χωρὶς νὰ δώσης ἓνα παρᾶ.

Καὶ νὰ ἔχῃς ἓνα κελλίον κοντὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ φυλάγῃς, καθὼς ὁ μπακάλῃς φυλάει τὸ ἀργαστήριον του, ὅτι ὥρα σὲ ζητήσων οἱ κοσμικοὶ νὰ σὲ εὐρίσκων. Ὁ πιστικὸς περιτριγυρίζει τὰ πρόβατά του, ὁμοίως καὶ ἐσὺ ὁ παπᾶς ἔχεις χρέος νὰ περιτριγυρίζεις τὰ σπίτια τῶν χριστιανῶν ἡμέρα καὶ νύκτα, ὄχι νὰ τρώγῃς καὶ νὰ πίνῃς καὶ νὰ παίρῃς τὰ πράγματά τους, ἀλλὰ νὰ στοχάζεσαι ποῖος ἄνδρας εἶναι μαλωμένος μὲ τὴν γυναῖκα του, ποῖος πατέρας μὲ τὸ παιδί του, ποῖος ἀδελφὸς μὲ τὸν ἀδελφόν του, ποῖος γείτονας μὲ τὸν γείτονα νὰ τοὺς βάνῃς εἰς ἐγάπην, αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος τοῦ παπᾶ, καὶ νὰ βάνῃς τὴν ζωὴν σου καὶ τὸ κεφάλι σου διὰ τοὺς χριστιανοὺς.

Καὶ ὅταν λειτουργᾷς καὶ τελειώνῃς τὸ Εὐαγγέλιον νὰ τὸ κλείς καὶ νὰ τὸ βάνῃς εἰς τὴν ἀγκαλιά σου νὰ τὸ ἐξηγᾷς εἰς τοὺς χριστιανοὺς τί παραγγέλλει ὁ Χριστὸς νὰ κάνουν καὶ νὰ στοχασθῆς πὼς οἱ φοῦντες ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ ἐπιτραχήλι καὶ ἔχεις εἰς τὸν λαιμόν

σου κρεμασμένο, δὲν εἶναι φοῦντες, ἀλλὰ εἶναι οἱ ψυχῆς τῶν χριστιανῶν καὶ μία ψυχὴ νὰ χαθῆ ἀπὸ αὐτὲς ἔχει ὁ Θεὸς νὰ τὴν ζητήσῃ ἀπὸ τὸν λαϊμόν σου ἐν ἡμέρα Κρίσεως.

Καὶ νὰ στοχάζεσαι τὸ φελόνι ὁποῦ φορεῖς καὶ δὲν ἔχει μανίκες τί φανερώνει; Φανερώνει πὼς ὁ παπᾶς δὲν πρέπει νὰ ἔχη χέρια νὰ ἀνακατόνεται εἰς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἀλλὰ νὰ ἔχη πάντοτε τὸν νοῦν του εἰς τὸν οὐρανόν. Καὶ ὅταν μαζώνῃς τὸ φελόνι σου καὶ γίνεταί ὡσάν δύο πτέρυγας, τί φανερώνει; Φανερώνει πὼς, ἀνίσως καὶ κάνεις καλὰ ὡσάν ἄγγελος, ἔχεις νὰ ἀπετάξῃς νὰ πηγαίνῃς εἰς τὸν Παράδεισον.

Καὶ καθὼς πλένεις τὸ ὑποκάμισόν σου καὶ τοῦ βγάνεις τὴν λέραν καὶ ὕστερα τὸ φορεῖς, ὁμοίως καὶ ὅταν θέλῃς νὰ λειτουργήσῃς, ἂν δὲν κλαύσῃς πρῶτον νὰ πλύνῃς καὶ νὰ καθαρίσῃς τὴν ψυχὴν σου μὲ τὰ δάκρυα, νὰ μὴν ἀποτολμήσῃς νὰ κοινωνήσῃς τὰ Ἄχραντα Μυστήρια. Ἄν τὸ κάνῃς αὐτό, ἀληθινὰ εἶσαι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος μῆτε τὰ ποδάρια νὰ σκύψω νὰ σοῦ φιλήσω. Εἶδὲ πάλιν καὶ εἶσαι ἀνάξιος, ἀγράμματος, ἀπαίδευτος, μεμολυσμένος μὲ ἁμαρτίες ὡσάν ἐμένα καὶ πηγαίνεις καὶ δώνεις γρόσια καὶ φλωριά καὶ βάνεις μεσίτας καὶ ἀγοράζεις τὸ πετραχήλι, δὲν ἀγοράζεις τὸ πετραχήλι, παπᾶ μου, ἀλλὰ τὴν Κόλασιν καὶ καίεσαι πάντοτε.

Καὶ ὅταν πιάνῃ ὁ παπᾶς καὶ λέγῃ τὸ Ἐδαγγέλιον καὶ λέγῃ τόσα ψεύματα καὶ τόσες βλασφημίες, ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον τὸν παπᾶ, καλύτερα ἦτο νὰ στέκῃ ἀπὸ μακριὰ νὰ κλαίῃ διὰ τίς ἁμαρτίες του, διὰ νὰ τὸν εὐσπλαγχιισθῇ ὁ Θεὸς νὰ τὸν βάλῃ χωρὶς ἐπιτραχήλι εἰς τὸν Παράδεισον, παρὰ νὰ τὸν βάλῃ μὲ τὸ πετραχήλι εἰς τὴν Κόλασιν νὰ καίεται πάντοτε.

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΟΥ

ΕΝ ΤΡΙΕΣΤΙΩ 1802

Ἡ σημερινή ἑλληνική κοινωνία ἐμφανίζει σημαντικὲς ὁμοιότητες μὲ ἐκείνην τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ὄγδοου αἰώνα, τότε ποὺ διαμορφωνόταν ἡ νέα πνευματικὴ πορεία τοῦ Γένους. Πολλὲς τάσεις ἀντιδικοῦσαν τὴν προτεραιότητα. Ἀντίρροπες δυνάμεις διεκδικοῦσαν γιὰ λογαριασμό τους τὴν τελευταία λέξη. Σ' αὐτὴ τὴν διαμάχη ὁ λόγος τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Παρίου (1715-1813) ἀντηχεῖ ὀδηγητικὸς, σηματοδοτώντας τὴν κατεύθυνση καὶ ὀριοθετώντας τὴ σωστὴ κίνηση στὴ σκαμμένα τῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἀντεγκλήσεων.

Ἡ εὐθὴν τῆς Ἐκκλησίας ἦταν καὶ εἶναι τεράστια. Τὸ πᾶν, κυριολεκτικὰ τὸ πᾶν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν «καλὴ ποιμαντική». Ἡ ἔλλειψη «ποιμαντικῆς προνοίας» συνεπάγεται πολλὰ δεινά, γιὰ τοῦτο «εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸν κόσμον ἡ ποιμαντικὴ πρόνοια» καὶ νὰ φανερωθοῦν οἱ καρποὶ τῆς «ἀληθινῆς ποιμαντικῆς». Καλύτερη διαζωγράφηση τοῦ ἔργου τοῦ Ποιμένα δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχουμε ἄλλην ἀπὸ αὐτὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ τιμημένου αὐτοῦ τέκνου τῆς Ὁρθοδοξίας. Οἱ γραμμὲς ποὺ ἀκολουθοῦν προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔργο του Περὶ τῆς ἀληθοῦς Φιλοσοφίας, ποὺ τυπώθηκε ἐν Τριεστίῳ τὸ 1802. Πιὸ συγκεκριμένα, ἀπὸ τὸ τρίτο κεφάλαιο ποὺ ἐπιγράφεται: «Ὅτι εἶναι ταλανισμὸς ἄξιον τὴν σήμερον τὸ γένος τῶν χριστιανῶν, ὅτι τοῦ λείπει ἡ ποιμαντικὴ πρόνοια» (σ. 25-30).

Τὸ κείμενο αὐτὸ τὸ παρουσιάζουμε σὲ μορφή ποὺ προσφέρεται στὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν καλύτερη κατανόησή του. Ἰδιαίτερη προσοχὴ δόθηκε στὴν ὀρθογραφία, τὴν στίξη, τὸ χωρισμὸ σὲ παραγράφους, τὴ διάταξη τῶν ἀποσπασμάτων, τοὺς ἐπὶ μέρους τίτλους. Μέσα σὲ ἀγκύλες ἐξηγήσαμε δυσνόητες λέξεις καὶ μεταγράψαμε ὀνόματα στὴ γλώσσα τους. Οἱ ὑπογραμμίσεις εἶναι δικές μας. Οἱ περικοπὲς ποὺ ἔγιναν, ὅσες ἐλάχιστες ἔγιναν, πιστεύουμε ὅτι δὲν «περικόπτουν» καὶ τὸ νόημά του. Τὸ «πορτραῖτο» τοῦ Ἀθανασίου ποὺ κοσμεῖ τίς σελίδες αὐτὲς ἔγινε διὰ χειρὸς τοῦ ἐκλεκτοῦ ζωγράφου καὶ ἀγιογράφου Ράλλη Κοφίδη τὸ 1962 καὶ τὸ πήραμε ἀπὸ τὴν «Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» τόμο 1, στήλη 563. Χαίρομαστε ποὺ ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο τοῦ Ἀθανασίου, ἄλλες σελίδες καὶ μὲ ἄλλο στόχο, δημοσιεύονται στὸ 5ο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ «Σύναξη». Θεωροῦμε εὐτυχὴ συγκυρία τὴν προβολὴ αὐτὴ καὶ σὲ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ποὺ δὲν ἐπικαλύπτει πάντα τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

Ταλανισμού ἄξιον...

Ἄν θέλωμεν νὰ εἰπῶμεν, χωρὶς τινα συστολήν τὴν ἀλήθειαν, εἶναι ταλανισμού ἄξια τὴν σήμερον ἡ Ἑλλάς. Καὶ ὄχι μόνον ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἀπανταχοῦ Χριστιανοί. Ἀλλὰ διατί;

Διατὶ τοῦ ἔλειψαν ἀπὸ μιᾶς οἱ ποιμένες, οἱ ἀληθινοὶ ποιμένες ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διὰ σημεῖον τῆς τελείας ἀγάπης, ὁποῦ εἶχον πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην, καὶ τὴν ποιμαντικὴν προστασίαν ἐδέχθησαν, καὶ τὴν ψυχὴν τους ἐθυσίαζαν ὑπὲρ τῶν προβάτων, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχιποίμενος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸν καιρὸν ὅλον τῆς ζωῆς των, ἄλλο δὲν ἔκαμαν, καὶ εἰς ἄλλο τίποτες δὲν ἐκαταγίνοντο, καὶ διενυκτέρενον, πάρεξ ἢ μυστήρια νὰ διδάσκουν, ἢ θείας γραφᾶς νὰ ἐξηγοῦν, ἢ λόγους ἠθικoὺς νὰ κάμνουν, πρὸς ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν λογικῶν προβάτων, ὁποῦ ἐμπιστεύθησαν. Ἐπειδὴ ἤκουσαν τὸν κοινὸν δεσπότην, καὶ πρῶτον διδάσκαλον ὁποῦ λέγει εἰς τὸν Πέτρον, εἰ φιλεῖς με Πέτρε, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ποίμαινε οὐχὶ ἄμελγε, ἢ κούρευε, ἢ κατὰ τρωγε τὰ πρόβατά μου. Ὅτι τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ποιμαίνειν, ἀλλὰ πημαίνειν [βλάπτειν] τὰ πρόβατα.

Ἐλειψαν, λέγω ἔλειψαν, ὧ καὶ πῶς ἤμπορῶ νὰ τὸ λέγω, καὶ νὰ τὸ γράφω χωρὶς δάκρυα, ἔλειψαν οἱ ποιμένες ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ ἐφιλονεῖκει μὲ τὸν λόγον, καὶ ὁ λόγος μὲ τὴν ζωὴν, ποῖον ἀπὸ τὰ δύο νὰ ὠφελήσῃ περισσότερον τοὺς πιστούς. Οἱ ἀληθινοὶ ποιμένες. Οἱ ὄντως ποιμένες καὶ διδάσκαλοι. Οἱ φωστῆρες τοῦ νοητοῦ στερεώματος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀπλανεῖς ὀδηγοὶ τῶν πλανωμένων. Οἱ σοφοὶ ἰατροὶ τῶν ἀσθενούντων. Οἱ ἀκριβέστατοι μιμηταὶ τοῦ Παύλου,

οἱ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι γινόμενοι ἵνα πάντως τινὰς σφώσωσιν. Τούτῃ εἶναι ἡ μεγίστη συμφορὰ. Τοῦτο ἡ ἐσχάτη δυστυχία. Τοῦτο τὸ πολλῶν δακρύων ἄξιον, ὁποῦ πάσχει, ὄχι μόνῃ ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ σχεδόν, ἡ Ἐκκλησία πᾶσα τοῦ Χριστοῦ τὴν σήμερον. Ὅτι πανταχοῦ ἡ κακία παρησιάζεται, θριαμβεῖ. Πανταχόθεν οἱ Πολέμοι ἐπιτίθενται καὶ οἱ ἐπίσκοποι βλέπουσι τὴν ρομφαίαν ἐρχομένην, καὶ αὐτοὶ ἢ εἰς ἄλλα προσέχουσιν, ἢ εἰς ὑπνον βυθίζονται, καὶ μήτε κινοῦνται ὀλότελα, νὰ σημάνωσι μὲ τὴν σάλπιγγα τοῦ λόγου, εἰς τοὺς χριστιανικούς λαούς, νὰ στέκουν ἔξυπνοι, νὰ φυλάττωνται ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς, καὶ μάλιστα τὸ περισσότερον νὰ φυλάττωνται ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἀθεωτάτου Βολταίρ [Voltaire].

Διὰ ταῦτα εἶναι τῶντι ταλανισμού ἄξιον τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, ὄχι διατὶ τοῦ ἔλειψαν οἱ Δημόκριτοι, καὶ οἱ Πλάτωνες, καὶ οἱ Ζήνωνες, καὶ οἱ Εὐκλείδαι, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄλλοι μετεωρολόεσχα [φληροῦντες περὶ οὐρανίων πραγμάτων], καὶ ὄχι διατὶ δὲν σεμνύονται μὲ Νεύτωνας [Newton], μὲ Βολφίους [Wolff], μὲ Λωκίους [John Locke], καὶ ἄλλους τοιούτους, ὁποῦ κηρύττονται, πῶς ἔφεραν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ ἄκρον, ὄχι λέγω διὰ τοὺς τοιούτους λήρους, καὶ φληνάφους, ἀλλὰ διατὶ ἔλειψαν, φεῦ, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Κύριλλοι, οἱ Ἀβγουστῖνοι, οἱ Ἀμβρόσιοι, οἱ Σωφρόνιοι, οἱ Δαμασκηνοί, οἱ Οὐρανόφρονες ἄνδρες, οἱ τῶν ἀποστόλων ὀλότροποι, οἱ ὄντως κοσμοσώτηρες, τὰ πνεύματα τοῦ πνεύματος, οἱ συνεργοί, κατὰ Παῦλον, τοῦ Χριστοῦ. Θέλω νὰ εἰπῶ ἔλειψαν, ἐσβέσθη ἀπὸ μιᾶς, καὶ πουθενὰ δὲν φαίνεται, οὐδὲ ἀκούεται ὁ

Ζήλος ἐκείνων τῶν ἀοιδίμων διδασκάλων, ὁ ὁποῖος ἐψύχωνεν, ἐθέρμαινε, καὶ ἐξωογόνει τοὺς νενεκρωμένους τῇ ἁμαρτίᾳ. Καὶ εἰς τὰ Οὐράνια ὕψη τοὺς ἀνεβίβαζεν.

Πόσον ἀξίζει ἡ καλὴ ποιμαντικὴ.

Ὅταν ἀκούετε Χριστιανοί, χιλιάδας, καὶ μυριάδας ἀσκητᾶς, εἰς διαφόρους τόπους, καὶ μέρη τῆς γῆς ἀγωνιζομένους, στοχάζεσθε ἐσεῖς πὸς οὕτως ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, οἱ ἄνθρωποι ἄφηναν τὰς πόλεις, καὶ τοὺς συγγενεῖς ἤρηνοντο, καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους ἀπαρατοῦσαν, καὶ κάθε ἄλλην ἀπεστρέφοντο ἠδὲν πάθειαν, καὶ ἔτρεχαν εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ εἰς τὰ σπήλαια ἐκρύβοντο, καὶ εἰς κάθε ἄλλην σκληραγωγίαν, καὶ κακοπάθειαν κατεδίκαζον τοὺς ἑαυτοὺς των.

Ὅχι βέβαια δὲν ἔτρεχαν ἀπὸ λόγοντους οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἀείμνηστοι ποιμένες μὲ τὰς καθημερινὰς των διδασκᾶς, ὁποῦ ἀδιαλείπτως ἐδίδασκον περὶ ἀρετῆς, περὶ βασιλείας οὐρανῶν, περὶ μελλούσης κρίσεως, περὶ ἀνταποδόσεως, περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ἐκεῖνοι, λέγω, μὲ τὰς ἀκαταπαύστους διδασκᾶς των, καὶ τὸ περισσότερο καὶ κυριότερον, μὲ τὸ ἐδικόν τους ἀποστολικὸν παράδειγμα, ἐφύτευον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν τὸν πόνον τῆς ἀρετῆς, ἐθέρμαινον τὴν προθυμίαν, ἀναβαν τὸν ζῆλον τῆς ἀσκήσεως εἰς τὰς καρδίας των, ὅθεν καὶ μὴν ἠμποροῦντες νὰ κατορθώσουν ἐντελῆ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς μέσα εἰς τὰς πόλεις, ἔφευγον ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἔτρεχαν, ὡς αἱ διψῶσαι ἔλαφοι, εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ εἰς τὰ ἠσυχαστήρια, καὶ ἐκεῖ καθ' ἠσυχίαν ἔστησαν τὴν παλαίστραν, κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν παθῶν.

Βλέπετε πόσον ἀξίζει ἡ καλὴ ποιμαντικὴ. Ἐκεῖνοι καὶ τοὺς μάρτυρας ἤλειφαν πρὸς τοὺς μαρτυρικοὺς ἀγῶνας, διδάσκοντες τοὺς Χριστιανούς, καιροῦ καλοῦντος εἰς τὸ μαρτύριον, νὰ τρέχουν προθύμως, καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ζημιῶσαι, καὶ τὰ παραπλήσια.

Ἀναγκαῖος ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν.

Θέλετε νὰ ἰδῆτε ἀδελφοὶ πόσον εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸν κόσμον ἡ ποιμαντικὴ πρόνοια; Στοχασθῆτε, μὲ ποῖα παραδείγματα τοὺς ὀμοιάζουσι, καὶ πρῶτον ἐθῆς, ψυχὰς τοὺς ὀνομάζουσι τῶν πόλεων, ὅτι καθὼς ἡ ψυχὴ ζωογονεῖ, καὶ κινεῖ τὸ σῶμα, οὕτως καὶ ὁ ἐπίσκοπος μὲ τὸν λόγον του, καὶ μὲ τὸ ἐδικόν του καλὸν παράδειγμα, ζωογονεῖ καὶ κινεῖ εἰς τὰ καλὰ ἔργα, τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ καθὼς ἡ ψυχὴ ὅταν χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἐθῆς μένει νεκρὸν καὶ ἀκίνητον, καὶ ἀκολούθως καὶ σήπεται, καὶ σκώληκας γεννᾷ, οὕτως καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅταν λείπῃ ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, ἐκεῖνο νεκροῦται, καὶ ἀκίνητον γίνεται, εἰς τὰς καλὰς πράξεις, καὶ τέλος πάντων, καὶ εἰς βρωμερὰ καὶ ἀκάθαρτα ἔργα κατανατᾷ.

Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Κύριος τοὺς ὀνόμασεν ἄλας, «ὅτι ἐστε τὸ ἅλας τοῦ κόσμου» ὅτι καθὼς τὸ ἅλας στύφει, καὶ σφίγγει τὰ κρέατα, καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ γεννήσων σκώληκας, οὕτως οἱ προστάται τῶν Ἐκκλησιῶν, μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν στυφότητα τῶν ἐλέγχων τους, στύφουσι, καὶ συσφίγγουσι τοὺς Χριστιανούς, καὶ δὲν τοὺς ἀφήνουσι κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον νὰ γεννήσων τοὺς αἰωνίους σκώληκας.

Οἱ Ἱεροὶ ποιμένες ὁμοιάζουσιν ἀκόμη, καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν πύρινον στύλον, ὅπου ὠδήγει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὅτι καθὼς ἐκεῖνος πηγαίνοντας ἔμπρὸς ὠδηγοῦσε μὲ τὸ φῶς τοῦ τὸν καιρὸν τῆς νυκτὸς τὸν ἑβραϊκὸν λαόν, εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ χωρὶς ἐκεῖνον ἔμενον ἀκίνητοι, ἐκεῖ εἰς τὴν ἔρημον, οὕτως οἱ καλοὶ ποιμένες μὲ τὸν ἀποστολικὸν τοῦ λόγον, καὶ μὲ τὸ φωτεινὸν παράδειγμα, τῆς εὐαγγελικῆς τῶν ζωῆς, ὠδηγοῦσι τοὺς Χριστιανούς, εἰς τὴν μακαρίαν κατάπαντον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλέως δηλαδὴ ἄνευ τούτων, μένουσι προσηλωμένοι εἰς τὰ βιωτικὰ καὶ μάταια τῆς γῆς.

Λοιπὸν, ὅσον ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται ἀναγκαίᾳ, πρὸς τὸ ζῆν, καὶ κινεῖσθαι τὸ σῶμα, καὶ ὅσον τὸ ἅλας εἶναι ἀναγκαῖον, πρὸς τὸ διαμένειν ἄσηπτα τὰ κρέατα, καὶ ὅσον ἦτον ἀναγκαῖος ὁ πύρινος στύλος, πρὸς τὴν ὠδηγίαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Λαοῦ, ἄλλο τόσον εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ἀληθινὸς ποιμὴν, διὰ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος. Ἐκεῖνος γνωρίζει διὰ χρέος τὸν ἀπαραίτητον, νὰ φροντίζη καὶ προμηθεύῃ τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους, διὰ νὰ μανθάνουν, καὶ νὰ ἠξεύρουν οἱ Χριστιανοὶ τὰ δόγματα τῆς ἀγίας πίστεως, τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ φυλάττουν καλῶς, τὰς ἐντολὰς τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου, τοὔτεστιν νὰ ζοῦν καὶ νὰ πολιτεύωνται ὡς Χριστιανοί, ἦγουν ὡς τέκνα Θεοῦ, ὡς ξένοι καὶ πάροικοι εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὡς πολῖται τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, καὶ ὡς κληρονόμοι τῆς οὐρανίου Βασιλείας, τῆς ἡτοιμασμένης δι' αὐτούς, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Χρεία διδασκῆς...

Ἀναγινώσκονται ναὶ καθ' ἐκάστην ἐπ' ἐκκλησίας τὰ θεῖα λόγια, ἀλλὰ τί ὄφελος. Καὶ ὁ Κανδάκης ἐκεῖνος ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, ἀλλ' ὅταν ὁ ἀπόστολος Φίλιππος τὸν ἠρώτησε, λέγων, ἄραγε γινώσκεις, ἂ ἀναγινώσκεις; ἀπεκρίθη ἐκεῖνος φιλαληθῶς (πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν μήτις ὠδηγήσῃ με;). "Ὅθεν εἶναι χρεία διδασκῆς, ἡ ὁποία κατὰ μίμησιν τοῦ Κυριακοῦ λόγου, διανοίγει τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς. Καὶ τοῦτο πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐποιοῦν οἱ ποιμένες οἱ ἀληθινοί.

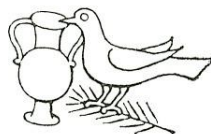
Πόθεν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὰ Σαμόσατα ἔδειξαν τόσην ἀποστροφὴν πρὸς τὸν Ἀρειανὸν ἐπίσκοπον τὸν ὁποῖον ἔστειλεν ἐκεῖ ὁ βασιλεὺς Οὐάλης, ἐξορίσαι τὸν ὀρθόδοξον; Πόθεν, λέγω, ὁ κοινὸς λαὸς ἔδειξαν τόσην ἀποστροφὴν; ὥστε ὅπου ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν κατησχυμένος, ἀπὸ τὸν ἐνθερμον ζῆλον τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου, ὅστις καθ' ἐκάστην ἐδίδασκεν κατὰ τῆς ἀθεοτάτης τοῦ Ἀρείου αἰρέσεως.

Πόθεν τὰ πλήθη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠνάγκασαν μὲ τὰς δημοσίους τῶν φωνάς, τὸν νηστευτὴν Ἰωάννην, ὅταν εἰσῆλθε νέος πατριάρχης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ κηρύξῃ τὰς τέσσαρας ἀγίας οἰκουμενικὰς συνόδους, τὸ ὁποῖον καὶ ἔγινε οὕτω, μὴ συγχωροῦντος ἕξοδον εἰς τὸ ἐξῆς τοῦ πλήθους ἂν τοῦτο δὲν ἐγίνετο; Φανερόν, ὅτι ἀπὸ τὰς πυκνὰς διδασκῆς τῶν ὀρθοδόξων διδασκάλων.

Πόθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ λαὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἀκούοντας τὸν ἀπ' Ἀντιοχείας ἐλθόντα ἐπίσκοπον Παῦλον, ὅπου εἰς τὸν λόγον του ἔλεγε Θεοτόκον τὴν Παναγίαν Παρθένον, ἐξεφώνησαν μὲ

ὄλην τους τὴν χαρὰν, καλῶς ἤλθες, Κύριε ἐπίσκοπε. Πόθεν; Ἐκ τῶν διάπυρον ζήλων, ἀπὸ τὴν ἀκούραστον ἐπιμέλειαν τοῦ θείου Κυρίλλου, ὅστις ἀκατάπανστα ἐδίδασκε, καὶ ἀπέδειχνεν ἐκ τῶν θείων γραφῶν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Πατέρων, ὅτι ἀπ' ἀληθείας Θεοτόκος ἦτον ἡ μακαρία παρθένος, ὡς τεκοῦσα τὸν Ἐμμανουήλ. Καὶ τοῦτο πάλιν ὁ ἴδιος λαὸς ἐμαρτύρησε λέγων, νιὲ Ἀθανασίου κύριε Κύριλλε, πάντας ἐποίησας, ὡς σεαντὸν ὀρθοδόξου.

Αὐτοὶ εἶναι οἱ καρποὶ τῆς ἀληθινης ποιμαντικῆς. Αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀψευδοῦς φιλοσοφίας. Ἄμποτε καὶ οἱ σημερινοὶ μας ποιμένες, νὰ ἐλάμβανον εἰς τὰς ψυχὰς των παραμικρὸν σπέρμα ἐκείνου τοῦ θείου ζήλου, καὶ βέβαια ἤθελεν ἔχει καλλιωτέραν κατάστασιν τὸ γένος μας.

Εὐλαβικοὶ Ἐφημέριοι στὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη

ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

«Ὁ Παπαδιαμάντης μέσα στὸ ἔργο του μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ εὐλαβικοῦ ἐφημερίου, ποὺ ἡ ζωὴ του καὶ μὴν κ' ἡ παρουσία του ἀποτελοῦσαν κ λ ή σ η. Δὲν ἀναλίσκονται σὲ λόγια, οὔτε σὲ ρητορισμοὺς οἱ φτωχοὶ παπάδες στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀναλίσκονται σ' ἔργα πίστεως δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης. Καὶ τούτα τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως, τούτη ἡ ἀχτινοβολία, ἡ ἐν ἔργοις δραστηριότητα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνορίας, λογαριαστικὴ πάντοτε ἡ ἰσχυρότερη, ἡ θετικότερη, ἡ μοναδικὴ καὶ ἀνέσπερη κ λ ή σ η ἀπ' τὸν Παπαδιαμάντη».

Πιὸ ἰδανικὴ καὶ πιὸ ἐπιγραμματικὴ διατύπωση τῶν ἀπόψεων ποὺ ὁ Σκιαθίτης πεζογράφος εἶχε γιὰ τοὺς «ιερεῖς τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων» δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ἀπ' αὐτὴν ποὺ μόλις παραθέσαμε. Προέρχεται ἀπὸ τὸ γνωστὸ καὶ μοναδικὸ στὸ εἶδος τοῦ δοκίμιου, τοῦ ἀνεπανάληπτου Κωστή Μπαστιά, Π α π α δ ι α μ ά ν τ η ς, Ἀθήνα 1974, σ. 238 - 239. Συνοπτικὴ παρουσίαση ἱερατικῶν μορφῶν ποὺ ἀπαντῶνται στὸ ἔργο τοῦ «φτωχοῦ ἀγίου» τῆς λογοτεχνίας μας κάνει ὁ Κ. Μπαστιάς στὶς σ. 238 - 255 τοῦ ἔργου του. Συνιστώντας θερμὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὄχι μόνον αὐτῶν τῶν σελίδων, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρου τοῦ δοκίμιου, δίνουμε εὐθὺς ἀμέσως, σὰν πρώτη γεύση, ἓνα ἀπόσπασμα ποὺ θρίσκεται στὶς σ. 240 - 243.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ παραπέμπουμε τὸν ἀναγνώστη σὲ ἀνάλογες σελίδες ἀπὸ τὴν μαρτυρία τοῦ Π. Β. Πάσχου γιὰ τὸν Βίο καὶ τὴν Πολιτεία τοῦ φ τ ω χ ο ῦ ἀ γ ί ο υ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, Ἀθήναι, «Ἀστήρ», 1982, σ. 61 - 63. Θὰ ἔπρεπε, ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ, νὰ εὐχηθοῦμε ὅτι σύντομα, μὲ τὴ συμπλήρωση τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀ π ά ν τ ω ν του ἀπὸ τὸν Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο (Ἐκδόσεις «Δόμος», Ἀθήνα 1981 καὶ ἔξῃς), θὰ ὑπάρξει ἡ δυνατότητα μιᾶς ὀλοκληρωμένης μελέτης τῶν μορφῶν αὐτῶν στὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης
(Ἔργο τοῦ Σπύρου Βασιλείου, 1930).

Ὁ Παπαδιαμάντης σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ, τὴ φτωχὴ κι ἀσήμαντη, γιὰ τοὺς σαρκικοὺς ἀνθρώπους, Σκιάθο ἔχει νὰ παρουσιάσει ὀλάκαιρη πλειάδα φτωχῶν παπάδων, ποὺ ἀπὸ πίστη στὸ Θεὸ κι ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο κινούμενοι, κάνουμε ὁδοιπορίες, ἀπ' τὴν μικρὴ πόλιν στ' ἀπάτητα καὶ βαρειοχιονισμένα βουνά, τὴν ὥρα ποὺ καὶ τὰ πουλιὰ σπαίρνουνε καὶ μονάχα ὁ κόρακας κρᾶζει.

Στὸ διήγημα «Ἡ Συντέκνισσα», ἡ γρηὰ τσομπάνισσα, ἡ Τσολοβίκαινα, ποὺ κινᾷ ἀπ' τὰ βουνὰ ξυπόλυτη μέσα στὰ χιόνια καὶ πάει νὰ καλέσει τὸν Παπα - Βαγγέλη καὶ περιμένει ν' ἀπολύσει ἡ λειτουργία γιὰ νὰ τοῦ προτείνει νὰ πᾶνε στὸ βουνὸ νὰ βαπτίσουνε ἕνα ἀρτιγέννητο κι ἐτοιμοθάνατο νήπιο, γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἀβάφτιστο, δὲν κιοτεύει μπροστὰ σὲ καμμιά θύελλα. Κατεβαίνει ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ ξαναεβαίνει ἀδίσταχτα, χωρὶς τοὺς φόβους καὶ τοὺς λογικοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ, χωρὶς παράπονο, ἢ βόγγο, ἢ ἀναστεναγμό, χωρὶς βαρειά καρδιά, γιὰ νὰ μὴ φύγει ἀβάφτιστο ἕνα ἀθῶο νήπιο, «ἀναρπασθὲν ἄγευστον τῶν τοῦ κόσμου ἡδέων». Τὸ ἴδιο ὁ Παπα - Βαγγέλης. Σηκώνεται παρ' ὅλη τὴν κακοκαιρία, παρ' ὅλη τὴν ἀπόσταση, παρ' ὅλη τὴν ἀνηφοριά, κι ὅχι μονάχα παίρνει ὄλα τὰ χρειαζόμενα γιὰ τὴ βάφτιση, ἀλλὰ καὶ τ' Ἄρτοφόριο, γιὰ νὰ κοινωνήσῃ τὸ νήπιο, κι ἂν ἦτανε θέλημα Θεοῦ νὰ τὸ πάρει κοντά του, νὰ πλωρίσει γιὰ τοὺς κόλπους Ἀβραάμ, βαπτισμένο καὶ κοινωνημένο. Ὁ ἴδιος παπὰς μετὰ τριήμερο, φορόντας τὸ ἴδιο πετραχήλι διαβάζει, στὸ νεκρὸ, ἀλλὰ βαφτισμένο καὶ κοινωνημένο βρέφος, τὴ νεκρῶσιμη ἀκολουθία τῶν νηπίων: «ὦ τίς μὴ θρηγήσει, τέκνον μου, ὅτι βρέφος ἄωρον ἐκ μητρικῶν ἀγκαλιῶν, ὡσπερ στρουθίον ἐπέτασας. ὦ τέκνον, τίς ποτε μὴ στενάξει βλέπων σου τὸ πρόσωπον εὐμάραντον, τὸ πρὶν ὡς ῥόδον τερπνόν».

Δυὸ ἄλλοι παπάδες ὁ Παπα - Κυριάκος κι ὁ Παπα - Θεοδωρῆς ὁ Σφοντύλας δίνουνε στὴν ἀρχὴ μιὰ ἀποκρουστικὴ εἰκόνα τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἕνας ὁ Παπα - Θεοδωρῆς ὁ Σφοντύλας δίνει τὴν ἐντύπωση πὸς κλέβει τίς λειτουργίες (τὰ πρόσφορα) καὶ τίς στέλνει στὸ σπί-

τι του, ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ ἱεροῦ, παρὰ τὴ συμφωνία ποῦχε κάνει μὲ τὸ συνεφημέριό του νὰ μοιραστοῦνε τίμια τὰ πρόσφορα, μιὰ κι ὁ παπα-Κυριάκος θὰ πήγαινε νὰ λειτουργήσει στὴν ἐξοχή, νὰ κοινωνήσει τοὺς βοσκοὺς καὶ τοὺς βουνίσσιους. Ἡ συμφωνία ἦτανε νὰ μοιραστοῦνε τὰ ἔσοδα καὶ τῆς ἐνορίας καὶ τοῦ βουνοῦ. Ὁ Παπα - Κυριάκος ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστευότανε τὸ συλλειτουργό του ἄφησε νὰ τὸν παραφυλάει τὸ γυιό του τὸ Ζάχο. Αὐτὸς τὸν πληροφοροῦσε λαχανιασμένος πὼς ὁ Παπα - Σφοντύλας κλέβει τὰ πρόσφορα. Καὶ τότε ἡ ἁμαρτία γίνεται ἀκόμα πιὸ ἀποκρουστικὴ. Ὁ Παπα - Κυριάκος ἀκούοντας τέτοιο μαντάτο τὴν ὥρα ποὺ ἔψελνε τὸ «δεῦτε λάβετε φῶς», στὸ ξωκκλήσι τ' Ἄη Δημήτρη, τὴν ὥρα ποὺ ὁ κόσμος περίμενε τὴν Ἀνάσταση, ἀλημονᾶ τὸ χρέος του, ἀψηφᾶ τὸ μυστήριον, χάνει ἀπ' τὰ μάτια του καὶ τὸ Χριστὸ καὶ τοὺς πιστοὺς του, παρατᾶ τὸ ἱερὸ καὶ τρέχει νὰ πιάσει τὸν Παπα - Σφοντύλα, τὸν κλέφτη, ποὺ τοῦτρωγε μπαμπέσικα τὸ μερδικό του.

Ἄν τὰ πράγματα ἦτανε καθὼς δείχνανε ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ὁ Ἐωσφόρος θάχε νικήσει πέρα γιὰ πέρα, κ' οἱ δυὸ παπάδες θάτανε ὄργανά του. Ἀμάρτησε βαρεῖα ὁ Παπα - Κυριάκος, καὶ ἐπειδὴ τέτοια ὥρα εἶχε τὸ νοῦ του στὰ πρόσφορα καὶ γιὰ κληρονομία τα, παρᾶ τὸ μυστήριον κι ἔτρεχε τρέμοντας μὴ χάσει τὰ κερδισμένα. Ἐγωϊσμός, πρόσδεση στὰ γήινα, ὀλοκληρωτικὴ ὑποταγὴ τοῦ πνευματικοῦ στὸ σαρκικό. Ἡ ἁμαρτία ὅμως δὲν τὸν εἶχε κυριέψει. Καθὼς ἔτρεχε ἄκουσε τὸ νερὸ ποὺ κυλοῦσε ἀπὸ ἕνα νερόμυλο καὶ θέλησε νὰ ξεδιψήσει. Καθὼς ὅμως ἔσκυψε νὰ πιεῖ καὶ πρὶν βρέξει τὰ χεῖλη του, ἐννοίωσε τὸ βαρὺ του ξεστράτισμα. Ὁ μονόλογός του εἶναι χαρακτηριστικός:

«—Ἐγὼ ἔχω νὰ λειτουργήσω καὶ πίνω νερό;

»Καὶ δὲν ἦπιε.

»Τότε ἦλθεν εἰς αἴσθησιν.

»—Τί κάμνω ἐγώ, εἶπε, ποῦ πάω;

»Καὶ ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ

»—Ἡμαρτον, Κύριε, εἶπεν, ἡμαρτον! μὴ μὲ συνεισθῆς.

»Ἐπανέλαβε δέ:

»—Ἐὰν ἐκεῖνος ἔκλεπεν, ὁ Θεὸς ἄς τόν... συγχωρέσει...

»...κι' ἐκεῖνον κι' ἐμέ. Ἐγὼ πρέπει νὰ κάμω τὸ χρέος μου...

»Ἡσθάνθη δάκρυ βρέχον τὴν παρεϊάν του.

»—ὦ Κύριε, εἶπεν ὀλοψύχως, ἡμαρτον, ἡμαρτον!

»Σὺ παρεδόθης διὰ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ ἡμεῖς σὲ »σταυρώνομεν κάθε μέρα.

»Καὶ ἐστράφη πρὸς τὸν ἀνήφορον σπεύδων νὰ »ἐπανεῖθαι εἰς τὸ παρεκκλήσιον ὅπως λειτουργήσῃ.

»—Καὶ ἤθελα νὰ πῶ καὶ νερὸ, εἶπε, δὲν εἶμαι »ἄξιος νὰ λειτουργήσω. Ἀλλὰ πὼς νὰ κάμω; Δὲν πρέπει νὰ μεταλάβω. Θὰ λειτουργήσω χωρὶς μετάληψη, »δὲν εἶμαι ἄξιος!... «Δεῦτε τοῦ καινοῦ τῆς ἀμπέλου »γεννήματος!» Ἐγὼ ἄξιος δὲν εἶμαι!

»Καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν ναόν, ὅπου μετ' ἀγαλλία- »σεως οἱ χωρικοὶ τὸν εἶδαν. Ἐτέλεσε τὴν ἱερὰν μυστα- »γωγίαν καὶ μετέδωκεν εἰς τοὺς πιστοὺς, φροντίσας »νὰ καταλύσῃ διὰ στόματος αὐτῶν ὅλων τὸ ἅγιον ποτή- »ριον. Αὐτὸς δὲν ἐκοινωνήσῃ, ἐπαφυλαττόμενος νὰ τὸ »εἴτῃ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ πρόθυμος νὰ δεχθῇ τὸν »κανόνα».

Καὶ περιγράφοντας τὸ γυρισμὸ τοῦ Παπα - Κυριά-

κου ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὴν ἀντάμωσή του μὲ τὸν Παπα - Σφοντύλα γράφει:

«Ὁ Παπα - Κυριάκος ἔδωκε πλήρες εἰς τὸν συνε-
»φημέριόν του τὸ ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς μερίδιον, καὶ οὔτε
»κατεδέχθη νὰ κάμη λόγον περὶ τῆς ὑποτιθεμένης κλο-
»πῆς. Ἐν τούτοις ὁ Παπα - Θεοδωρῆς οἴκοθεν τῷ εἶπεν,
»ὅτι τὸ ἐκ τῆς ἐνορίας μερίδιόν του εὐρίσκειτο ἐν τῇ
»οἰκίᾳ αὐτοῦ, τοῦ Παπα - Θεοδωρῆ. Ἐκρίνε καλόν,
»εἶπε νὰ μετακομίση διὰ τῆς ἐξωθύρας τοῦ ἁγίου Βή-
»ματος οἴκαδε καὶ τὰ δύο μερίδια, διὰ νὰ μὴ βλέπουν
»τινὲς τῶν ἄγαν ἐπιπολαίων καὶ γλωσσαλγῶσιν, ὅτι οἱ
»ιερεῖς δῆθεν ἔχουν πολλὰ εἰσοδήματα. Ὁ κόσμος ξι-
»πάζεται, εἶπεν, ἅμα μᾶς ἰδεῖ μιὰ καλὴ μέρα νὰ πάρου-
»με τίποτε λειτουργίες, καὶ δὲν συλλογίζεται πόσες
»ἑβδομάδες καὶ μῆνες παρέρχονται ἄγονοι».

Ἡ ἀρχικὴ εἰκόνα τῆς φοβερῆς ἁμαρτίας σβύνει
κι ἕνα φῶς διαπερνᾷ τὴ μαύρη πυκνὴ νέφωση, σὰν
ἀχτινοβόλο ὄχημα, ποὺ διαλύει τὸ ζόφο. Τοῦτος ὁ διά-
λογος τοῦ Παπα - Κυριάκου μὲ τὸ ἀόρατο θεῖο, τὴν
ῶρα ποὺ εἶναι βαρύτερος φταιχτης προστά του, ξε-
περνᾷ σὲ τραγικότητα καὶ τοὺς τραγικώτερους στί-
χους τῆς Ἀττικῆς τραγωδίας. Στὴν ἀπλότητά του, τὴν
καθαρότητα νοῦ καὶ καρδιάς ἀνήκει στοὺς λόγους «τοὺς
ἐκλάμποντας ἐν τοῖς πέρασιν». Ἡ μετάνοιά του εἶναι
πιὸ δυνατὴ ἀπ' τὴν ἁμαρτία του. Ἀπ' τὴν ξόθυρα τῆς
κόλασης μετατοπίζεται καὶ σιμώνει τὴν παραδείσια
περιοχὴ σὰν ἀθλοφόρος «μμιούμενος τὸν ἴδιον Δεσπό-
την» καὶ μεταλλάζει, κι ἀπὸ καρπὸς ὄρμος νὰ πέσει
στὴν ἐξουσία τοῦ Ἐωσφόρου, γίνεται «πυρσὸς ἐν γνό-
φω φαινὸς λάμπων φαιδρῶς».

Μιὰ Ζωγραφιὰ τοῦ Παραδείσου (Ἐπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος)

ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΚΑΡΙΤΑ

*Αὐτὴ τὴν πρώτη σου ἐνορία, μοῦ εἶπε ὁ Ἐπί-
σκοπος, σοῦ τὴν ἐμπιστεύομαι μ' ἕνα ἰδιαίτερο τρόπο.
Θέλω νὰ νοιώσης νὰ σπαρταρᾷ ὀλοζώντανη στὴν καρ-
διά σου. Θέλω, Φίλιππε, νὰ μοῦ τὴ φτιάξης μιὰ ζω-
γραφιὰ τοῦ παραδείσου.*

*Καὶ καθὼς ἔσκυπα γιὰ ν' ἀσπαστῶ τὴ δεξιὰ του,
ἀναρωτήθηκα: τί ἄλλο εὐκολώτερο θὰ μπορούσε νὰ
μοῦ εἶχε ζητήσει;*

*Ὁ παράδεισος, ἐκεῖνες τὶς μέρες, βρισκόταν,
ὀλοζώντανος, μέσα μου. Δὲν εἶχα, λοιπόν, παρὰ ν'
ἀνοιξω τὴν καρδιά μου καὶ, σπάταλα, νὰ τὸν σκορ-
πίσω γύρω μου.*

*Ὁ Ἐπίσκοπος ὅμως δὲν μ' ἄφησε νὰ τοῦ φιλήσω
τὸ χέρι. Μὲ τράβηξε στὴν ἀγκαλιά του, μὲ φίλησε
ζεστά.*

*—Δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκολο, αὐτὸ ποὺ σοῦ ζητῶ,
παιδί μου — ψιθύρισε. Πάρε τὴν ἀπόφαση ἀπὸ τώρα
εἶναι πολὺ δύσκολο.*

*Ἦταν ὁ ἴδιος μετρίου ἀναστήματος κι' ἐγώ,
τὸ λιγώτερο, ἕνα κεφάλι ψηλότερός του.... Τὰ ζωγρα-
μαῦρα του μάτια μ' ἔβλεπαν ἐπίμονα κι' ὄχι μόνο μ'
ἔβλεπαν ἀλλὰ καὶ διάβαζαν αὐτολεξεὶ τι ἀκριβῶς σκε-
πτόμουν.*

*—Νὰ σοῦ δώσω μιὰ συμβουλή, μοῦ εἶπε. Γιὰ νὰ
τὴ φτιάξης πιὸ σίγουρα, τὴ ζωγραφιὰ τοῦ παραδεί-
σου, πάψε νὰ πετᾷς στὰ ὕψη, κατέβα στὴ γῆ, πάρε*

πηλό στα χέρια σου, και φτιάξε την. "Έτσι δὲν ἔκανε κι' ὁ Θεός; Πῆρε πηλό και μᾶς ἔφτιαξε τὴν πρώτη ἐκείνη ζωγραφιά. Κι' ἔστερα, με τραχύ, σκληρὸ ξύλο, μᾶς ξανάφτιαξε, τὴ δεύτερη κι' ὁμορφότερη ζωγραφιά...

Καταλάβαινα τί ἤθελε νὰ πῆ, γιατί τὸν ξέρω πολλὰ χρόνια. "Ἦθελε νὰ πῆ: μὴν ἔχῃς ψευδαισθήσεις γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Καί, προπαντός, μὴν ἔχῃς ψευδαισθήσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου. "Όλοι μαζί, ὄχι μόνο θὰ τὸ τσαλακώσετε, τ' ἀμόλυντο, καινούργιο σου ράσο ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ν' ἀλληλοκαρφωθῆτε στὸ ἴδιο τὸ ξύλο ποὺ κάρφωσαν τὸν Κύριό μας. Μὴν ἔχῃς ψευδαισθήσεις, Φίλιππε.

— Παρ' ὅλα αὐτά, εἶπε δυνατὰ ὁ Ἐπίσκοπος, σὰ ν' ἀποτέλειωνε τίς δικές μου σκέψεις, παρ' ὅλα αὐτά, θέλω νὰ μοῦ τὴ φτιάξῃς τὴ ζωγραφιά ποὺ σοῦ ζητῶ. Μὲ κάθε τρόπο, νὰ μοῦ τὴ φτιάξῃς.

Κι' ἦταν τόσο πλατιά τὰ φτερά μου ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ποὺ κι' ὁ πηλὸς και τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ, μοῦ φαίνονταν κι' αὐτὰ φτιαγμένα ἀπ' τὴν ἴδια πεμπτονσία τῆς πιὸ ὑπερκόσμιας κι' ἐξαῦλωμένης ἀγάπης. Κι' ἂν βουλιάξουν τὰ πόδια μου μέσα στὸν πηλό, θὰ εἶναι ἀπὸ ἀγάπη. Κι' ἂν ἀνοίξω τὰ δύο μου χέρια πάνω στὸ σκληρὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ, θὰ εἶναι πάλι ἀπὸ ἀγάπη.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα τίποτα δὲν θὰ μπορούσε νὰ ταραξῆ τὴν εὐδαιμονία μου. Οὔτε κἂν μ' ἀνησύχησε τὸ γεμάτο τροφερὴ ἀγωνία τελευταῖο βλέμμα ποὺ μοῦ ᾄριξε ὁ Ἐπίσκοπος, καθὼς ἔβγαίνα ἀπ' τὸ γραφεῖο του.

Τί εἶχα νὰ φοβηθῶ; "Ἦμουν νέος. Εἶχα ὄλο τὸ ζῆλο νὰ δουλέψω, νὰ πεθάνω, μακάρι, πάνω στη δουλειὰ γιὰ κείνους ποὺ ἔλεγα ἀδελφούς μου και ποὺ, σύντομα, θὰ γίνονταν, με κάποιο μυστικὸ τρόπο, παιδιὰ μου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σ' ένα Θεολόγο πὸ ἔγινε Κληρικὸς

Ψηλός, εἰθυτενής, ὠραῖος,
θάσσον, ἂν τῶθελες, «μοιραῖος»
στοὺς «ἄργισμένους» μας καιρούς.
Μὰ σὺ προτίμησες τὴ στρατά,
πὸν μόνο νειάτα μὲ φλογάτα,
στήθη, περοῦν, καὶ μὲ Σταυρούς.

Κι' ὡς ἦσουν σὰν τὸ κυπαρίσσι,
δέχτηκες πρόθυμα τὴν κλήση
καὶ τὴν καρδιὰ φέρνεις στιλπνή,
καὶ τὸ κορμί σου νὰ λυγίση
στὴ φωτοπάροχη τὴν κλίση:
Στὸ Πνεῦμα, πὸν «ὄπου θέλει πνεῖ»

Μποροῦσες νᾶκανες καριέρα
μὲ τῶν σπουδῶν σου τὸν ἁγίερα,
κι' ἔρποντας νᾶφτανες ψηλά.
Μπορεῖ μὲ «Βίπς» νᾶχες παρέα,
κι' ἀπ' τῆς «χαρᾶς» τὸν ἀμφορέα
πάντα νὰ μέθαγες τρελλά.

Σὰν Ὀδυσσεὺς νικᾶς Σειρήνες,
Σκόλλες καὶ Χάρυβδες κι' ἐκεῖνες
τίς «κρίσεις» περὶ ράσου καὶ λοιπά...
«Πάντων περίφημα» κι' ἂν γίνης
κέρδος σου... Μόνο στῆς εὐθύνης
τὸ βάρος, ἢ καρδιὰ τρεμοχτυπᾶ.

Μὴ λησμονῆς: Δὲν εἶσαι μόνος.
Τῆς ρίζας, τοῦ Χριστοῦ μας, εἶσαι κλῶνος,
μὲ τὸ δικό Του ζῆσε ἀνασασμόν.
Καὶ πὲς στὰ «σκύβαλα» τοῦ «κόσμου»
«μείξονα πλοῦτον» ἔχω ἐντός μου
Ἐκείνου «τὸν ὄνειδισμόν»...

Πρωτοπρ. Κ. Β. Ἀνδρουλάκης

Ἡ χειροτονία τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.
Ἔργο 9ου αἰώνα.

«Πτερῶσαι ψυχὴν, ἀρπάσαι κόσμου, καὶ δοῦναι Θεῷ,
καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἢ μένον τηρῆσαι, ἢ κινδυνεῦον χει-
ραγωγῆσαι, ἢ διαρρῦέν ἀνασώσασθαι, εἰσοικίσαι τε τὸν
Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις διὰ τοῦ Πνεύματος· καὶ τὸ κε-
φάλαιον [τὸ καὶ σπουδαιότερον], Θεὸν ποιῆσαι τὸν ἄν-
θρωπον».

(Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός).

**ΟΙ ΙΕΡΕΙΣ
ΕΤΑΧΘΗΣΑΝ
ΩΣ ΦΩΣΤΗΡΕΣ
ΕΠΙ ΤΟΥ
ΣΤΕΡΕΩΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

Ἐτέθης οὖν, Ἀδελφέ, ἐπὶ τῆς περιωπῆς τοῦ νοητοῦ στερεώματος τῆς Ἐκκλησίας ἔχειροτονήθης Ἱερεὺς, προεβιβάσθης Ἐπίσκοπος ἄλλα δὲν ἐξήρθης εἰς ταύτην τὴν ὑπεροχὴν μόνον διὰ τὴν ὑψωθῆς, ὑψώθης διὰ τὴν φωτίξῃς, «Εἰς φαῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς» διὰ τὴν ἀπελαύνης τὸ ἐπιπολάζον σκότος τῆς κακίας, τοῦ ψεύδους, τῆς πλάνης, τῆς ἀγνωσίας, τῆς αἰρέσεως, τῆς ἀπιστίας· «Τοῦ χωρίζειν ἀναμέσον τῆς ἡμέρας καὶ ἀναμέσον τῆς νυκτὸς» (Γενέσεως α' 14-18)· διὰ τὴν οἰκονομῆς τοὺς καιροὺς, καὶ τὴν διακρίνης τὰς περιστάσεις· διὰ τὴν ἐξείκασιν καὶ τὴν ἐπισημειώνης τὰς προαιρέσεις καὶ τὰς διαθέσεις, καὶ κατ' αὐτὰ τὴν γίνεσθαι σωτηρίας ὁδηγὸς εἰς τοὺς ἄλλους· «Εἰς σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἑνιαυτοὺς» (Γενέσεως α' 20).

Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις
(1716 - 1806)

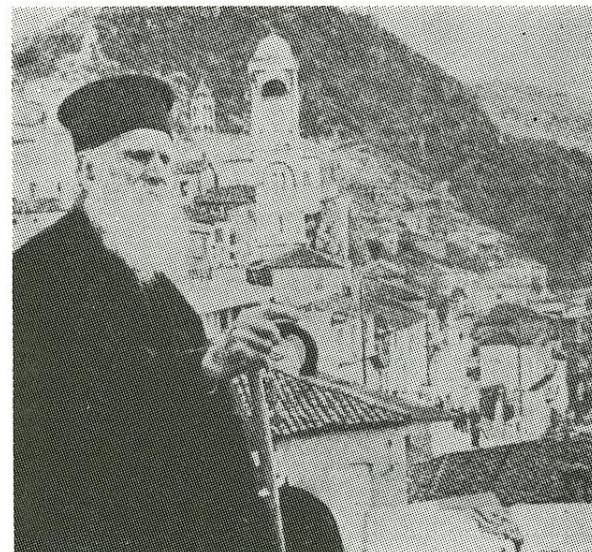

Ὁ ἱερέας Γεώργιος Χορτάτζης σὲ στάση δεήσεως ἀπὸ τοιχογραφία τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (Ἀσώματον Ἀμαρίου).

Ὁ Γέρο Παπᾶς

Φεγγοβολεῖ ὁ τίμιος καὶ ἀστράφτει
καὶ ὁ σεβασμὸς ὀλόλευκο
τοῦ πλέκει τὸ στεφάνι τῆς πιδ ἀκριβῆς
ἀνάμνησης καὶ εὐγνωμοσύνης.
Σὰν δωρικὴ κολώνα παραστέκει
στὴ λογικὴ τὴν Ποίμνη
σὰν νικητῆς, χιλιόνικος
λουσμένος τὸ μῦρο τῆς εὐθύνης τ' ἀκριβὸ
ποῦ ἡ ἀρετὴ ἀναδείχνει
στὸν κόσμον τοῦτο τὸ φθαρτό.
Ἀπόκοσμα δὲν ἔζησε ὁ Λευίτης
μήτε στοχάστηκε ποτὲ ρηρασπισμὸ
τῆ χιλιοφλογοπύρινη Ἀλήθεια
τὴν κοσμοσώστρα Ἀγάπη κήρυξε
στὸν ἄνθρωπον καὶ στὸ Θεὸ Χριστό.
Οἱ πράξεις του, τῆς καλωσύνης φωτοδέσμες,
ὕμνος τῆς ὁμορφιάς εὐλαβικός,
τὰ λόγια τ' ἅγια τοῦ Χριστοῦ μας φωτοπλήμμυρα,
ρυθμοί, ποῦ κάνουν ὑψηλόφρονα τὸν ἄνθρωπον
καὶ ἀνυπόταχτο στὴν ἁμαρτία, Σταυραετό.

Σήφης Κόλλιας

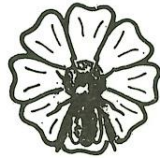

Δέηση

Κύριε, ἀφοῦ με ἐμπιστεύθηκες νὰ ἐργασθῶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία σου, προστάτεψε τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας μου. Μὲ κάλεσες νὰ γίνω ἱερεὺς, ἐνῶ ἤμουν ἕνας χαμένος ἄνθρωπος. Μὴν ἐπιτρέψεις τώρα νὰ χαθεῖ αὐτὸς ποῦ εἶμαι: ἱερεὺς, αὐτὸς ὁ χαμένος ποῦ Σὺ τὸν ἔκανες ἱερέα. Πρὶν ἀπ' ὅλα δῶσε μου αὐτὴ σου τὴ χάρη, νὰ ἔχω καρδιὰ ποῦ νὰ εἶμαι συμπαθῆς πρὸς αὐτοὺς ποῦ ἁμαρτάνουν... Δῶσε νὰ εἶμαι σπλαχνικὸς κάθε φορὰ ποῦ θὰ διαπιστώ- νω τὴν πτώση ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ· νὰ μὴν τιμωρῶ με σκλη- ρότητα, ἀλλὰ νὰ κλαίω καὶ νὰ θλίβομαι μαζί του, καὶ ἐνῶ θὰ κλαίω γιὰ τὸν πλησίον μου, συγχρόνως νὰ κλαίω γιὰ τὸν ἑαυτὸν μου.

(Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων) .

«Αἱ μέλισσαι οὔτε ἀπασι
τοῖς ἄνθεσι παραπλησί-
ως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν
οἷς ἂν ἐπιπιῶσιν ὄλα
φέρειν ἐπιχειροῦσιν».

ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτή-
δειον πρὸς τὴν ἐργασίαν
λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαί-
ρειν ἀφήκαν».

(*Μ. Βασίλειος*).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΗΓΩΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΩΣ

1. Ἐμπροσθόφυλλο καὶ σ. 33: Ὁ Καλὸς Ποιμὴν, παλαιο-
χριστιανικὸ χάραγμα. Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne
et de Liturgie (=DACL) τόμος XIII, 2, εἰκ. ἀρ. 9953,
στήλη 2385.
2. σ. 10: Περιοδικὸ «Ἐρουρέμ», τεύχος 1, Μάιος 1982,
σ. 12.
3. σ. 18: DACL τόμος XIII, 2, εἰκ. ἀρ. 9853, στήλη 2275.
4. σ. 20: Παναγιώτου Σ. Παπαευαγγέλου, Ἡ διαμόρφω-
σις τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ ἰδία τοῦ
ἐλληνικοῦ κλήρου, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 115.
5. σ. 37 καὶ ὀπισθόφυλλο: Σῆμα ἑνὸς ἀμερικανοῦ
Κέντρου συμβουλευτικῆς ποιμαντικῆς.
6. σ. 38: Walter Käch, Bildzeichen der Katakomben
(Die Symbolik der Bildzeichen), Olten, Walter Verlag,
1965.
7. σ. 38: Eduard Syndicus, La primitiva arte
cristiana, Roma, Herder, 1962, σ. 20.
8. σ. 39: DACL τόμος I, 1, εἰκ. ἀρ. 342, στήλες 1485-86.
9. σ. 40: Βλ. πηγή ἀρ. 7, σ. 13.
10. σ. 48: Ἡ φωτογραφία εἶναι προσφορά τῆς Ἱ. Μονῆς
Βηθλεέμ.
11. σ. 54: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμος I,
«Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν», 1974, σ. 370.
12. σ. 56: Βλ. πηγή ἀρ. 4, σ. 135.
13. σ. 58: Ἀπὸ τὸ Πρόγραμμα τοῦ Γ' Κύκλου ἐλληνικῶν
σπουδῶν (Καλοκαίρι 1982) τοῦ Ἰωνικοῦ Κέντρου στὴ Χίο.
14. σ. 62: Ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τοῦ Παπατρέχα, Ἀθήνα
Ἐκδ. Ἐρμῆς, 1978.
15. σ. 63: Βλ. πηγή ἀρ. 6.
16. σ. 64: Σκίτσο τοῦ π. Χριστοδοῦλου Φεργαδιώτη, στὸ
βιβλίον τοῦ Π. Β. Πάσχου, Ὁ φτωχὸς ἅγιος, Ἀθήνα, Ἐκδ.
«Ἀστήρ», 1982, σ. 34.
17. σ. 66: Ὁ βυζαντινὸς σταυρὸς εἶναι τοῦ Ράλλη Κοψίδη.
18. σ. 74: Ὁ Ἅγιος Διονύσιος Ζακύνθου, ἔργο λαϊκοῦ
ζωγράφου.
19. σ. 75: Βλ. DACL τόμος XIII, 2, εἰκ. ἀρ. 9915, στήλη
2354.

20,21,22. σ. 86, 89, 97: Φωτογραφίες Γιάννη Παπαδόπουλου.

23, 24, 25. σ. 103, 104, 105: Φωτογραφίες Γιάννη Ζαρταλούδη.

26. σ. 107: Σκίτσο "Άλτα "Άννα Πάρκινς, από το βιβλίο της Εικόνας της Μάνης, Έκδ. Γ. Κ. Έλευθερουδάκης, Άθήνα 1979, σ. 111.

27. σ. 109: Βλ. πηγή άρ. 6.

28. σ. 113: Σκίτσο Έλλης Σολωμονίδου-Μπαλάνου.

29. σ. 115: Βλ. πηγή άρ. 6.

30, 31, 32, 33. σ. 117, 119, 120, 125: Φωτογραφίες Άργύρη Γκούμα.

34. σ. 126: Βλ. πηγή άρ. 6.

35, 36. σ. 129, 135: Φωτογραφίες Ζαχαρίου Καλαϊτζάκη, Χανιά Κρήτης.

37. σ. 140: Έστορία του Έλληνικού Έθνους, τόμος ΙΑ', «Έκδοτική Άθηνών», 1975, σ. 309.

38. σ. 142: Γραβούρα Έλληνα κληρικού της τουρκοκρατίας από το περιοδικό «Βιβλιοφιλία», άρ. 2-3 του 1976, σ. 43.

39. σ. 144: Έργο του Ράλλη Κοψίδη στην «Θρησκευτική και Έθικη Έγκυκλοπαίδεια», τόμος 1, 1962, στήλη 563.

40. σ. 152: Βλ. πηγή άρ. 6.

41. σ. 154: Έργο του ζωγράφου Σπύρου Βασιλείου στο έξώφυλλο του δοκιμίου, Παπαδιαμάντης, του Κωστή Μπασιτιά, Άθήνα 1974. Πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Έλληνικά Γράμματα» (1930).

42. σ. 162: Σκίτσο στο έξώφυλλο του βιβλίου, Το ήμερολόγιο ενός λευίτη, του Μητροπολίτου Γόρτυνος και Μεγαλοπόλεως Θεοφίλου, Άθήνα 1975.

43. σ. 163: Έη φωτογραφία του διακόνου είναι προσφορά του π.Μαρίνου Γεωργακοπούλου.

44. σ. 165: Έξώφυλλο της Έλληνικής μεταφράσεως του βιβλίου, Γίνε ιερεύς μου, του Λέβ Ζιλλέ, Έκδ. «Έη Έλαφος», Άθήνα 1968.

45. σ. 167: Έστορία του Έλληνικού Έθνους, τόμος Γ', σ. 211.

46. σ. 169: Έμερολόγιον της Έκκλησίας της Έλλάδος του έτους 1977, άφιερωμένο στον Έφημεριακό Κλήρο.

47. σ. 170: Σκίτσο Δημήτρη Ζαχαροδήμου.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Περιλαμβάνονται και τὰ ονόματα τῶν ἡρώων ἀφηγημάτων, τῶν τόπων, καὶ οἱ ὀνομασίες ἰδρυμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν.

- Άγαθόνικος (Μεσογαίας καὶ Γωνιάς (Έ. Μονή) 134, 135, 137.
 Άαυρωτικῆς) 48.
 Άγγέλου 56.
 Άθανάσιος (Άλεξανδρείας) Δαμασκηνός 147.
 147, 152. Διονύσιος (Άγιος, Ζακύνθου) 73-74.
 Άθανάσιος ὁ Πάριος 144, 145, 146-152. Δωρόθεος (Άββᾶς) 46, 83-84.
 Άλιβιζάτος 50.
 Άμβρόσιος (Μεδιολάνων) 147, 169.
 Άνδρουλάκης 163-164.
 Άνεστάσης (κύρ) 104.
 Άντίοχος ὁ μοναχός 35, 39.
 Άντώνιος ὁ Μέγας 71.
 Άπολλινάριος (Άββᾶς) 78-82.
 Άργέντης 128, 134-136.
 Άργυριάδης 56.
 Άργυρίου 131.
 Άγγουστίνος 147.
 Βασίλειος ὁ Μέγας 20,108, 147, 170.
 Βασιλείου (ζωγράφος) 154.
 Βηθλεέμ (Έ. Μονή) 44, 48.
 Βολισσός 55, 61-62, 104, 105.
 Βολταίρ (Voltaire) 147.
 Βόλφιος (Wolff) 147.
 Γαλίτης 55,56.
 Γιαννακόπουλος 67.
 Γιαννούρη 37.
 Γρηγόριος ὁ Θεολόγος (ὁ Ναζιανζηνός) 22, 30, 32, 66, 147, 165.
 Γωνιάς (Έ. Μονή) 134, 135, 137.
 Δαμασκηνός 147.
 Διονύσιος (Άγιος, Ζακύνθου) 73-74.
 Δωρόθεος (Άββᾶς) 46, 83-84.
 Εἰρηναῖος (Κισαίου καὶ Σελίνου) 132, 136.
 Εἰρηναῖος (Κυδωνίας καὶ Άποκορώνου) 137.
 Έκκλησιαστής 11.
 Έλύτης 99.
 Έταιρία Χριστιανικοῦ Θεάτρου 116, 120.
 Έυγένιος ὁ Βούλγαρις 166.
 Έυθύμιος (Έρομόναχος) 10.
 Έυνούχος (Κανδάκης) 151.
 Έυσέβιος 151.
 Ζαχαράκης 44.
 Godin 29.
 Ησαΐας 99, 151.
 Θεοδωρόπουλος 68.
 Θεοδώρου 6, 36.
 Θεολογική Σχολή Άθηνών 42, 116.
 Θεοτόκης 108,110-115.
 Θεοχάρης 29.
 Ίάκωβος (Άπόστολος) 120, 122.

- Ἰάκωβος (Μηθύμνης) 90, 91-98.
 Ἰάκωβος ὁ Πρωτοψάλτης 20.
 Ἰεζεκιήλ 30.
 Ἰερά Σύνοδος 27.
 Ἰσαάκ ὁ Σύρος 45.
 Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης 66.
 Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής) 18, 30, 31, 33, 122.
 Ἰωάννης ὁ Νηστευτής 151.
- Κ**ὰ Γκὲ Μπεὲ 132.
 Καισαριανῆς (Ἰ. Μονή) 116, 117, 119, 120, 125.
 Κακουλίδης 29.
 Καλλίνικος 119.
 Καλογήρου 119.
 Καριτᾶ 158-160.
 Καροῦζος 35, 40.
 Καστόρης 84.
 Κεραμίδα 70.
 Κέραμος 56.
 Κλήμης ὁ Ρώμης 32.
 Κόλλιας 168.
 Κοραῆς 53, 54, 55, 56, 58, 62.
 Κορναράκης 49.
 Κοσιᾶς ὁ Αἰτωλὸς 140, 141, 143.
 Κοψίδης 145.
 Κύριλλος (Ἀλεξανδρείας) 147, 152.
- Λ**ακαριέρ 87.
 Λάππας 137.
 Λουκάς (Εὐαγγελιστής) 30, 83, 84, 99.
 Λώκιος (Locke) 147.
- Μ**αγδαληνὴ (ἡγουμένη) 44.
 Μάκκαριος ὁ Αἰγύπτιος 44-45, 47.
 Μακρῆς 28.
 Μάρκος Αὐρήλιος 57.
 Μάρκος (Εὐαγγελιστής) 83, 125.
 Μαστρογιαννοπούλου 29.
- Ματθαῖος (Εὐαγγελιστής) 28, 90, 101.
 Μενούνος 140.
 Μοστριοῦ 28.
 Μόσχος Ἰωάννης 78.
 Μπασιτᾶς 153, 154-158.
 Μπούμης 34.
- Ν**εῖλος ὁ ἄσκητῆς 45, 46.
 Νέλλας 130.
 Νεύθων (Newton) 147.
 Νικήτας ὁ Στηθάτος 45.
 Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης 10.
 Νῶε 40.
- Ξ**υνόπουλος 133.
- Θ**μηρος 55, 61.
 Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης 129, 138.
 Οὐάλης 151.
- Π**απα-Βαγγέλης 155.
 Παπα Βασίλης 104.
 Παπαδερὸς 55, 138.
 Παπαδιαμάντης 153, 154-158.
 Παπαδόπουλος 90.
 Παπα-Θοδωρῆς (ὁ Σφοντύλας) 155-158.
 Παπα-Κυριάκος 155-158.
 Παπα-Μιλτιάδης (ὁ Ταλιανῆς) 90.
 Παπᾶ Τρέχας 55, 56, 57-63, 104.
 Παρακλήτου (Ἰ. Μονή) 49.
 Πάρκινς 107.
 Παρίσι 55.
 Πάσχος 35, 38, 153.
 Πατσαβὸς 28.
 Παῦλος (Ἀντιοχείας) 151.
 Παῦλος (Ἀπόστολος) 27, 59, 60, 61, 70, 124, 134, 136, 146.
 Πέτρος (Ἀπόστολος) 30-31, 146.
 Πετρούτσου 29.

- Roberti** 133.
- Σ**εραπίων (Ἀββᾶς) 55.
 Σεφέρης 100, 101, 107, 123.
 Σισώης (Ἀββᾶς) 67.
 Σιμέμαν 36.
 Σολωμονίδου-Μπαλάνου 113.
 Σουγιουλτζόγλου 28.
 Σοφία Σειράχ 83.
 Σταματάκος 28.
 Σταυρόπουλος 49, 55.
 Συγκλητικὴ (Ἀμμᾶ) 42.
 Σύνδεσμος Θεολογικῶν Σχολῶν 23.
 Σωφρόνιος 147.
- Τ**ερζάκης 109.
 Τιμόθεος (Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης) 130.
 Τριανταφυλλόπουλος 153.
 Τσολοβίκαινα 155.
- Φ**ίλιππος (Ἀπόστολος) 151.
 Φουντούλης 119.
 Φυτράκης 55.
- Χ**ίος 57, 101-107.
 Χιωτέλλη 128.
 Χορτάτζης Γεώργιος (ιερέας) 167.
 Χρυσοπηγῆς (Ἰ. Μονή) 137.
 Χρυσόστομος Ἰωάννης 18, 55, 147.
- Ψ**αλμὸς κβ' 34.

(Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Περιδικοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»)
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ